

LES ZONES ESCOLARS A GIRONA: UN DEBAT SOBRE PROXIMITAT, CAPACITAT D'ELECCIÓ DE CENTRE EDUCATIU I SEGREGACIÓ ESCOLAR

Autors de l'informe: Brugué, Q, Martí, S, Pueyo, J de la UdG
Encàrrec efectuat per l'Ajuntament de Girona, any 2019

INTRODUCCIÓ

L'Ajuntament de Girona va encarregar aquest informe a la Universitat de Girona per valorar l'actual zonificació escolar a la ciutat, vinculant-la amb aspectes com la proximitat, la segregació escolar o la capacitat d'elecció de les famílies, encetant un procés de reflexió amb el conjunt de la comunitat educativa. L'objectiu de l'informe és disposar d'un estudi base que ens faciliti acordar un mapa de zones que permeti avançar en l'objectiu de l'equitat educativa i la millora d'igualtat d'oportunitats en l'accés a l'escolarització, en el marc del projecte de ciutat per a combatre la segregació escolar.

Amb aquesta finalitat, aquest informe s'estructura a partir de 3 grans apartats. En els apartats 1 i 2 mostrarem respectivament algunes dades quantitatives referides a la situació socioeconòmica dels diferents barris de la ciutat i a les opcions que fan les famílies escollint les escoles pels seus fills i filles i el tercer apartat ens servirà per proposar alguns escenaris de futur i alguns debats sobre eventuais iniciatives de política educativa a la ciutat de Girona. Es desenvolupa a través de la recollida de dades objectives i d'entrevistes realitzades a diferents representants de la comunitat educativa gironina.

Aquest informe no vol ser ni un estudi estrictament acadèmic ni una proposta concreta de zonificació. Pretén, més aviat, oferir un espai de reflexió des del qual debatre amb els diferents sectors, en el marc del Consell Municipal d'Educació de Girona, i, els responsables polítics, els professionals, les famílies i altres actors educatius perquè puguin adoptar les decisions que els correspongui. Pensant en aquest objectiu, hem volgut redactar un document breu i accessible; un document que es presenta de forma oberta i com una eina de treball al servei de totes aquelles persones interessades en l'educació a la ciutat de Girona.

1. OBSERVANT EL TERRITORI:

DADES SOCIOECONÒMIQUES RELLEVANTS

La política educativa ha de vetllar per assegurar una oferta de qualitat amb un model equitatiu que garanteixi la igualtat d'oportunitats. En el cas de Catalunya, com també en el de la ciutat de Girona, aquests dos objectius estan avui essent intensament discutits. D'una banda, els resultats del sistema educatiu, tot i la millora dels darrers anys, encara estan lluny dels compromisos que hem adquirit com a membres de la UE; mentre que, d'altra banda, proliferen les veus que ens adverteixen sobre la creixent polarització i segregació escolar que afecta al sistema educatiu català.

En aquest estudi ens interessem per la zonificació escolar, i ho fem sobretot des del prisma de la segregació i la desigualtat social. No podrem, en canvi, aportar dades sobre els resultats escolars, cosa que, potser en un altre moment, ens permetria disposar d'una visió més completa del panorama educatiu a la ciutat de Girona.

En tot cas, a partir d'aquest objectiu central, el primer pas que hem de donar consisteix en valorar les diferències socioeconòmiques entre els diferents barris de la ciutat. És sabut que el nivell socioeconòmic i el capital educatiu de les famílies té una forta influència sobre les seves decisions a l'hora d'escollir les escoles per als seus fills i filles. També és prou conegut que la concentració de nens i nenes amb característiques socioeconòmiques similars genera "escoles gueto" que afavoreixen a aquells en millor situació i perjudiquen a aquells que pateixen situacions més desfavorides. El grau d'homogeneïtat o d'heterogeneïtat de les escoles ens indica, tal com expliquen molts estudiosos, la situació del sistema escolar en termes de segregació (Bonal, 2012).

A continuació, per tant, ens fixarem en l'estructura socioeconòmica dels barris de Girona i la contrastarem amb l'actual zonificació escolar. Deixarem pel proper apartat la introducció del criteri de proximitat, una nova variable també

rellevant a l'hora de valorar l'equitat i la qualitat dels sistemes educatius. La proximitat, però, ja ho podem anticipar, és una variable que entra en tensió amb la necessària heterogeneïtat de l'oferta escolar. En ciutats on s'ha incrementat de forma accelerada la segregació residencial, la proximitat -tot i ser valorada positivament- genera escoles excessivament homogènies i, per tant, afavoreix la segregació. Al contrari, afavorir la heterogeneïtat de les escoles obliga a moviments de la població escolar que podrien posar en qüestió el criteri de proximitat (distància), també valorat molt positivament per múltiples analistes. Una paradoxa, però, que es compensaria quan observem que les tensions solen donar-se dins de cada zona, de manera que les distàncies -en una ciutat com Girona- no solen ser excessives.

Tornarem sobre aquest debat en els darrers apartats d'aquest informe, mentre que ara ens concentrarem ja en l'estructura socioeconòmica de la ciutat de Girona i, com a unitat d'anàlisi, usarem la divisió administrativa que utilitza el propi ajuntament i que diferencia els següents 31 barris:

1. Barri Vell,	12. Santa Eugènia	23. Gavarres
2. Carme	13. Can Gibert del Pla	24. Mas Xirgu
3. Font de la Pólvora	14. Montjuïc	25. Taialà
4. Vila-roja	15. Pedret	26. Fontajau
5. Eixample nord	16. Pla de Campdorà	27. Domeny nord
6. Muntanya Campdorà	17. Sant Daniel	28. Domeny sud
7. Montilivi	18. Sant Ponç	29. Hortes
8. Palau	19. Germans Sàbat	30. La Creueta
9. Mercadal	20. Eixample sud	31. Avellaneda
10. Pont Major	21. Torre Gironella	
11. Sant Narcís	22. Pedreres	

Sobre aquest mapa de barris projectarem 3 tipus d'informacions: (1) relacionades amb el capital educatiu dels pares i les mares, (2) sobre la renda mitjana per persona, i (3) vinculada al percentatge de persones nascudes fora de Catalunya.

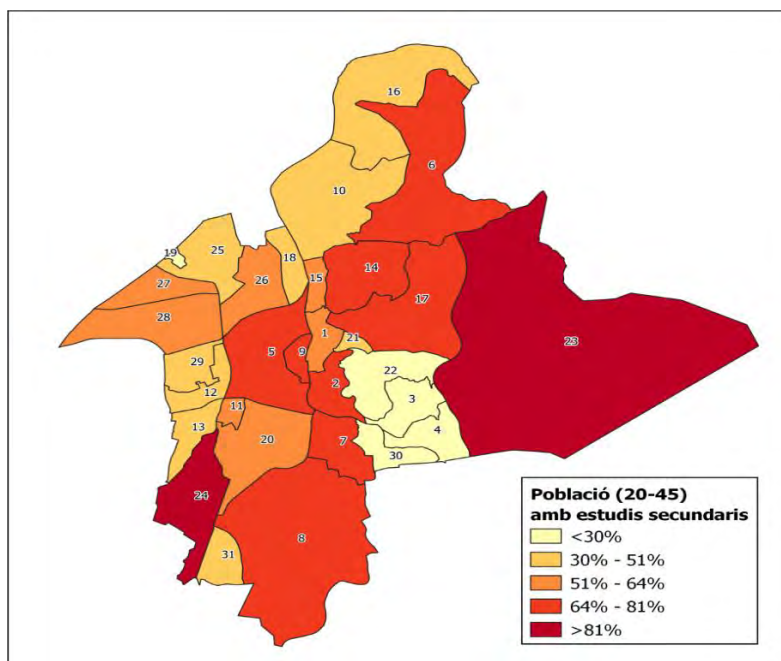
1.1. Capital educatiu en els barris de Girona

La intensitat de la preocupació i l'interès de les famílies a l'hora d'escollir les escoles dels seus fills i filles correlaciona de manera molt significativa amb el nivell educatiu dels pares i les mares. Els economistes defineixen l'educació

com un *bé de mèrit*; és a dir, com un bé que és valorat de manera desigual en funció de variables socioeconòmiques individuals; però que, posteriorment, aquestes valoracions generen, d'una banda, resultats col·lectivament negatius (no disposar d'una societat adequadament educada) i, d'altra banda, desigualtats que afecten negativament a aquells amb menor capacitat per dedicar temps i esforços al consum d'aquest bé.

Les dades del padró 2019 disponibles ens permeten identificar, per cadascuna de les 31 unitats territorials de la ciutat de Girona, els nivells educatius de les persones d'entre 20 i 40 anys -franja que hem considerat que engloba la major part de les persones en edat de tenir fills per escolaritzar. Recollim aquesta informació en els dos quadres següents: en el quadre 1 apareix el percentatge de persones amb estudis secundaris i en quadre 2 amb estudis superiors.

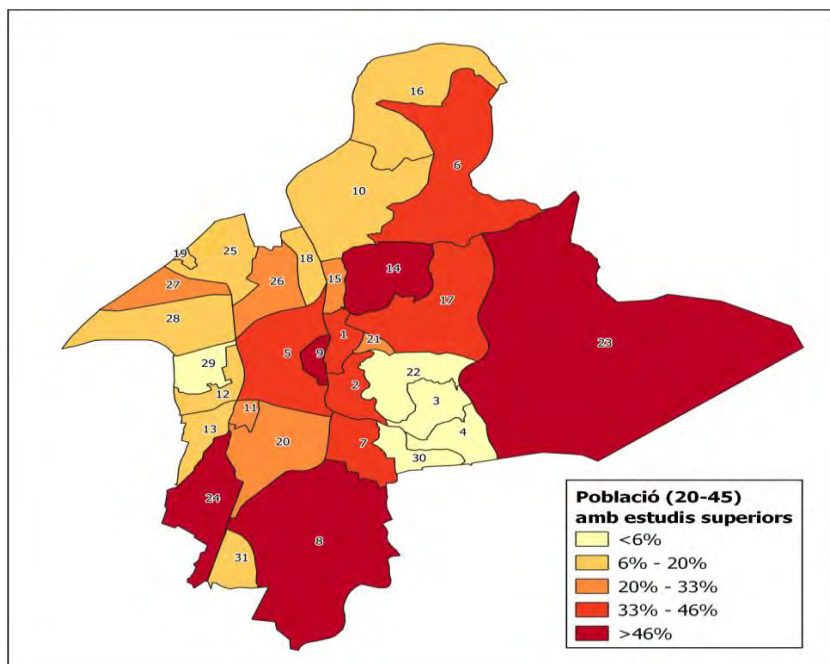
Quadre 1. Població entre 20 i 45 anys amb estudis secundaris

Font: elaboració pròpia amb dades del Padró 2019

1. Barri Vell,	12. Santa Eugènia	23. Gavarres
2. Carme	13. Can Gibert del Pla	24. Mas Xirgu
3. Font de la Pólvora	14. Montjuïc	25. Tàlala
4. Vila-roja	15. Pedret	26. Fontajau
5. Eixample nord	16. Pla de Campdorà	27. Domeny nord
6. Muntanya Campdorà	17. Sant Daniel	28. Domeny sud
7. Montilivi	18. Sant Ponç	29. Hortes
8. Palau	19. Germans Sàbat	30. La Creueta
9. Mercadal	20. Eixample sud	31. Avellaneda
10. Pont Major	21. Torre Gironella	
11. Sant Narcís	22. Pedreres	

Quadre 2. Població entre 20 i 45 anys amb estudis superior

Font: elaboració pròpia amb dades del Padró 2019

1. Barri Vell,	12. Santa Eugènia	23. Gavarres
2. Carme	13. Can Gibernat del Pla	24. Mas Xirgu
3. Font de la Pólvora	14. Montjuïc	25. Tàlala
4. Vila-roja	15. Pedret	26. Fontajau
5. Eixample nord	16. Pla de Campdora	27. Domeny nord
6. Muntanya Campdora	17. Sant Daniel	28. Domeny sud
7. Montilivi	18. Sant Ponç	29. Hortes
8. Palau	19. Germans Sàbat	30. La Creueta
9. Mercadal	20. Eixample sud	31. Avellaneda
10. Pont Major	21. Torre Gironella	
11. Sant Narcís	22. Pedreres	

Tant en el quadre 1 com en el quadre 2 observem algunes diferències territorials significatives:

- D'una banda, observem una **franja central** (el cas de les Gavarres és excepcional per la seva baixa densitat) on la majoria dels barris estarien per sobre del 50% en educació secundària i del 30% en estudis superiors. Els percentatges són una mica més febles a l'Eixample Sud, Barri Vell, Pedret, Torre Gironella o Domeny nord, però en general ens trobem amb uns nivells de capital educatiu elevats.
- Es perfilen, d'altra banda, dues zones on aquest capital educatiu dels pares i mares és clarament més fràgil:

En primer lloc, la **franja oest** del municipi de Girona mostra uns nivells d'estudis secundaris entre el 30 i el 60% (amb l'excepció de Mas Xirgu) i d'estudis superior per sota del 20% (també amb l'excepció de Mas Xirgu i amb percentatges que es mourien entre el 20 i el 30% a Fontajau i Domeny nord).

Aquesta franja, doncs, es caracteritzaria per un nivell de capital educatiu mitjà-baix en els barris de Pla de Campdorà, Pont Major, Sant Ponç, Taialà, Domeny, Hortes, Sant Narcís, Santa Eugènia, Can Gibert del Pla i Avellaneda.

En segon lloc, identifiquem un **nucli en la zona sud-est** del municipi on aquest capital educatiu és encara més feble. Els estudis secundaris estan per sota del 30% i els estudis superiors no superen el límit del 6%.

Aquesta zona, ara amb nivells clarament baixos de capital educatiu, afecta als barris de les Pedreres, Font de la Pólvora, Vila-roja i La Creueta.

1.2. Renda mitjana per persona als barris de Girona

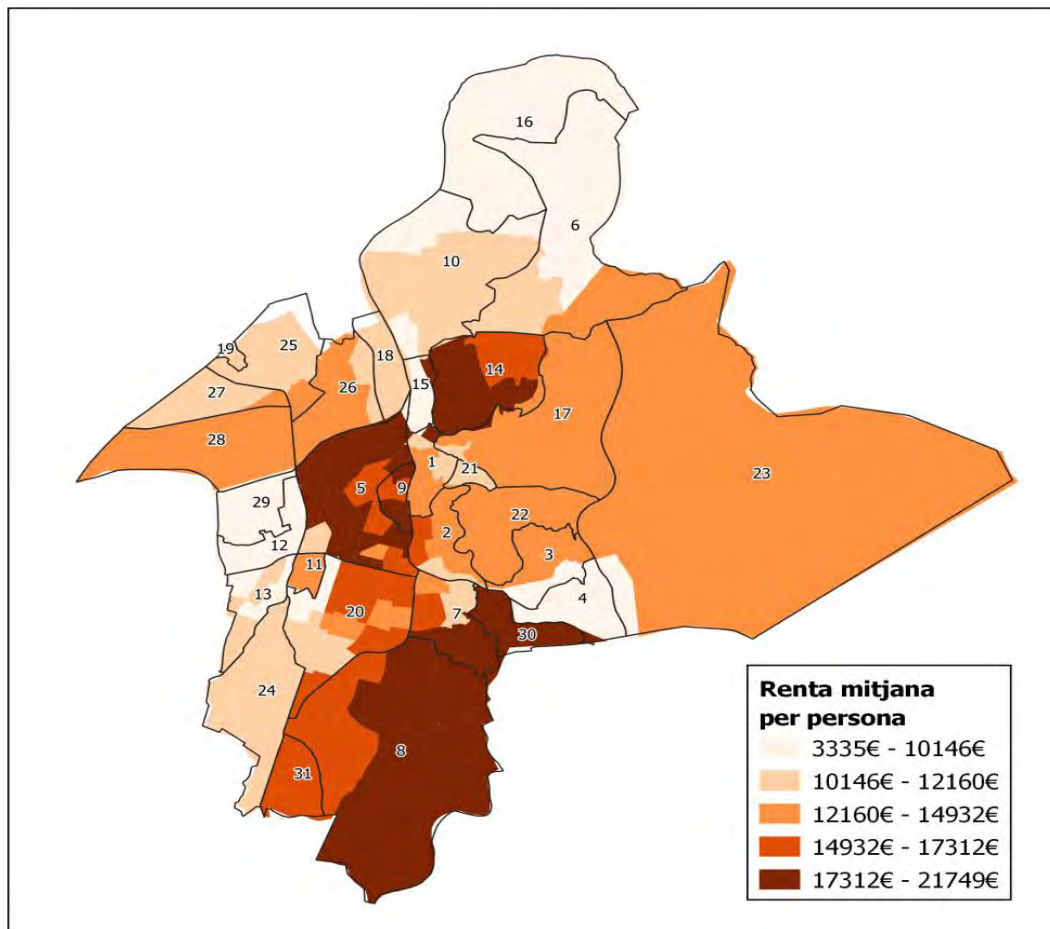
En el moment d'iniciar l'elaboració d'aquest informe, no disposàvem de dades sobre renda (ni de cap altra variable similar) que ens permetés valorar el capital econòmic de les diferents unitats territorials de la ciutat de Girona. Tanmateix, mentre estàvem redactant aquest document, l'INE va publicar un mapa de tota Espanya amb les rendes mitjanes per persona. Aquest mapa permet fer zooms territorials i, d'aquesta manera, vam projectar la seva informació sobre el mapa de Girona.

Com pot apreciar-se en el quadre 3, ara els colors no es corresponen amb les línies que defineixen els 31 barris, però sí que mostren una pauta interpretativa similar a la que observàvem anteriorment en relació al capital educatiu:

- D'una banda, ens torna a aparèixer aquella **franja central** que ara se situa en nivells de renda mitjana superior als 15.000 euros.
- I, d'altra banda, la **franja oest** que, amb l'excepció de Domeny sud se situaria en nivells de renda inferiors als 12.000 euros i el **nucli sud-est** que, amb algunes diferències, no superaria els 10.000 euros.

Així doncs, tal com anticipen la majoria dels estudis, es detecta una important correlació entre els capitals educatius i econòmics. Aquesta correlació es plasma en el territori i, per tant, aquells barris on els pares i mares disposen de nivells d'estudis més baixos són també aquells on -amb algunes petites diferències- les rendes són més baixes. La segregació econòmica troba un paral·lelisme en les diferències educatives i ens permet visualitzar la ciutat de Girona a partir de 3 zones clarament diferenciades. Zones que són homogènies internament i que, simultàniament, es diferencien de les altres.

Quadre 3. Renda mitjana per persona

Font: elaboració pròpia a partir dades INE (2019)

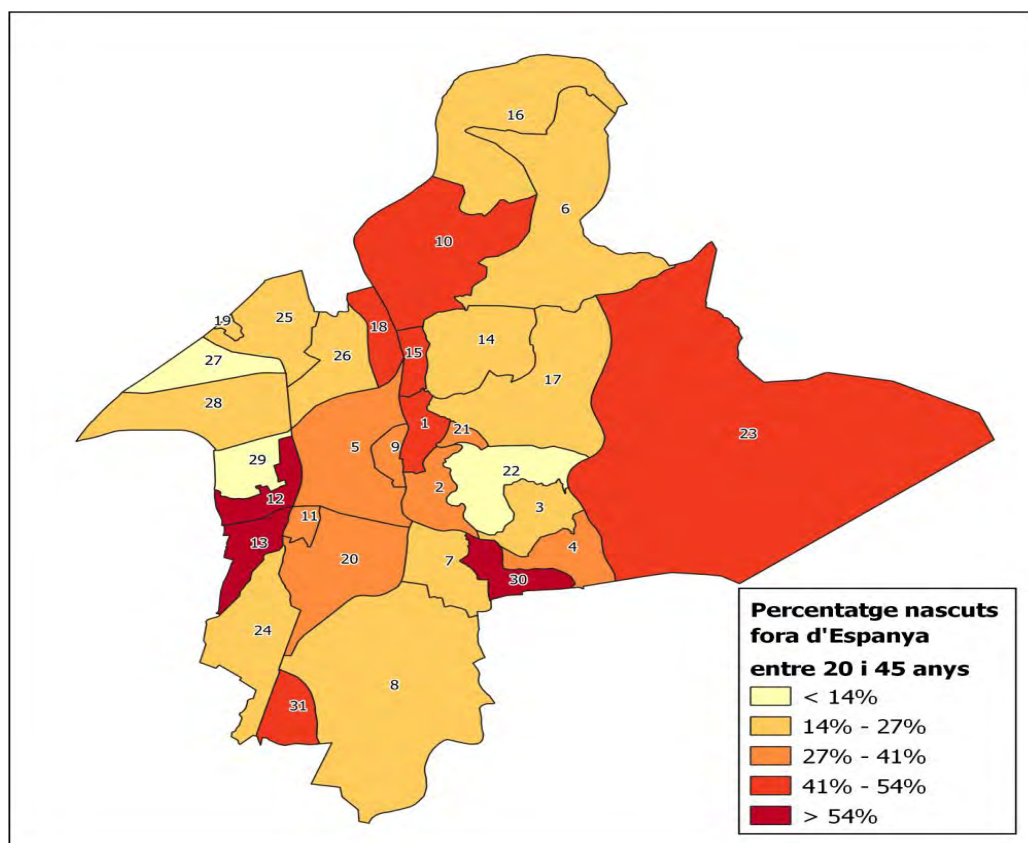
1. Barri Vell,	12. Santa Eugènia	23. Gavarres
2. Carme	13. Can Giberi del Pla	24. Mas Xirgu
3. Font de la Pólvara	14. Montjuïc	25. Tàlala
4. Vila-roja	15. Pedret	26. Fontajau
5. Eixample nord	16. Pla de Camprodà	27. Domeny nord
6. Muntanya Camprodà	17. Sant Daniel	28. Domeny sud
7. Montilivi	18. Sant Ponç	29. Hortes
8. Palau	19. Germans Sàbat	30. La Creueta
9. Mercadal	20. Eixample sud	31. Avellaneda
10. Pont Major	21. Torre Gironella	
11. Sant Narcís	22. Pedreres	

1.3. Població nascuda fora d'Espanya en els barris de Girona

La procedència de les persones, en un context com el gironí amb alts índex de població immigrada, és clarament una variable a considerar en l'anàlisi del sistema educatiu i les seves eventuais dinàmiques de segregació. És una dada difícil de tractar estadísticament, donat que els orígens poden ser molt diferents, les condicions de ciutadania són molt diverses i, a més a més, és complicat destriar la situació d'aquelles persones que no són nouvingudes sinó fills o nets de la immigració que encara viuen sota els seus efectes.

En el quadre 4 hem recollit els percentatges de persones d'entre 20 i 45 anys nascudes fora d'Espanya, de manera que ens fixem específicament en l'origen dels pares i mares més que no pas en la nacionalitat dels alumnes. Allò que inicialment destaca d'aquest quadre és que no ofereix una distribució territorial similar a la que trobàvem en les dues variables anteriors: el capital educatiu i el capital econòmic. De fet, a la vista d'aquest quadre 4 posaríem l'accent en tres punts:

Quadre 4. Percentatge de nascuts fora d'Espanya d'entre 20 i 45 anys

Font: elaboració pròpia amb dades del Padró 2019

1. Barri Vell,	12. Santa Eugènia	23. Gavarres
2. Carme	13. Can Gibert del Pla	24. Mas Xirgu
3. Font de la Pólvora	14. Montjuïc	25. Tàlala
4. Vila-roja	15. Pedret	26. Fontajau
5. Eixample nord	16. Pla de Campdorà	27. Domeny nord
6. Muntanya Campdorà	17. Sant Daniel	28. Domeny sud
7. Montilivi	18. Sant Ponç	29. Hortes
8. Palau	19. Germans Sàbat	30. La Creueta
9. Mercadal	20. Eixample sud	31. Avellaneda
10. Pont Major	21. Torre Gironella	
11. Sant Narcís	22. Pedreres	

- En primer lloc, la major part del territori de la ciutat de Girona compta amb nivells mitjos-alts de persones d'entre 20 i 45 anys nascudes fora d'Espanya (entre el 15 i el 40%). Aquestes persones, tanmateix, es troben distribuïdes pel terme municipal i no segueixen cap pauta similar a l'apuntada en els epígrafs anteriors.
- En segon lloc, destaquen alguns barris amb percentatges alts (entre el 40 i el 55%) concentrats en un línia que comença al Barri Vell i puja cap el nord passant per Pedret, Sant Ponç i Pont Major. La diversitat d'aquesta franja fa pensar que els perfils de les persones nascudes fora d'Espanya del Barri Vell són diferents de la que trobaríem en les altres seccions del mapa de la ciutat. També es troba en aquesta franja del 40-55% l'Avellaneda, en l'extrem sud de la ciutat.
- Finalment, en tercer lloc, destaquen 3 barris amb percentatges superiors al 54%: Santa Eugènia, Can Gibert del Pla i La Creueta. Aquests tres barris se situarien, efectivament, amb nivells molt elevats de presència de persones nascudes fora d'Espanya.

Hem subratllat inicialment que aquesta variable no es distribueix sobre el territori de la mateixa manera que ho feien el capital educatiu i el capital econòmic, però sí que podem detectar alguns solapaments importants. Així, els 3 barris que superen el 54% coincideixen amb aquelles zones amb menor població amb estudis i amb rendes mitjanes més baixes. És cert que, fora d'aquests enclavaments -potser també en algun altre com Pedret, Sant Ponç i Pont Major- l'efecte nacionalitat es dilueix en el conjunt del territori, però la seva presència és significativa en algunes zones. Com veurem, la importància d'aquestes concentracions resultarà molt rellevant.

1.4. Pautes de segregació socioeconòmica a Girona

En un darrer exercici volem contrastar el mapa socioeconòmic de la ciutat de Girona amb l'actual zonificació dels centres sostinguts amb fons públics (quadre

5). L'objectiu hauria de ser valorar dues variables: la proximitat i l'heterogeneïtat:

- Quant a la proximitat -tot i que aprofundirem en aquest aspecte en el proper apartat- podríem considerar que en una ciutat de la grandària de Girona, les distàncies intra-zones són relativament assequibles. En cap cas estaríem parlant de distàncies superiors als 3-4 quilòmetres. Altra cosa és que la morfologia de la ciutat i el seu sistema de mobilitat dificulti alguns moviments, entre els que destacaríem:
 - D'una banda, les dificultats de connectar la part nord (Sant Ponç i Pont Major) amb la part centre de la zona 1. Sembla establir-se una barrera tant geogràfica com social que dificulta uns moviments que, de produir-se, afavoririen l'heterogeneïtat a les aules.
 - D'altra banda, a la zona 3 destaca l'aïllament -també social i geogràfic- de l'enclavament de Vila-roja i Font de la Pólvora, amb unes escoles que resten tancades dins el propi barri.
 - I, finalment, també destacaríem les dificultats morfològiques de traslladar-se del sud al nord dins la zona 2. A banda de la distància, les característiques del recorregut el fan especialment difícil.

Ens trobem, doncs, amb l'existència d'algunes "barreres" que dificulten la mobilitat intra-zones i que, per tant, crearien entorns de proximitat forçada.

Tanmateix, el nombre d'escoles a cada zona i la seva distribució territorial hauria de permetre accedir sense massa dificultats a les escoles més pròximes. D'aquesta manera, la mobilitat (sovint dificultosa) intra-zones es deu més a l'efecte fugida que a la dificultat d'accedir a una escola de major proximitat.

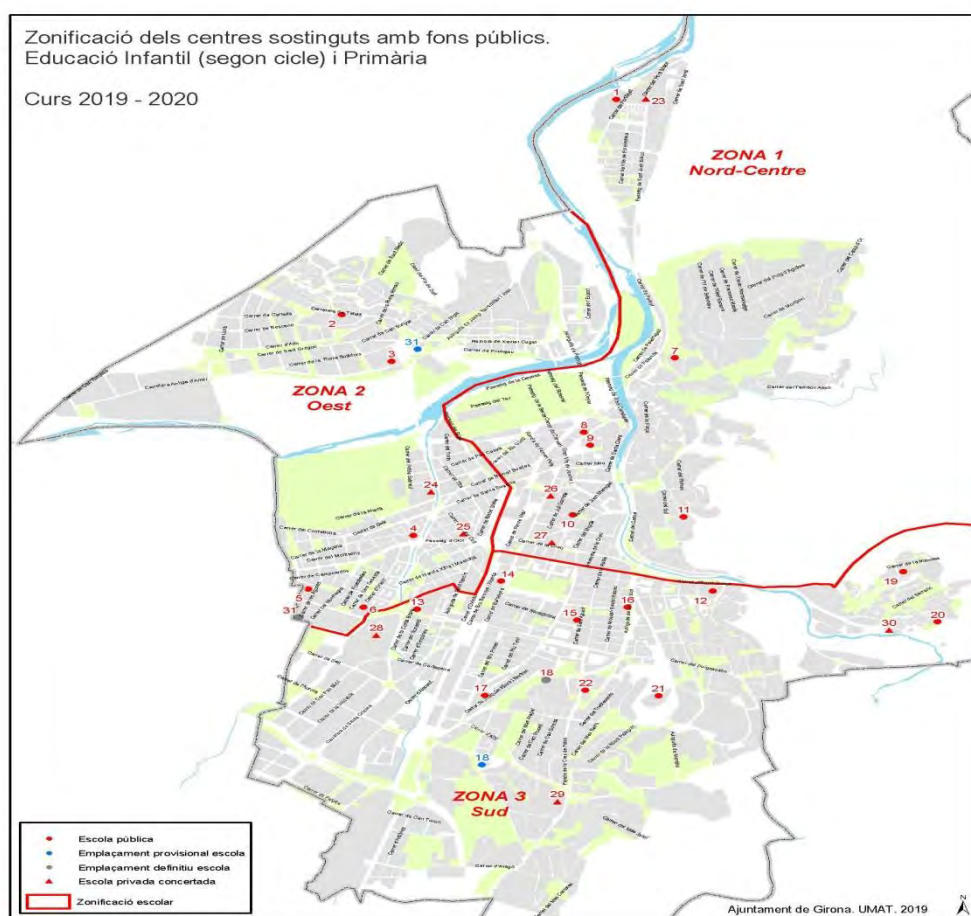
- En relació a l'heterogeneïtat de les zones, cal destacar, en primer lloc, que les tres ubicacions amb situacions més desafavorides en termes de capital educatiu i econòmic es troben a la zona nord-oest, a l'enclavament del sud-oest i, finalment, al nucli conegut com Girona est. En canvi disposem d'una borsa central (que topa a l'oest amb el límit de la carretera de Barcelona a l'est amb les Gavarres i al nord amb Pont Major) on, amb alguna excepció, es concentren els barris més afavorits.

En aquest entorn, l'actual zonificació ofereix possibilitats de heterogeneïtat, tot i que -com apuntàvem anteriorment- aquesta es veuria limitada per les dificultats de mobilitat intra-zona. Una zonificació que deixa molt protegit l'espai central de la ciutat, on no poden accedir ni els alumnes de la zona oest (degut a la delimitació actual de la zonificació) ni els de la zona nord (per dificultats de mobilitat).

Al mateix temps, aquesta zonificació genera tensions a la zona 2, que concentra un espai sud d'alta densitat i complexitat que, en alguns casos, experimenta processos d'eleccions cap a la zona nord de la seva pròpia zona o altres zones. En canvi, no hi ha possibilitat de moure's cap al territori més proper de la zona central de la ciutat.

Quant a la zona 3, excepte en el límits nord amb la zona 2, gaudeix de certa heterogeneïtat, tot i comptar amb el nucli segregat del sud-est de la ciutat. En aquesta zona la mobilitat és geogràficament més senzilla (excepte per la ja esmentada zona sud-est) i, per tant, s'aconsegueix un adequat equilibri entre proximitat i heterogeneïtat.

Quadre 5. Zones escolars a Girona

Font: Ajuntament de Girona

2. ENTRE L'HETEROGENEÏTAT I LA PROXIMITAT: L'ELECCIÓ DE CENTRES ESCOLARS A GIRONA

Girona, tot i que amb una distribució territorial desigual, és una ciutat heterogènia, de manera que, per evitar la segregació, caldria que aquesta heterogeneïtat es reproduís en els centres escolars. Aquesta és un actiu des del punt de vista social, però també des de la perspectiva estrictament educativa.

Simultàniament, els experts també ens adverteixen de la importància de la proximitat als centres escolars. La proximitat és positiva des de l'òptica de la mobilitat i de la sostenibilitat, a més de facilitar que l'escola pugui fer un treball comunitari amb l'entorn i que l'alumnat disposi d'una xarxa de relacions que desbordi el recinte escolar.

El problema -gairebé irresoluble- és com combinar heterogeneïtat amb proximitat, especialment quan ens trobem en contextos de ciutats residencialment segregades. És a dir, podem fomentar la proximitat però, simultàniament, degut a la segregació socioeconòmica de la població en el territori, propiciar escoles excessivament homogènies. I al revés, fomentar l'heterogeneïtat a través de promoure la mobilitat i la barreja artificial pot significar costos ambientals i de mobilitat, com també dificultats pel treball comunitari i per la pròpia adaptació de l'alumnat.

Per abordar aquesta paradoxa -no per resoldre-la- el disseny de les zones escolars pot jugar-hi un paper important. La clau estaria en disposar d'unes zones prou heterogènies internament i on, al mateix temps, les distàncies fossin prou reduïdes com per no afectar excessivament el criteri de la proximitat. És a dir, caldria assegurar la màxima heterogeneïtat possible forçant pautes de mobilitat moderades. Per aconseguir-ho, tanmateix, cal interferir en les eleccions que realitzen les famílies, tant d'aquelles que busquen activament la millor opció (encara que comporti desplaçament) com d'aquelles, que per manca de recursos de diversos tipus, opten passivament per la proximitat encara que sigui per escoles poc sol·licitades.

En les properes pàgines analitzarem com funcionen aquestes dinàmiques en el cas de la ciutat de Girona. Primer, en aquest apartat, ho farem amb dades quantitatives derivades del càlcul de les distàncies a les que viuen els nens i les nenes matriculats en els diferents centres escolars de primària i secundària de Girona. I a continuació, en el següent apartat, ho farem incorporant les opinions i les percepcions qualitatives d'un conjunt d'actors del sistema educatiu de la ciutat.

2.1. Una primera mirada panoràmica: distàncies mitjanes al centre escolar

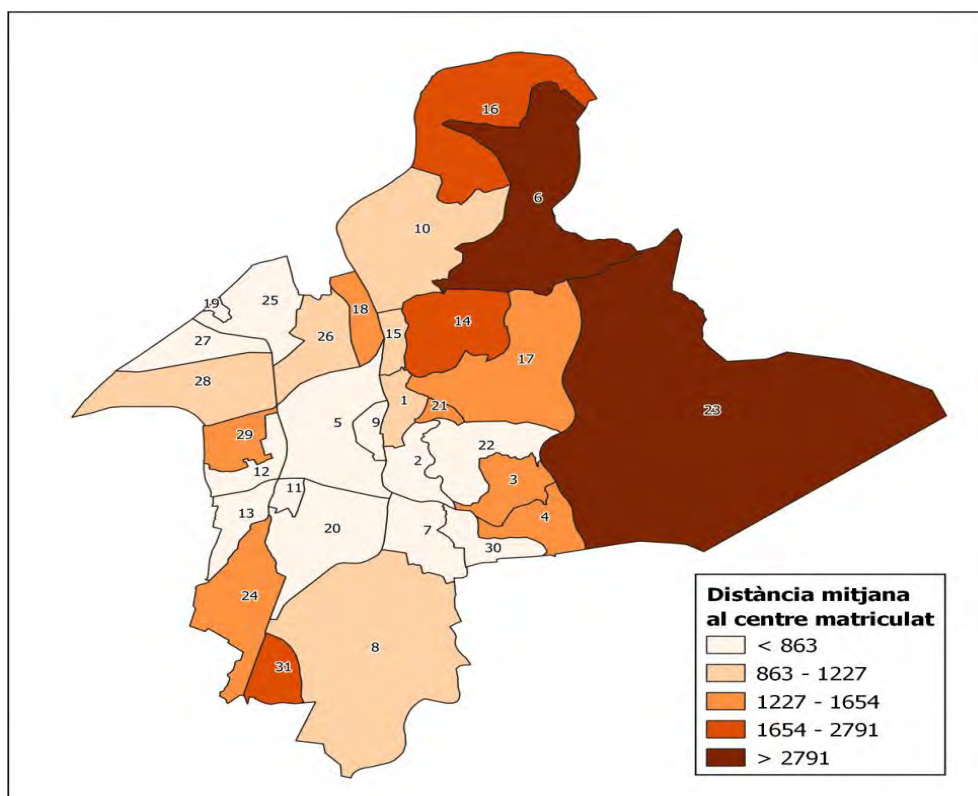
A partir de les direccions -prèviament anonimitzades- dels alumnes i les alumnes matriculades als diversos centres escolars de la ciutat, hem calculat les distàncies que han de recórrer per arribar-hi des del seu domicili. Amb aquesta informació, d'entrada, hem pogut calcular les distàncies mitjanes per cadascun dels 31 barris. Aquestes dades, recollides en la taula 6, ens mostren una situació que descriuríem a través de tres punts:

- D'una banda, a la **zona est** de la ciutat (Pla de Campdorà, Muntanya de Campdorà, Gavarres i, en una situació diferent, Montjuïc) trobem que els alumnes han de recórrer les màximes distàncies mitjanes. Tanmateix, coneixent les característiques morfològiques d'aquesta zona ens atrevim a afirmar que aquestes distàncies s'explicarien per un **efecte geografia**; és a dir, es tracta de zones allunyades i poc poblades, de manera que és lògic esperar que els nens i nenes hagin de realitzar desplaçaments més llargs que a la resta de la ciutat.
- D'altra banda, ens trobem amb un **nucli central** que travessa la ciutat (Sant Narcís, Santa Eugènia, Can Gibert del Pla, Eixample nord i sud, Mercadal, Carme, Montilivi, Pedreres i La Creueta), on les distàncies mitjanes són molt baixes. Aquí, almenys hipotèticament, podríem interpretar aquesta proximitat com un **efecte concentració**, ja que ens

trobem en una zona d'alta densitat poblacional i on, alhora, es concentren molts centres escolars.

- Finalment, a les **zones est-nord i est-sud** trobem dos enclavaments on les distàncies augmenten de manera significativa. Ho veiem en els barris de Sant Ponç, Fontajau, Domeny sud i Hortes, on probablement hi ha algunes famílies que opten per allunyar-se de les escoles de proximitat. Podríem parlar, en aquest cas, d'un **efecte fugida**. També a Mas Xirgu i Avellaneda, on les explicacions probablement es deuen més al seu caràcter geogràficament perifèric.

Quadre 6. Distàncies mitjanes al centre matriculat

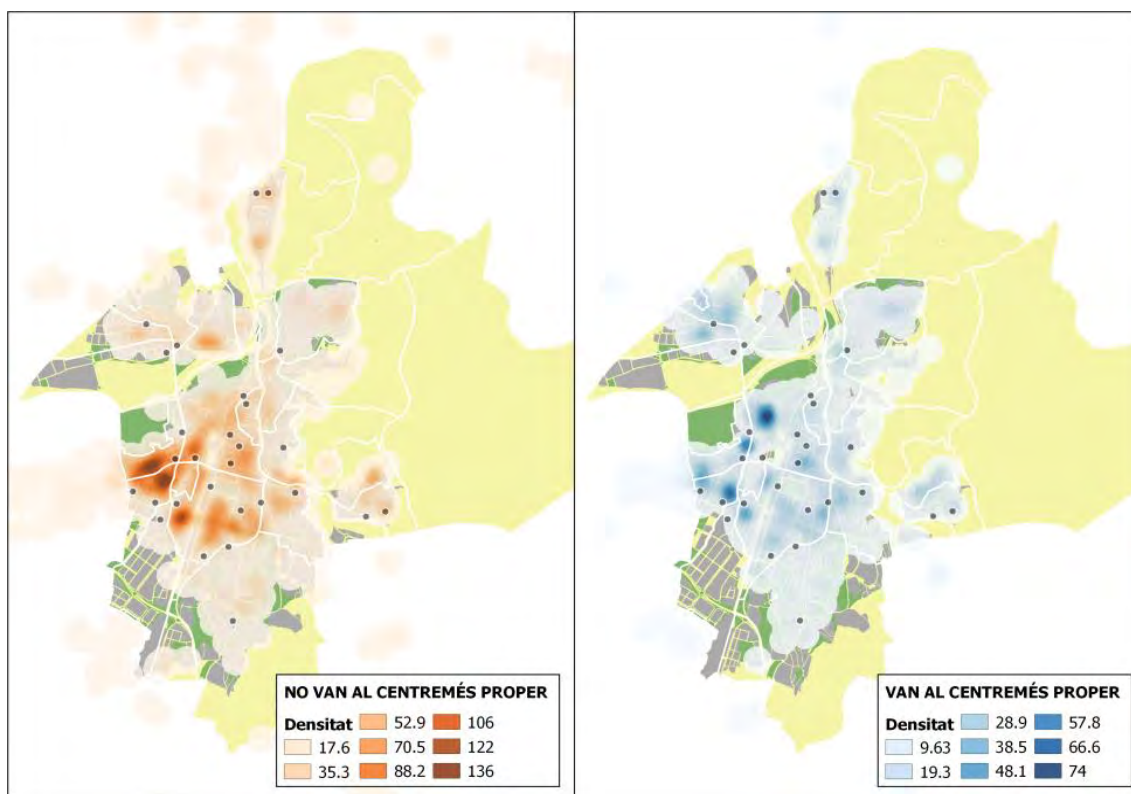
Font: elaboració pròpia

1. Barri Vell,	12. Santa Eugènia	23. Gavarres
2. Carme	13. Can Gibert del Pla	24. Mas Xirgu
3. Font de la Pólvora	14. Montjuïc	25. Tàlala
4. Vila-roja	15. Pedret	26. Fontajau
5. Eixample nord	16. Pla de Campdorà	27. Domeny nord
6. Muntanya Campdorà	17. Sant Daniel	28. Domeny sud
7. Montilivi	18. Sant Ponç	29. Hortes
8. Palau	19. Germans Sàbat	30. La Creueta
9. Mercadal	20. Eixample sud	31. Avellaneda
10. Pont Major	21. Torre Gironella	
11. Sant Narcís	22. Pedreres	

2.2. Una segona mirada: qui va i qui no va (territorialment) als centres més propers

Més enllà de les distàncies mitjanes per barris, en el quadre 7 mostrem uns mapes on es mesura, per les diferents zones de la ciutat, si els infants van o no a les escoles més properes. Així, podem comparar dos mapes d'intensitat: destacant en tons vermells aquelles zones on els nens i nenes no van als centres més propers i en tons blaus aquelles on sí van als centres més propers.

Quadre 7. Zones on els nens i nenes van o no van als centres més propers (mapa densitats)

Font: elaboració pròpia

Observant i comparant aquests dos mapes detectem un resultat aparentment sorprenent, ja que existeix una **zona centre-oest** -que incorporaria els barris de Sant Narcís, Santa Eugènia, can Gibert del Pla, Hortes, Eixample nord i

Eixample sud- on es concentren tant aquells que van als centres educatius més propers com aquells que no hi van.

Aquesta constatació pot semblar paradoxal, però probablement serveix per delimitar-nos l'àrea de major complexitat social i educativa de la ciutat de Girona. Un espai dens i barrejat on conviuen aquelles famílies que resten lligades als centres de proximitat i aquelles altres que, en funció de decisions més sofisticades, opten per escoles més allunyades. També hi trobem espais escolarment protegits, amb escoles públiques tant volgudes com homogènies. En definitiva, un espai on potencialment es podria treballar per combinar la heterogeneïtat amb la proximitat, però on, de fet, apareixen les dinàmiques de segregació d'una manera més clara.

Trobem altres punts de densitat intensa i proximitat en zones menys centrals i amb major de tradició d'identitat comunitària i territorial:

- La zona est: Vila-Roja i Font de la Pólvora
- L'àrea de Fontajau-Taialà-Domeny sud
- Nord de Pont Major

De nou, en aquestes àrees -on també es detecta certa heterogeneïtat social i, per tant, existència de famílies que fan o no fan opcions escolars sofisticades- apareix la paradoxa de coincidir les dades que reflecteixen alhora majors intensitats pel que fa al no anar al centre educatiu més proper. Serien, doncs, espais perifèrics de complexitat social on es produeixen dinàmiques similars a aquella zona centre-oest d'alta complexitat.

En qualsevol proposta de zonificació caldrà tenir molta cura amb aquestes àrees especialment complexes, de manera que en propers apartats ens hi fixarem de manera específica per tal d'analitzar els moviments que s'hi generen i per identificar quines són aquelles escoles rebutjades per almenys una part de les famílies i aquelles altres que són desitjades.

2.3. Canviant el focus: una mirada centre a centre

Fins ara hem exposat el focus en els barris, mentre que ara donarem un pas més i ens fixarem en cadascun dels centres de primària i de secundària de la ciutat. L'objectiu és observar fins a quin punt els alumnes de cada centre escolar provenen d'un entorn de proximitat o si, al contrari, són receptors d'alumnat que viu a certa distància del centre. Amb aquesta anàlisi podrem diferenciar aquells centres que atenen alumnat d'altres zones i aquells que ho fan de la població més propera.

D'entrada, per oferir una mirada general i comparada, en els quadres 8, 9 i 10 hem usat els diagrames de caixa. Són un recurs estadístic molt visual, ja que ens permet identificar, a partir de la caixa, les distàncies del 50% de l'alumnat i, observant les cues, l'altra 50%. Per tant a més concentrada la caixa i les cues, més proximitat de l'alumnat i, al contrari, a major distància en la caixa i en les cues, major dispersió dels alumnes.

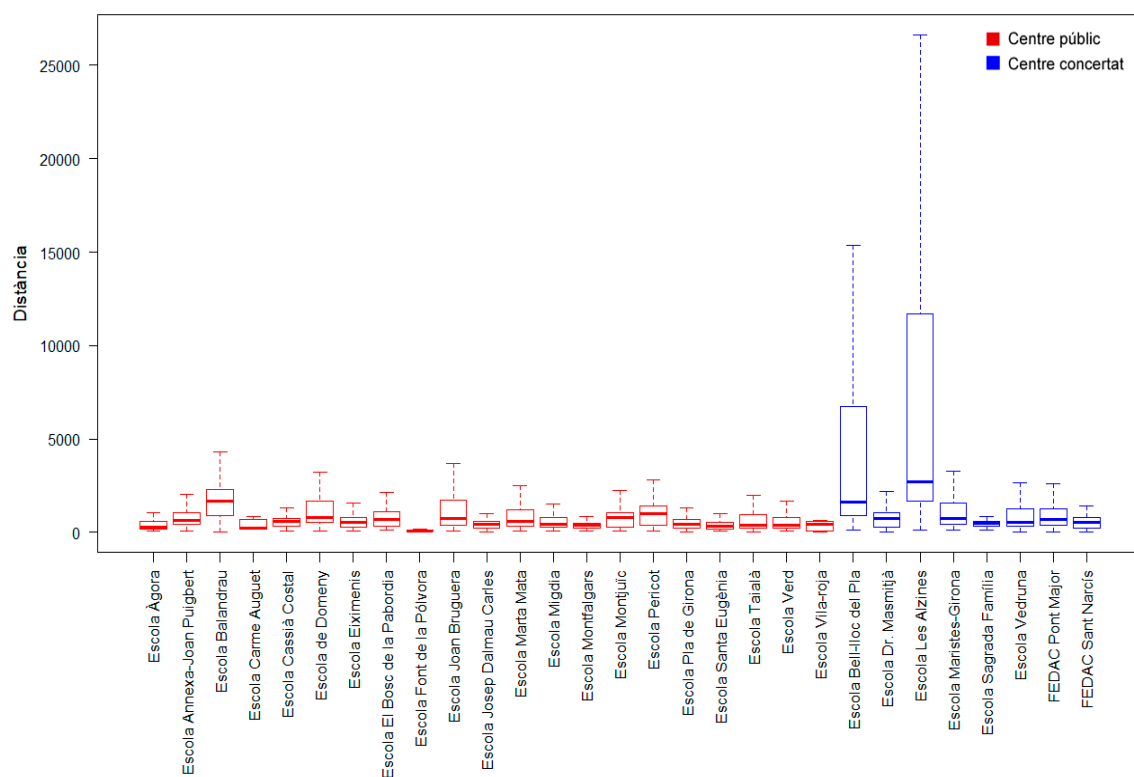
Dels quadres 8 i 9, on apareixen tots els centres públics i concertats de primària, en podem extreure tres lectures:

- En primer lloc, tot i que l'escala queda distorsionada per la gran diferència que marquen dues escoles, podríem considerar que en la majoria dels casos les escoles de Girona són escoles de proximitat. En bona part d'elles el 50% dels alumnes viuen a menys de 1.000 metres, mentre que l'altre 50% no és superior als 2.000 metres.
- En segon lloc, encara dins aquesta tendència a la proximitat, algunes escoles mostren un abast territorial més ampli. Serien escoles que atenen alumnat d'altres zones de la ciutat i on, per tant, una part de l'alumnat arribaria provinent de distàncies que oscil·larien entre els 3.000 i els 4.000 metres. Entre les escoles públiques es trobarien en aquesta situació Balandrau, Domeny, Joan Bruguera i Pericot; mentre

que en les concertades hi afegiríem Maristes, Vedruna i FEDAC Pont Major.

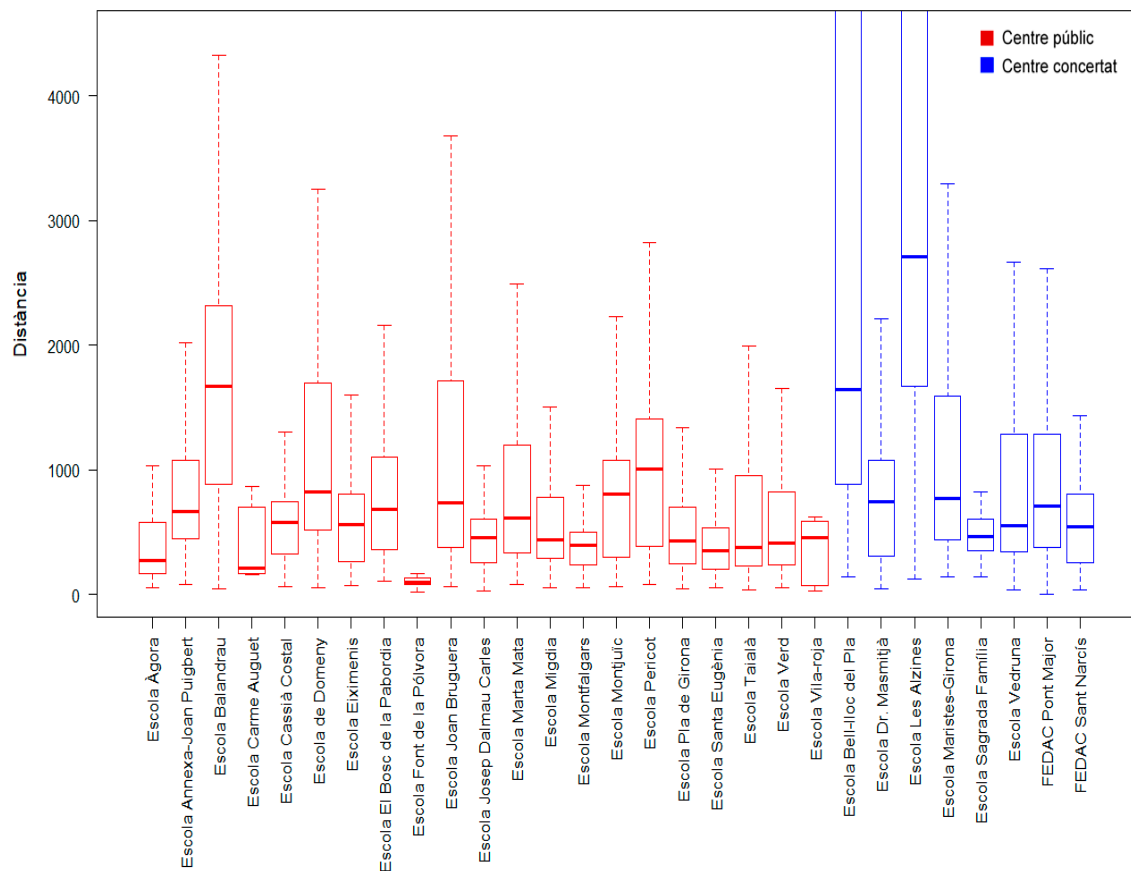
- En tercer lloc, destacar dos centres concertats -Bell-lloc del Pla i Les Alzines- que tenen un comportament molt peculiar i diferent a la resta de les escoles de la ciutat. Són escoles que desborden els límits de la pròpia ciutat i on no existeix cap lògica de proximitat.

Quadre 8. Diagrames de Caixa per les escoles de primària

Font: elaboració pròpia

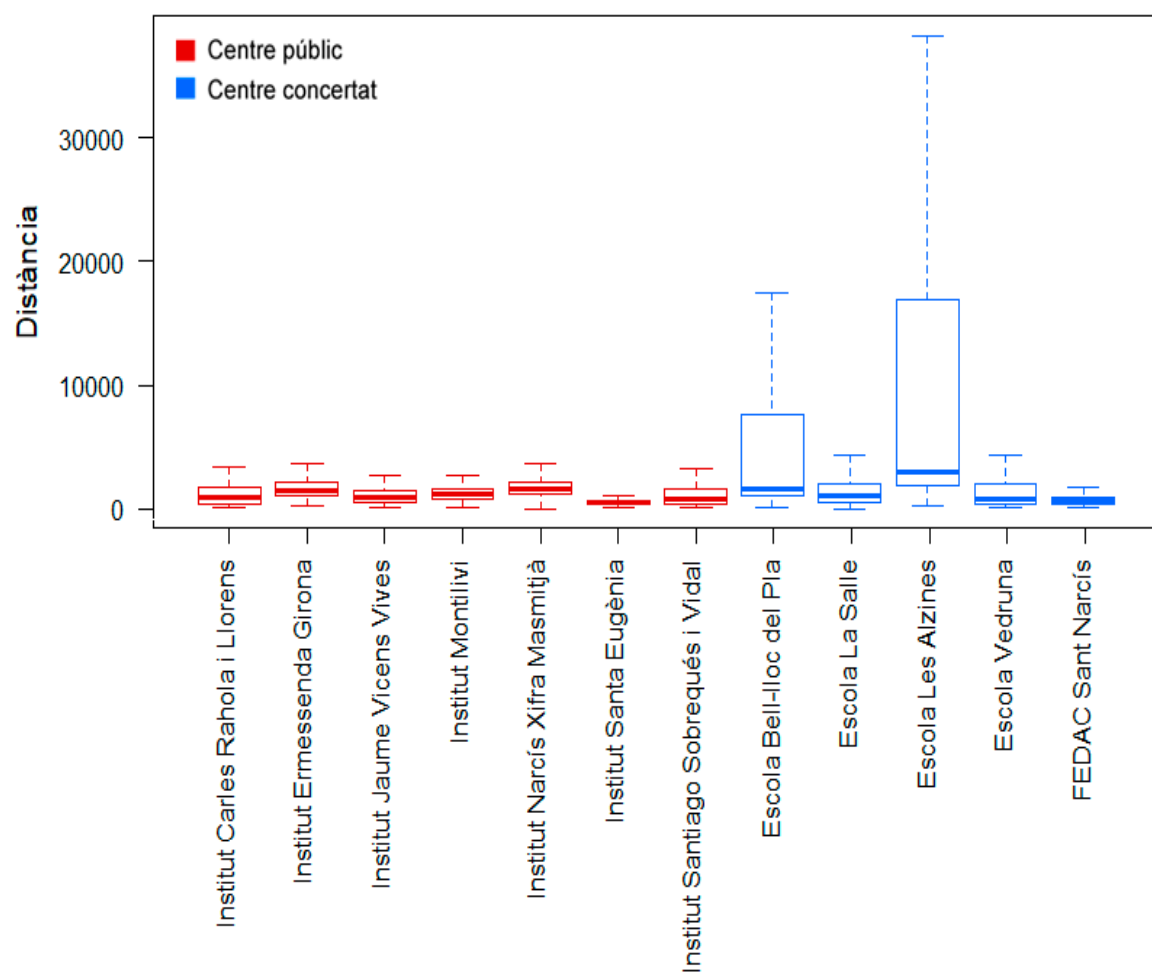
Quadre 9. Diagrames de caixa per les escoles de primària (escala ampliada)

Font elaboració pròpia

Les dinàmiques són similars amb les escoles de secundària, tot i que -amb les excepcions ja apuntades anteriorment del comportament molt diferenciat de Bell-lloc del Pla i Les Alzines- en aquests centres apareixen menys diferències que en el cas de primària. Una possible explicació rau en el fet de ser un nombre menor de centres. Tanmateix, no podem deixar de constatar com s'intensifica la lògica de la proximitat en casos com FEDAC Sant Narcís i, sobretot, l'institut de Sant Eugènia.

Quadre 10. Diagrames de caixa per les escoles de secundària

Font: elaboració pròpia

3. ESCENARIS DE FUTUR

En aquest informe hem analitzat una part del procés d'escolarització a Girona. Hem observat com les famílies -des de les seves ubicacions territorials- escullen entre les diferents opcions escolars disponibles i com aquestes decisions incideixen en dinàmiques de segregació. Un estudi que ens permet realitzar un diagnòstic de la situació i que, al mateix temps, ha de servir per prendre decisions orientades a reduir la desigualtat socioeducativa i a millorar els resultats escolars a la ciutat de Girona.

És obvi, però, que del diagnòstic no se'n dedueixen opcions i propostes clares i definitives. L'estudi ens permet obrir una reflexió més informada -que no és poc-, però no ens estalviarà la necessitat d'adoptar decisions que sempre tindran aspectes positius i aspectes negatius, partidaris i detractors. Aquest és el destí de les polítiques públiques: prendre decisions i executar-les, tot sabent que sempre seran respostes de compromís, equilibris entre objectius contradictoris, opcions que sempre seran objecte de crítica i revisió. I, tanmateix, tornant al cas de l'educació a Girona, necessitem prendre decisions de política educativa i, encara que sigui modestament, aquest document aspira a contribuir-hi.

Una de les principals dificultats d'aquestes decisions, com hem anat veient, te a veure amb el dilema que suposa combinar valors de referència que sovint es contraposen. Ens estem referint al valor que, en l'àmbit educatiu, atorguem tant a la proximitat com a l'heterogeneïtat:

- D'una banda, la proximitat té impactes positius en termes estrictament pedagògics (integració de l'alumne a l'entorn i possibilitat de treballar amb la comunitat de referència), com també en termes de sostenibilitat, urbanisme i mobilitat.

- D'altra banda, l'heterogeneïtat en les aules converteix als centres en espais educatius de convivència i d'aprenentatge, assumint la complexitat de les nostres societats i convertint-la en una experiència vital. També, segons demostren molts estudis, genera millores en els rendiments de l'alumnat i, sobretot, afavoreix la igualtat d'oportunitats.

No és massa difícil, però, adonar-se de com l'objectiu de la proximitat, en ciutats residencialment segregades, genera escoles homogènies en termes socioeconòmics i, per tant, dificulta l'objectiu de la igualtat d'oportunitats. I quan l'objectiu és l'heterogeneïtat poden aparèixer tensions vinculades a la proximitat -tant en termes de mobilitat com d'integració en l'entorn. Potser caldria aprofundir en el concepte de proximitat, trencant les barreres d'una mirada estrictament educativa i incorporant altres variables com la ubicació dels equipaments socials, culturals i esportius.

De fet diversos analistes consideren que les causes de segregació escolar cal cercar-les tant en la segregació residencial com en el tipus de provisió de l'oferta educativa. La segona variable ens situa en l'àmbit de les polítiques educatives i, aquestes, tenen a veure amb iniciatives diverses com ara els recursos invertits, els criteris d'assignació de l'alumnat, la capacitat d'elecció de les famílies o, és clar, la zonificació escolar.

La solució a la segregació escolar seria que totes els centres fossin iguals en recursos, professionalitat, qualitat, activitats complementàries, horaris, resultats, etc i que per tant desaparegués el context que origina i marca desigualtats.

Caldria treballar en aquesta direcció per desenvolupar polítiques educatives que propiciïn tant la millora dels resultats educatius com les condicions d'igualtat d'oportunitats.

En aquest sentit, la zonificació escolar -junt amb d'altres mesures de política educativa- podria ser un recurs important. Les escoles són espais de trobada i integració, promotores de progrés social i econòmic de les persones. Aconseguir que facin aquesta feina de la millor manera possible és un repte i una necessitat a la ciutat de Girona.

És des d'aquesta perspectiva que tot seguit proposarem i valorarem diferents escenaris de zonificació escolar. Concretament, hem distingit els següents 4 escenaris:

➤ **Escenari 1. Les 3 zones actuals**

Aquest és l'escenari continuista on disposem de tres zones relativament àmplies, combinant criteris d'heterogeneïtat (mitigada per algunes fronteres) amb proximitat (també relativitzada per algunes dificultats de mobilitat).

➤ **Escenari 2. Mantenir 3 zones, canviant les fronteres**

Sense modificar la idea de tres grans zones, es podrien modificar els actuals límits per tal de potenciar tant l'heterogeneïtat com la proximitat. L'objectiu seria, òbviament, fer més permeables algunes de les fronteres actualment existents sense generar-ne de noves

➤ Escenari 3. Zona única

L'opció de la zona única fa desaparèixer les fronteres internes i, per tant, obre tot l'espai. Ho fa donant cabuda a tota la potencial heterogeneïtat de la ciutat, però prescindint de consideracions de proximitat i, sobretot, afavorint a aquelles famílies que disposin de millors condicions socioeconòmiques i, per tant, de major capacitat per escollir.

➤ Escenari 4. Càlculs a partir lloc de residència

En aquest darrer escenari estem, de fet, apostant per una major fragmentació de les zones escolars i, per tant, per prioritzar el valor de la proximitat. No ho fem a través de delimitar prèviament un nombre superior de zones escolars sinó que proposem -com s'ha fet a ciutats com Barcelona o Reus- que els punts de proximitat es calculin des del lloc de residència de cada família. Els algorismes de càlcul poden ser diversos, però la idea central és que enlloc d'existir zones predeterminades aquestes es construeixen com un cercle de proximitat al voltant de l'habitatge de cada família.

Com no podia ser d'altra manera, no és senzill decidir quin d'aquest escenaris és el millor. Probablement perquè no existeix tal cosa, sinó que cada escenari té els seus avantatges i els seus inconvenients. Uns afavoreixen determinats objectius i d'altres són més adequats quan les prioritats són distintes. D'entrada, doncs, en el següent quadre -com un estímul pel debat- presentem de manera molt senzilla -gairebé massa simplista- els aspectes positius i negatius de cada escenari. De fet, usant la tècnica dels DAFO, diferenciem entre fortaleeses (del propi model) i oportunitats (provinents de l'exterior) i entre debilitats (internes del model) i amenaces (derivades del context).

	3 zones actuals	3 zones revisades	Zona única	Càlcul personalitzat
Heterogeneïtat	Heterogeneïtat mitigada per fronteres i zones de protecció	Heterogeneïtat potenciada a través d'obrir proteccions	Acumula tota l'heterogeneïtat que ofereix el conjunt de la ciutat	Es redueix l'heterogeneïtat i es creen espais homogenis de proximitat
Proximitat	Proximitat relativa, amb algunes dificultats de mobilitat i algunes fronteres	Proximitat relativa, amb voluntat de revisar les fronteres i les dificultats de mobilitat	Es dilueix el factor proximitat	Es prima al màxim el factor proximitat
Fortaleses	Zonificació coneguda i, per tant, certa acceptació vinculada al costum	Possibilitat de mantenir la proximitat relativa, tot augmentat l'heterogeneïtat	No es posen límits a les eleccions familiars i, per tant, encara que no sempre aconseguen els seus objectius, tenen obertes totes les possibilitats	Avantatges en la mobilitat i la sostenibilitat, com també en la possibilitat de treballar en projectes comunitaris i de situar a l'alumnat en entorns coneguts
Oportunitats	Es pot construir millores des d'una realitat ja coneguda i experimentada	Adaptar-nos a una realitat que ha sigut canviant i a una zonificació que ha generat algunes perversions	Considerar que la competència estimularà la millora del conjunt del sistema educatiu	Al reduir la mobilitat escolar, apareix la necessitat d'apostar per la millora dels centres.
Debilitats	Es detecta tant una zona d'alta complexitat com algunes barreres significatives	Caldrà adaptar-se a una nova zona i reapareixeran nous problemes vinculats als nous límits.	Desiguals capacitat de les famílies poden generar més segregació escolar. També poden incrementar-se els problemes de mobilitat	Reducció de la diversitat a les aules i, per tant, desigualtat i desconeixement mutu.
Amenaces	Consolidació d'escoles guetos i assumptió de rols per part d'escoles volgudes i escoles de fugida.	Aparició de noves fronteres i persistència de les zones de protecció	Consolidació d'escoles guetos i assumptió de rols per part d'escoles volgudes i escoles de fugida.	Consolidació d'escoles guetos i assumptió de rols per part d'escoles volgudes i escoles de fugida.

A partir d'aquest quadre proposem algunes interpretacions que ens poden ajudar en la presa de decisions, però que en cap cas tenen la voluntat de determinar-la.

i. Els costums en l'elecció de centre

Usant aquesta coneguda frase volem posar l'accent en el pes dels hàbits. Traçar línies en el mapa sempre genera conflictes i tensions, que només amb el temps s'acaben relaxant per la força dels hàbits. Aquesta és una consideració a tenir en compte si es vol modificar la zonificació escolar.

ii. Els extrems afavoreixen la segregació

Tot i que sempre es pot treballar amb mesures correctores, la tendència general impulsa tant la zona única com la fragmentació dels espais escolars cap a la segregació escolar. La zona única la propicia per la desigual distribució de les capacitats per realitzar eleccions de centres escolars; mentre que la proximitat afavoreix un excés d'homogeneïtat en la composició social de les escoles.

El revers d'aquesta afirmació és que les dues opcions de delimitar 3 zones ofereixen més possibilitat de cercar un equilibri entre heterogeneïtat i proximitat i, d'aquesta manera, reduir les dinàmiques que condueixen a la segregació escolar.

iii. Les zones àmplies ofereixen més alternatives

En la mateixa direcció del punt anterior, la divisió en 3 zones d'una grandària considerable permet una intervenció intra-zona que pot ser molt diversa i que afecta al repartiment de l'alumnat en un espai relativament equilibrat i relativament proper. En canvi, tant en el cas de la zona única com en el de les zones de major proximitat aquesta intervenció es veuria més limitada.

En el cas de la zona única per la pròpia força de la llibertat d'elecció. Aquesta és la principal característica de la zona única i, per tant, es tracta d'una dinàmica més lligada a les opcions de les famílies que no pas a cap política pública.

Pel que fa a l'opció d'afavorir la màxima proximitat, ens troben en una situació contrària. Reduint la capacitat d'elecció, la política educativa acaba centrant-se en la millora de les condicions i la qualitat educativa de tots els centres escolars. Es tracta efectivament d'una actuació pública, però que difícilment pot sortir de la intervenció sobre els centres i desplegar una mirada més de conjunt.

iv. Del curt al llarg termini

Incidir en la zonificació escolar és una mesura a curt termini, però que pot resultar estèril si no arriba acompanyada de polítiques que posin el focus en el llarg termini. Aquesta afirmació valdria per tots els escenaris, doncs cap d'ells sense cap altre ingredient seria útil per una lluita efectiva contra la segregació escolar. En aquest sentit, es reclama una política educativa que vagi més enllà de la zonificació o, fins i tot, la necessitat de començar a treballar a partir d'un pacte educatiu de ciutat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alegre, B., Chela, J. & González, S. (2010) *Les famílies davant l'elecció escolar*. Barcelona: Fundació Bofill.

Es pot accedir en línia a: <https://www.fbofill.cat/sites/default/files/528.pdf>

Benito, R., Alegre, M. A. & González, I. (2014) "School educational project as a criterion of school choice: discourses and practices in the city of Barcelona", *Journal of Education Policy*, 29:3, 397-420.

Bonal, X. (ed.) (2012) *Municipis contra la Segregació Social. Sis Experiències de Política Educativa Local*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Collet, J. (2017) "I do not like what I am becoming but...: transforming the identity of head teachers in Catalonia", *Journal of Education Policy*, 32:2, 141-158.

Dente, B. & Subirats, J. (2014) *Decisiones públicas: Análisis y estudio de los procesos de decisión en políticas públicas*. Barcelona: Ariel.

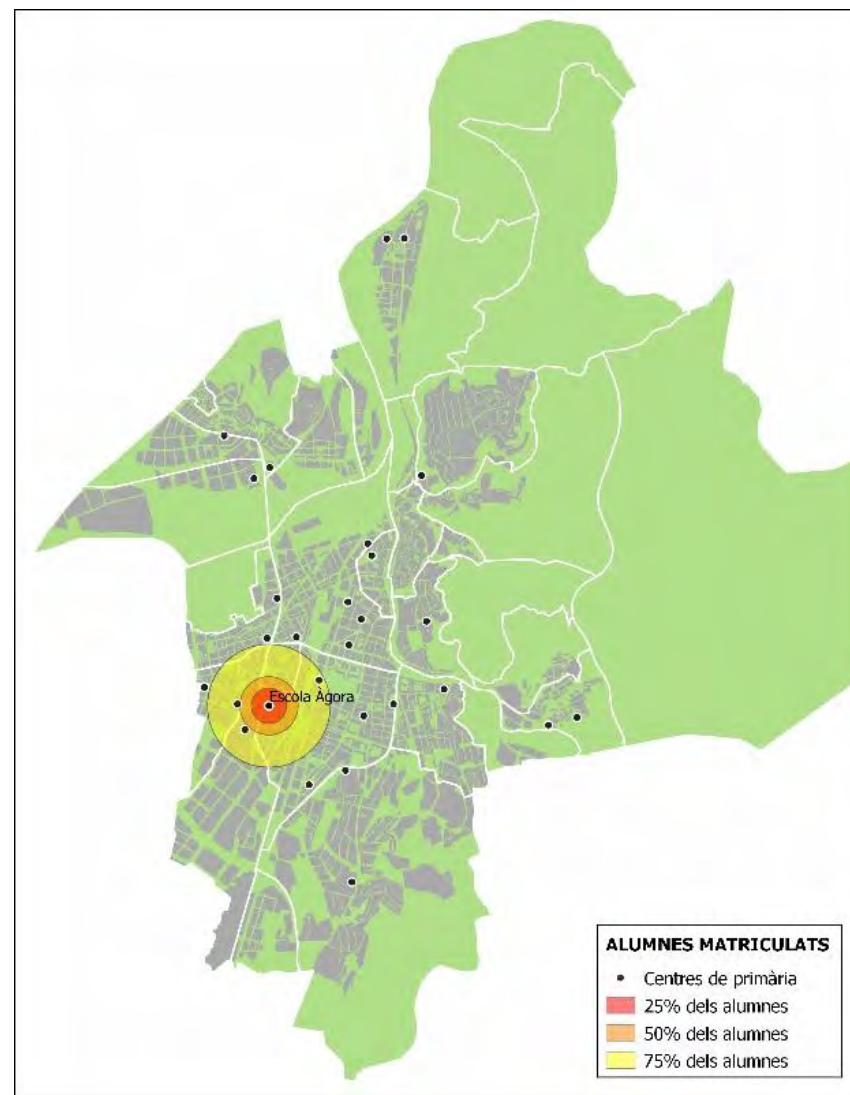
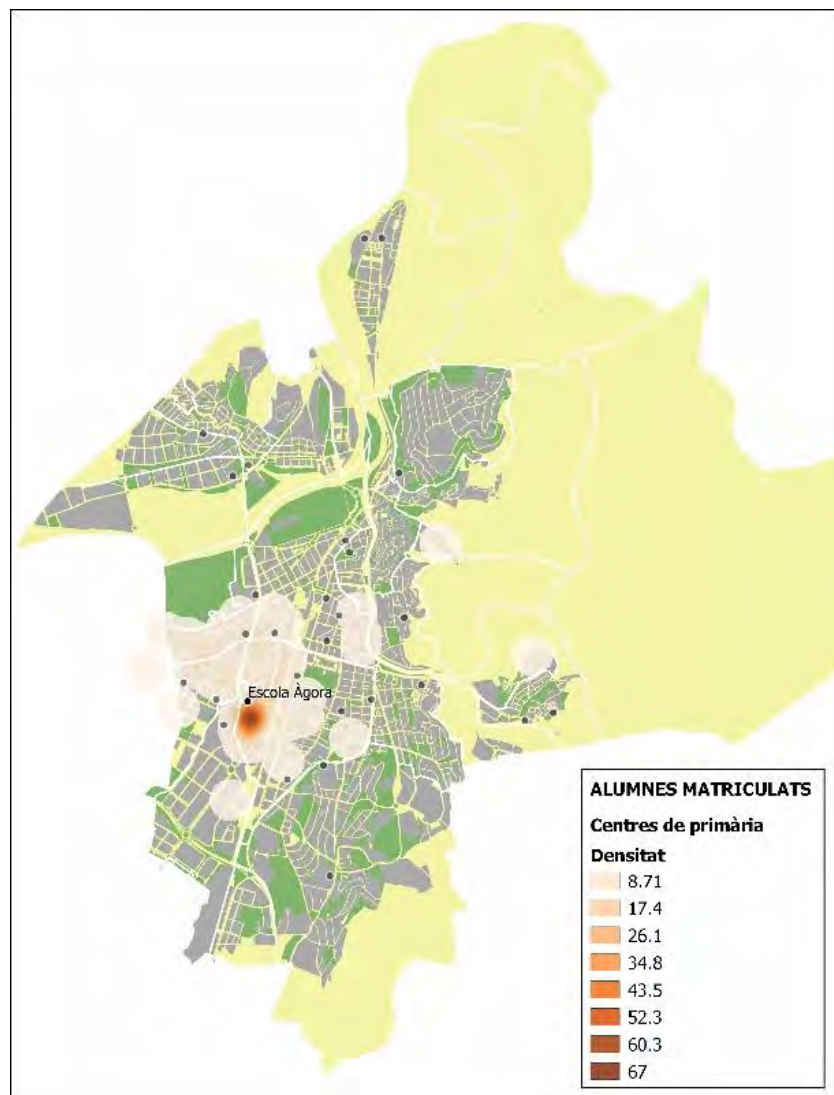
Hirschman, A. O. (1984) *Salida, voz y lealtad*. Mèxic: FCE.

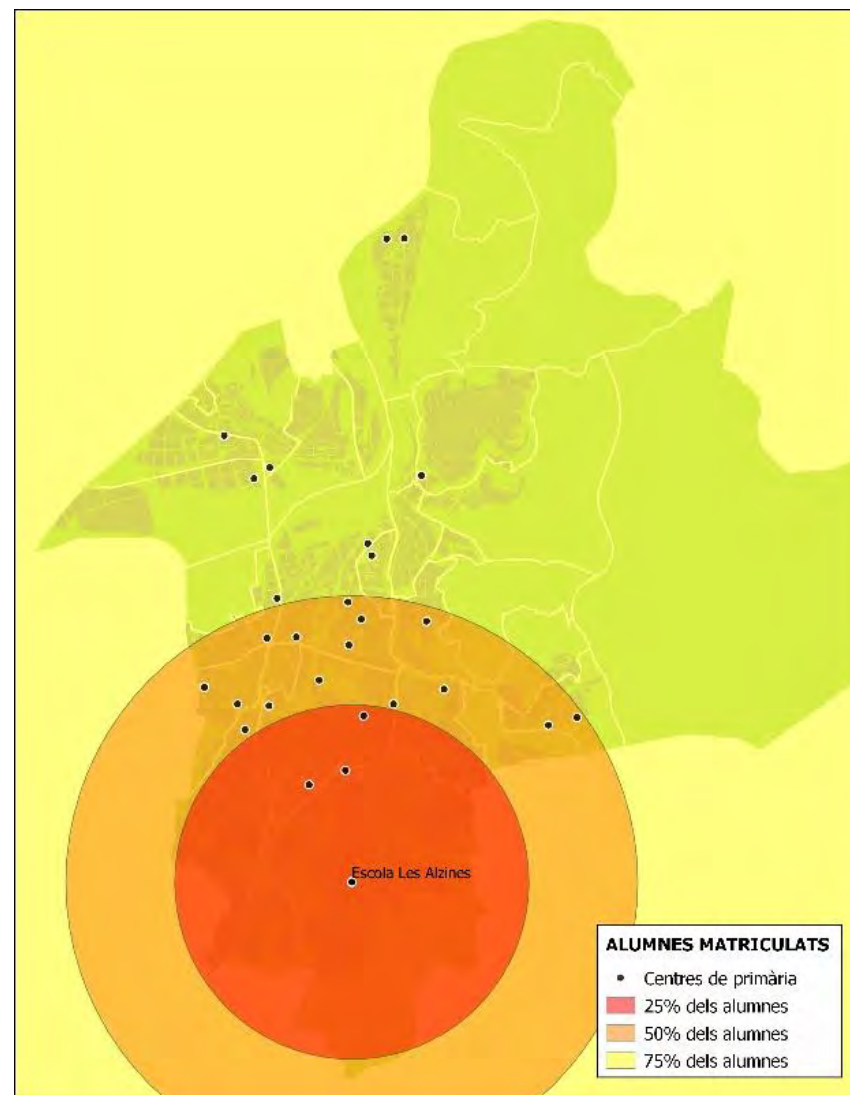
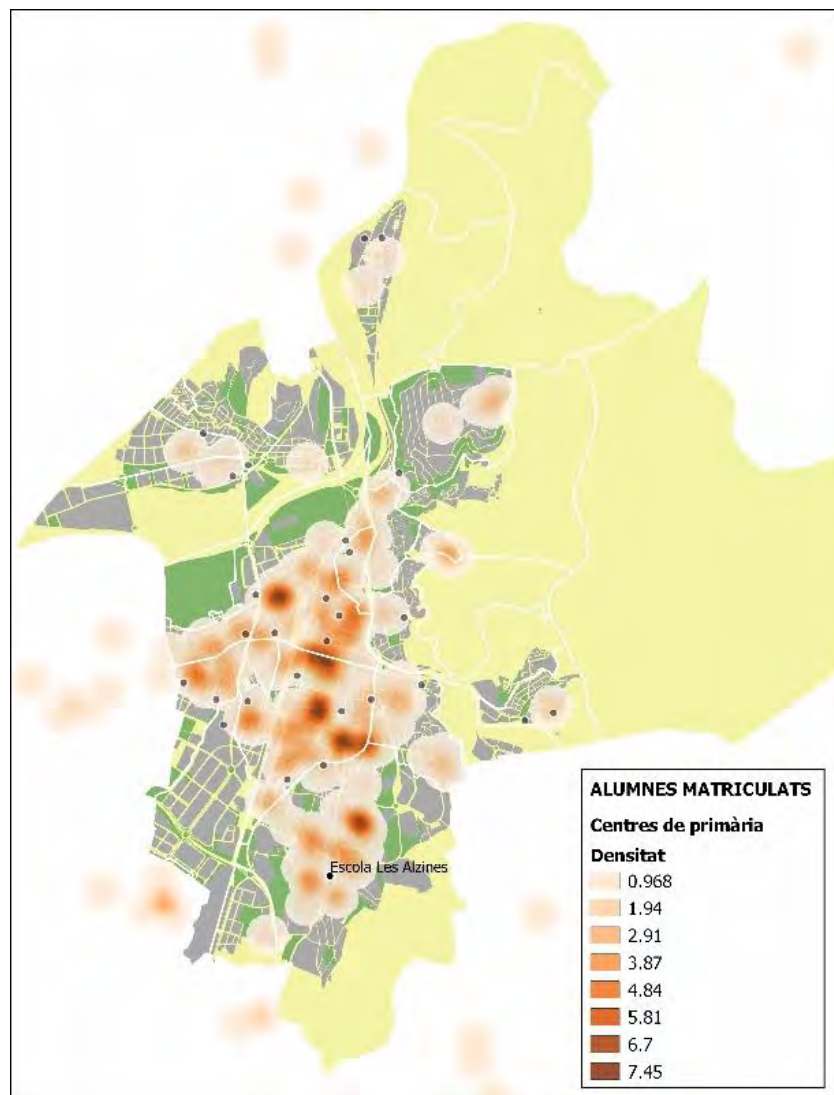
Putnam, R. (2015) *Our kids...*

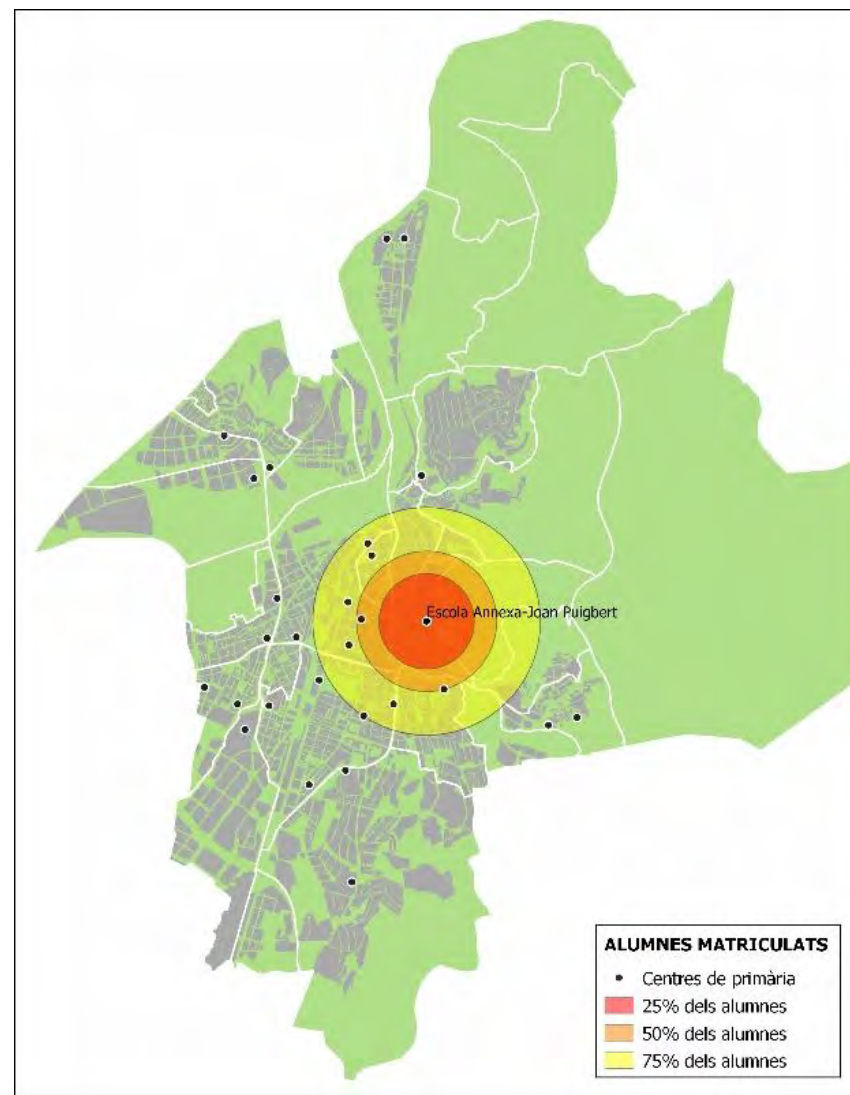
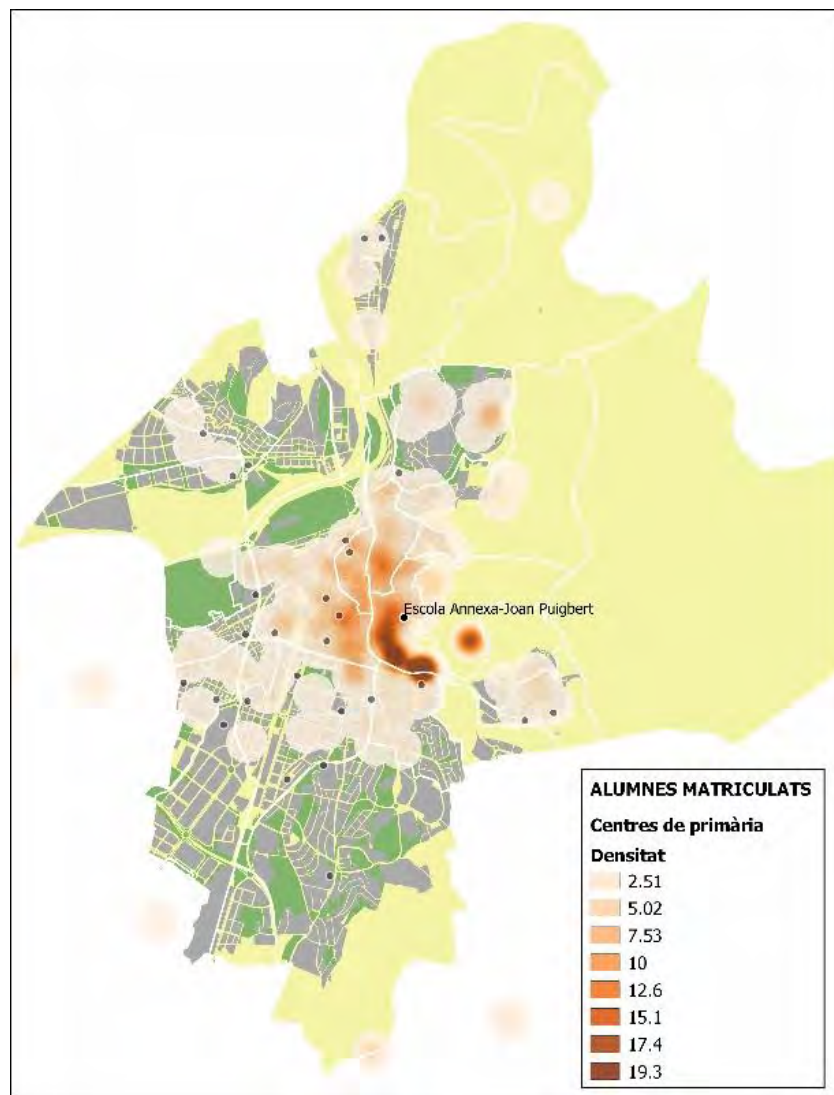
Wacquant, L. (2013) *Los condenados de la ciudad. Gueto, periferias y Estado*. Buenos Aires: Siglo XXI.

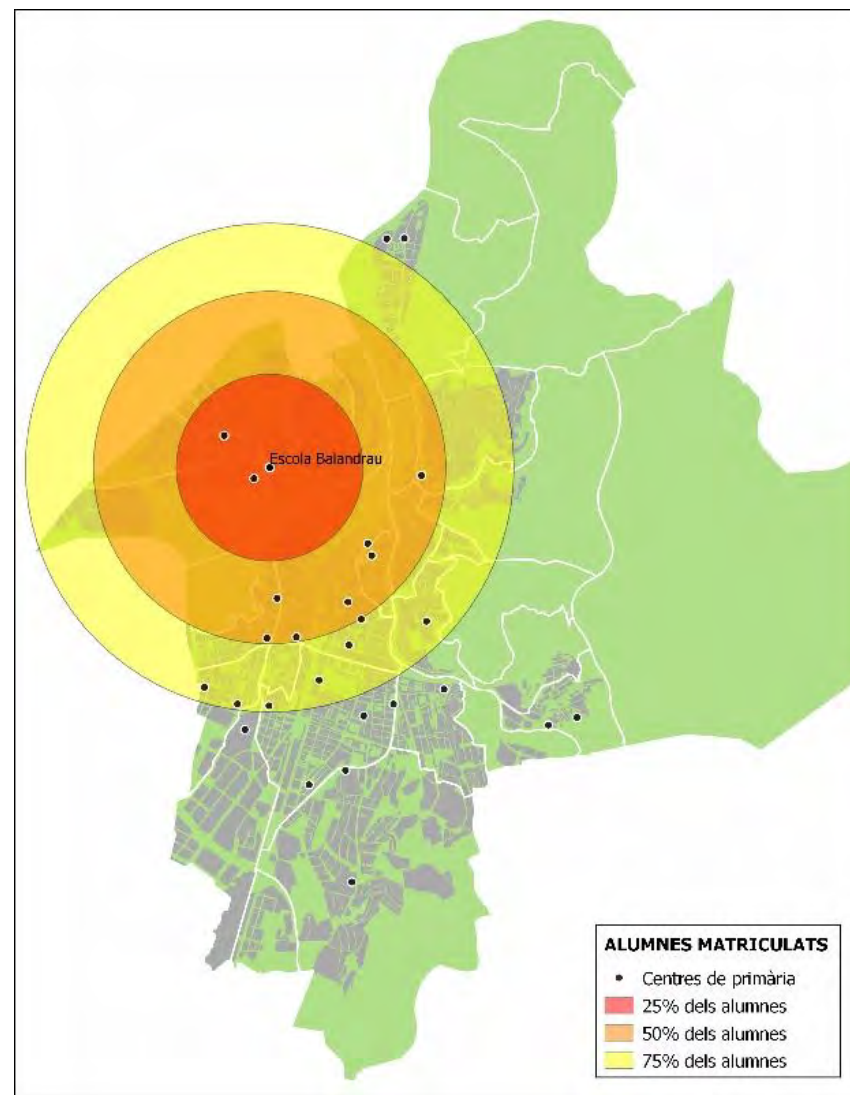
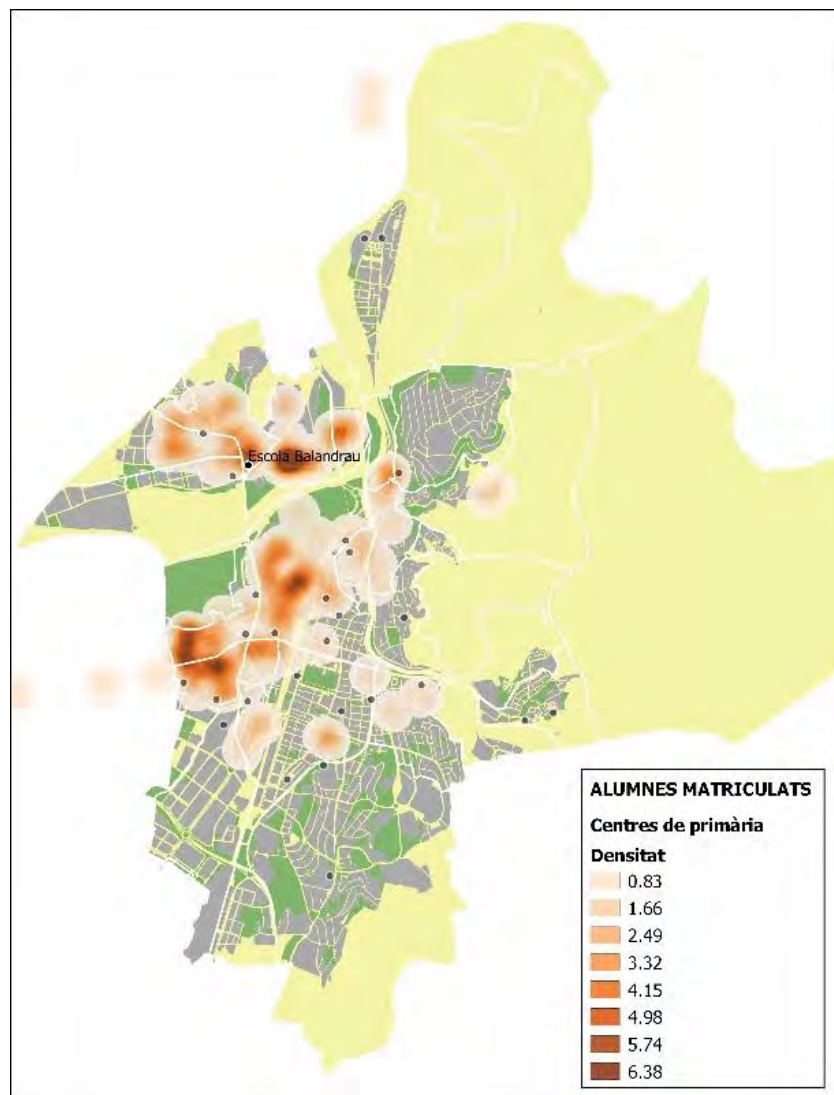
ANNEX 2. MAPES DE DISTÀNCIES I DENSITATS PER CADA CENTRE ESCOLAR.

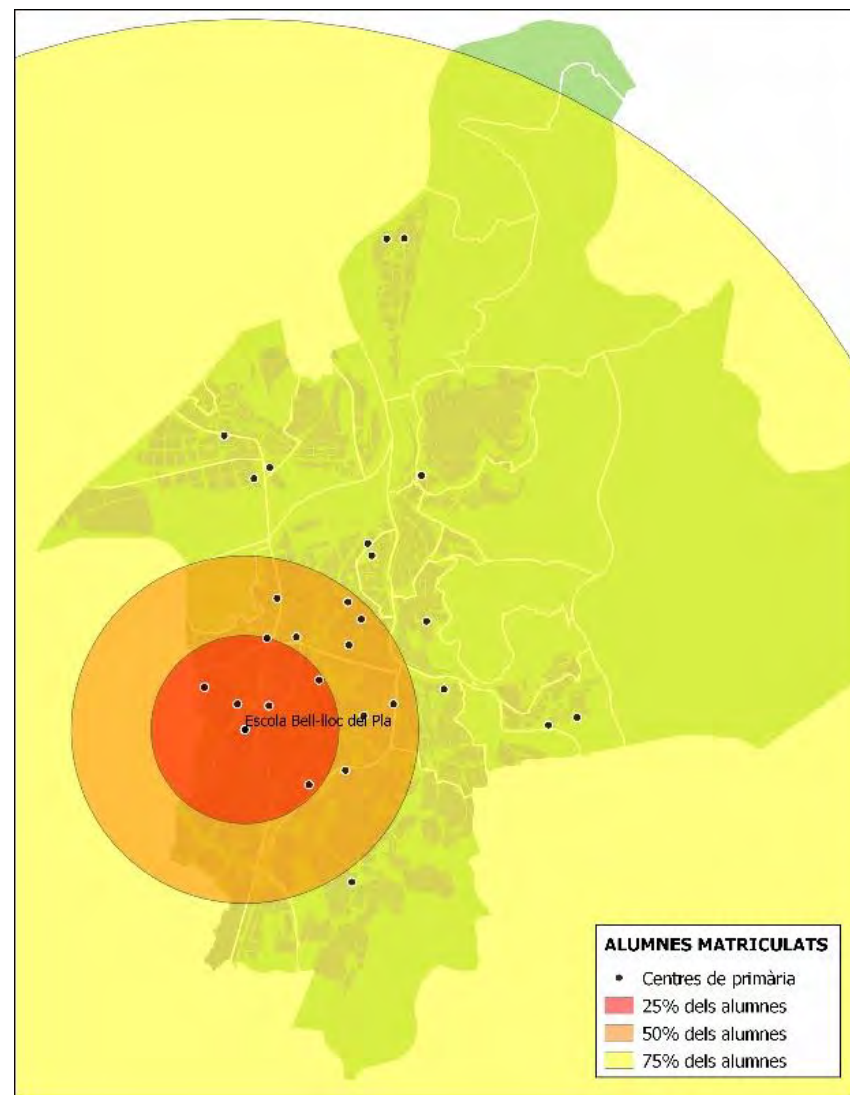
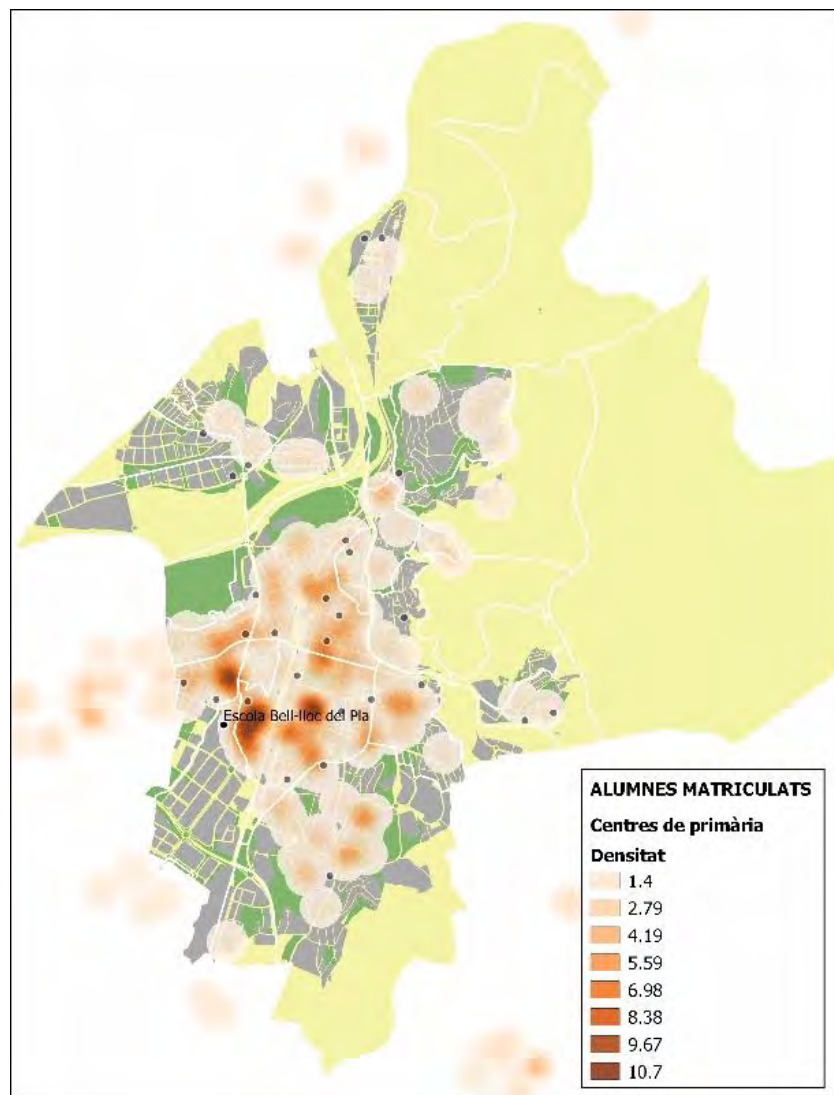
Annex 2.1 INFANTIL I PRIMÀRIA

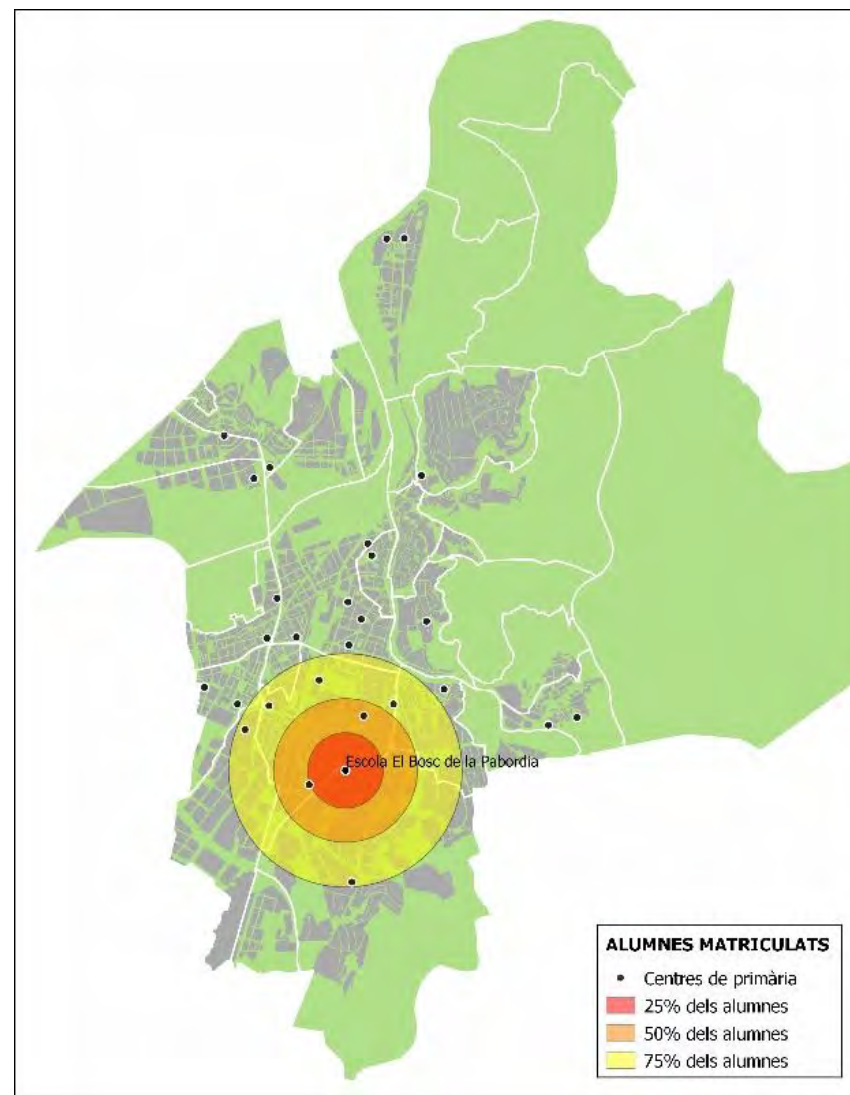
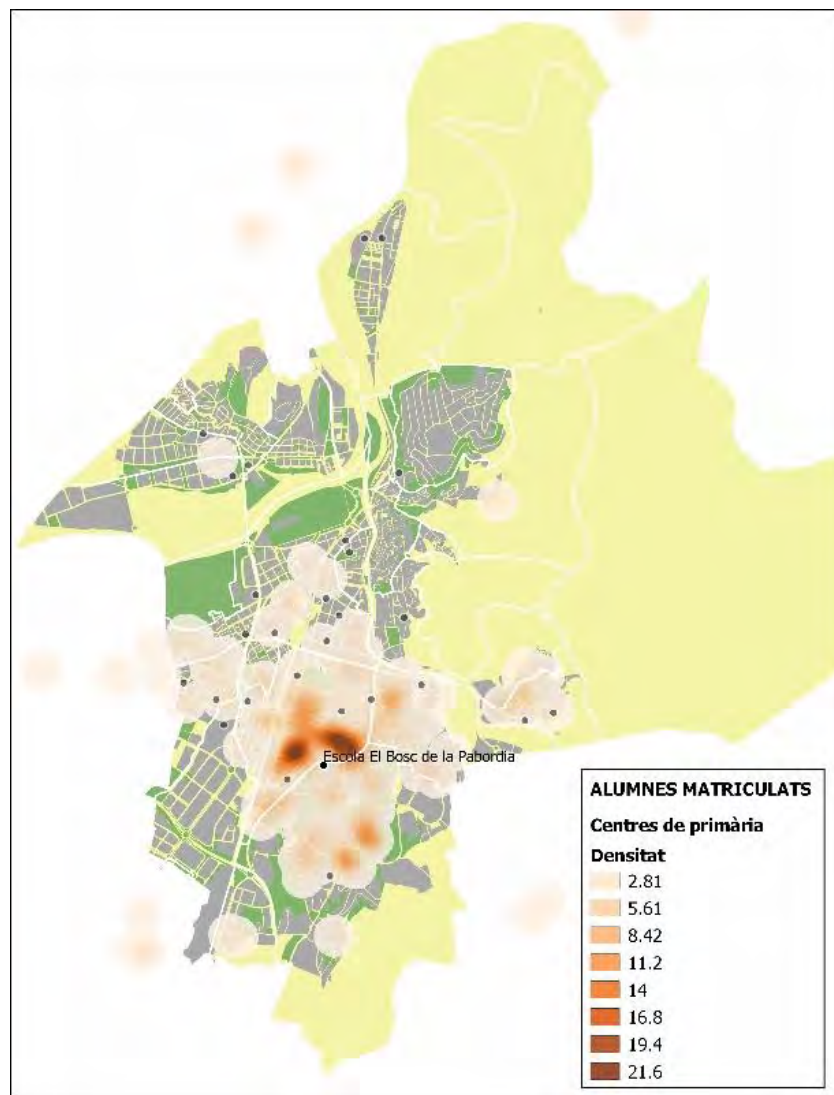

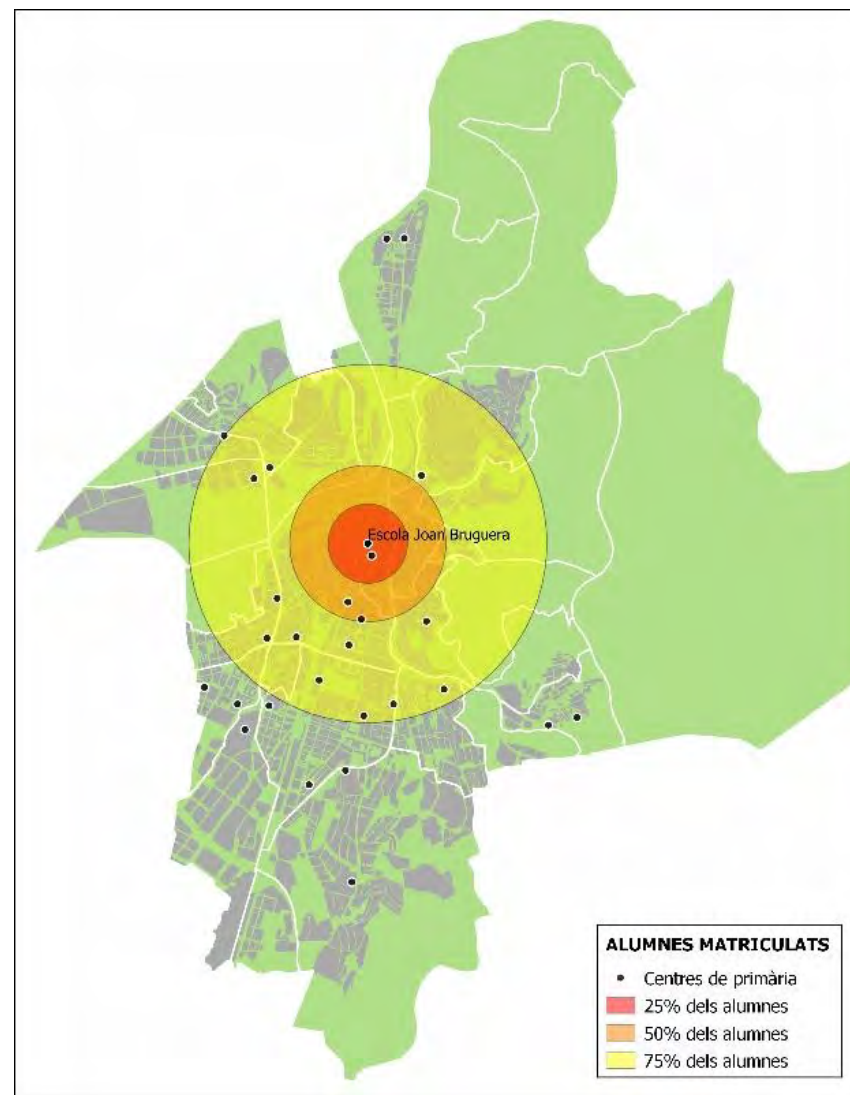
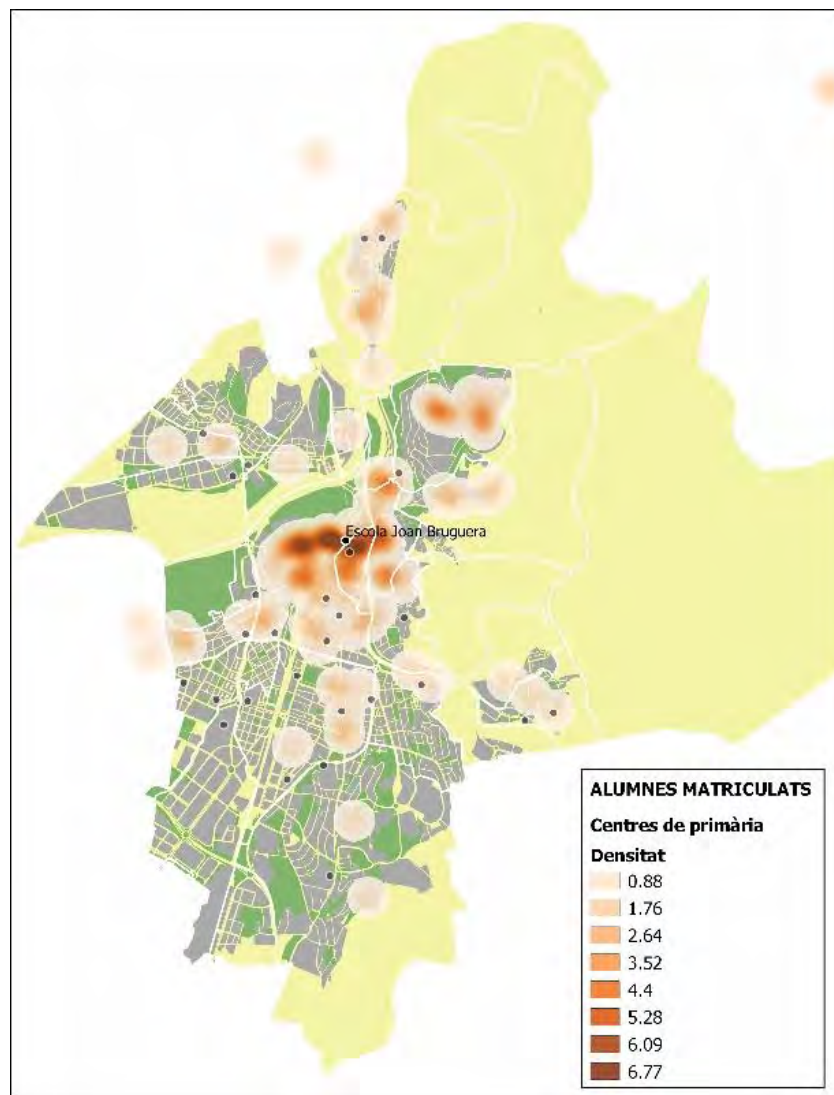

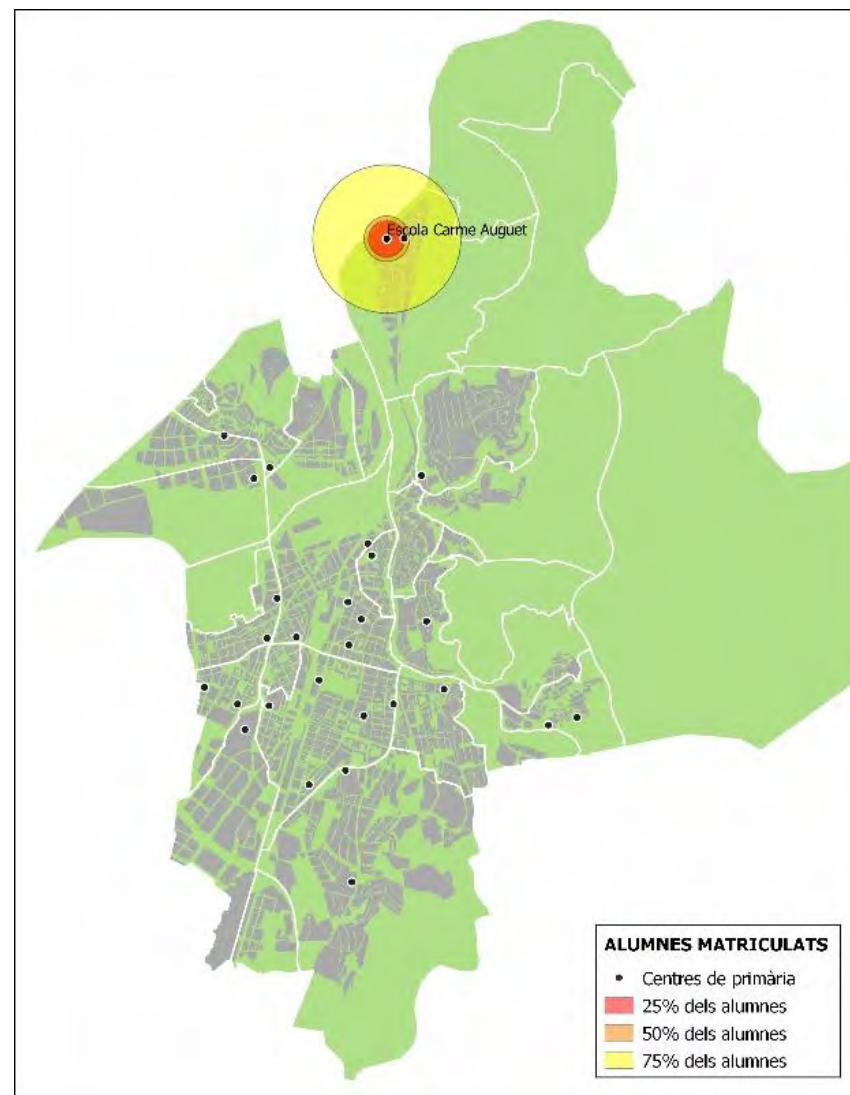
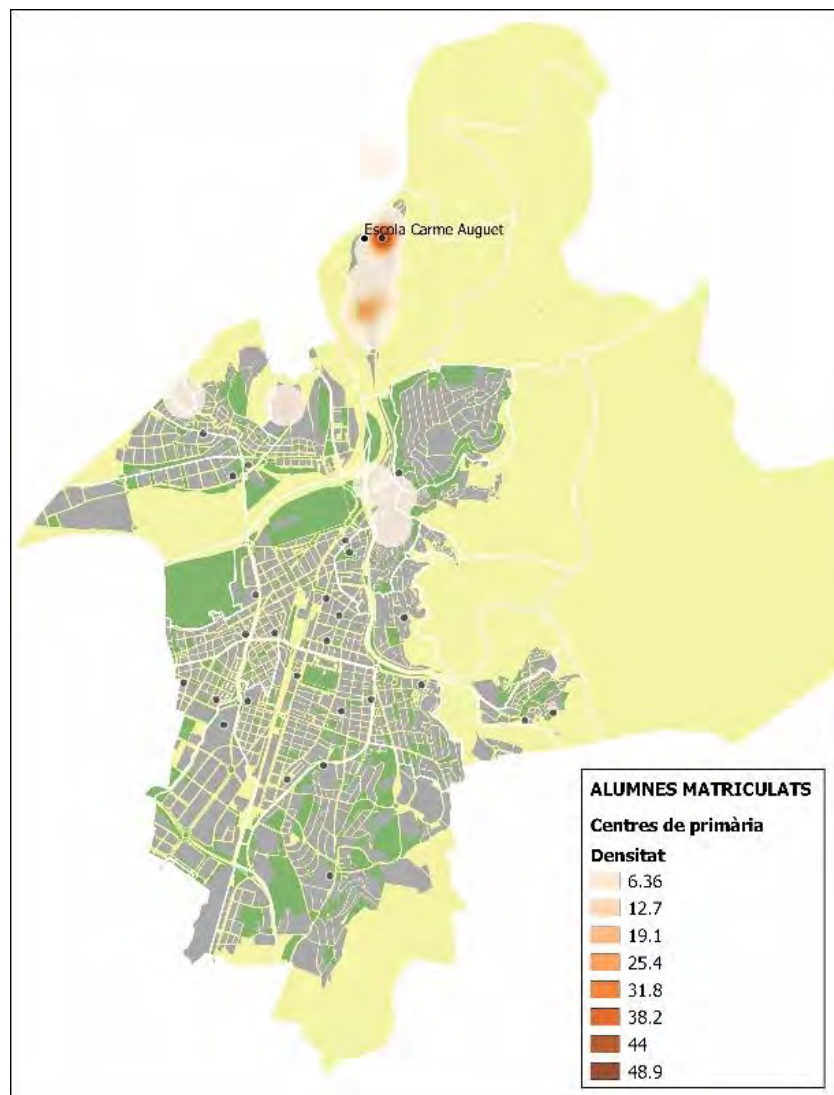

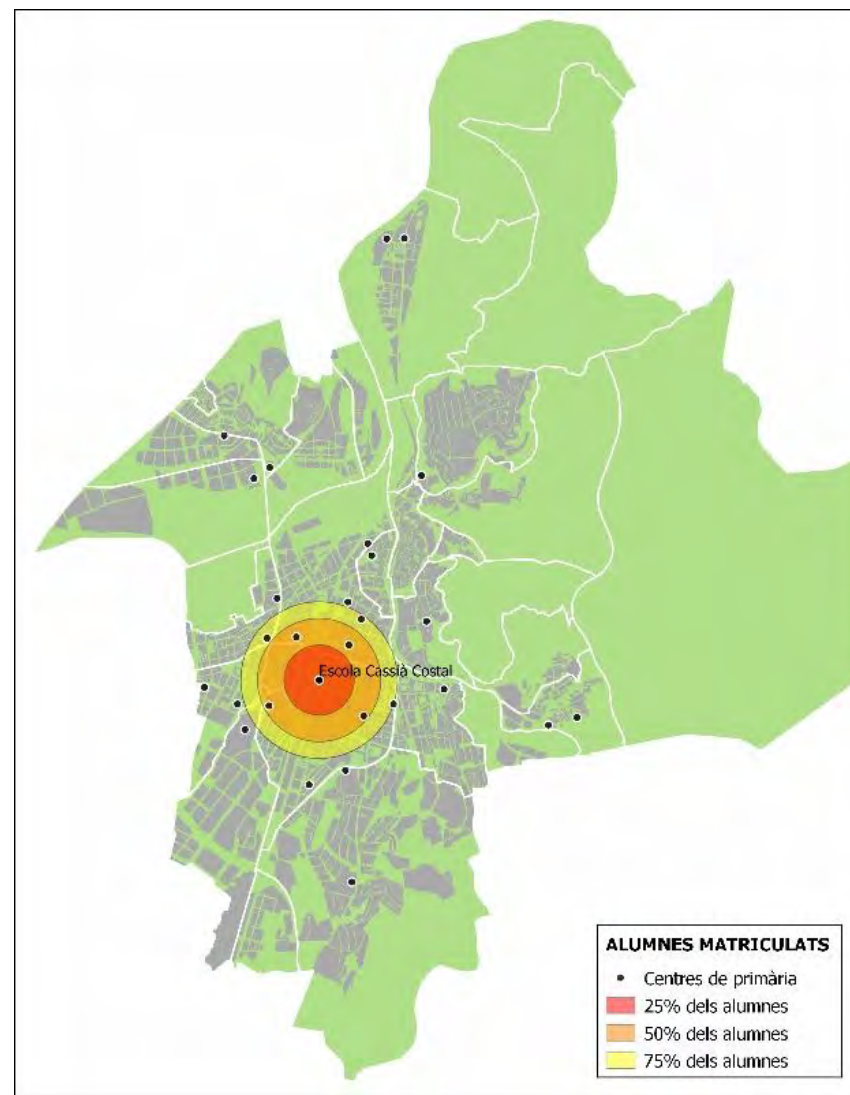
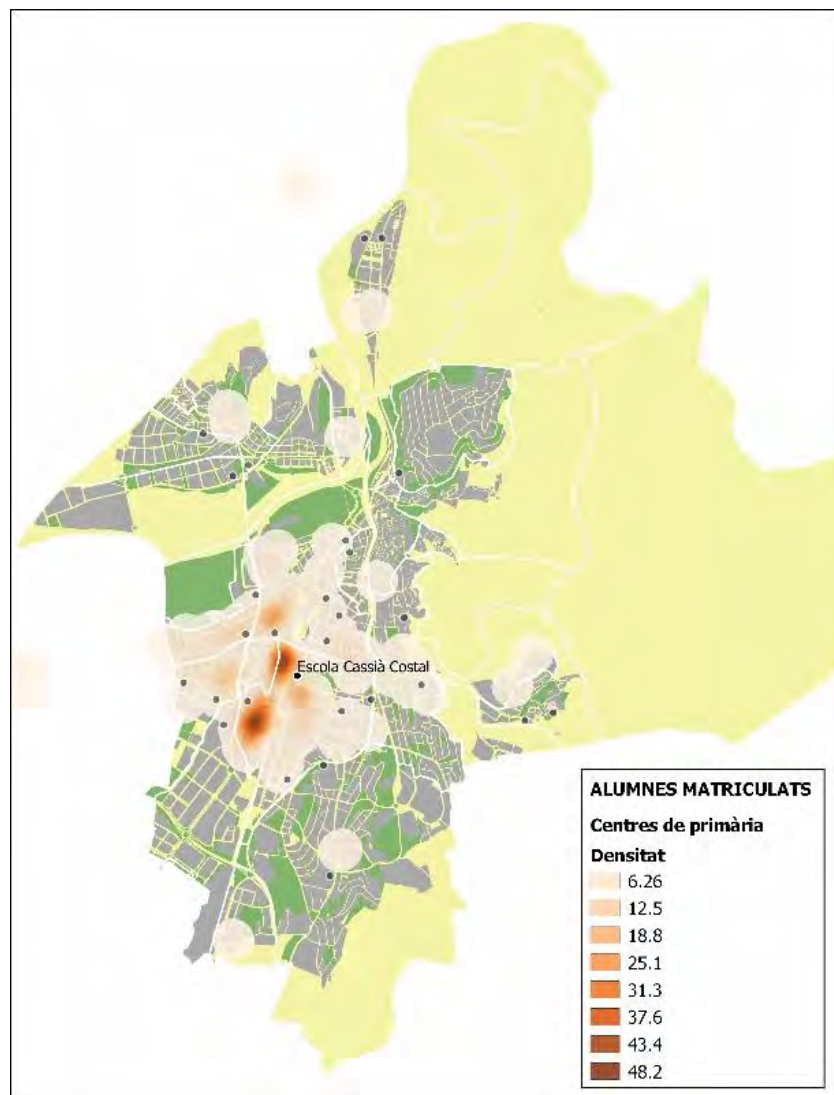

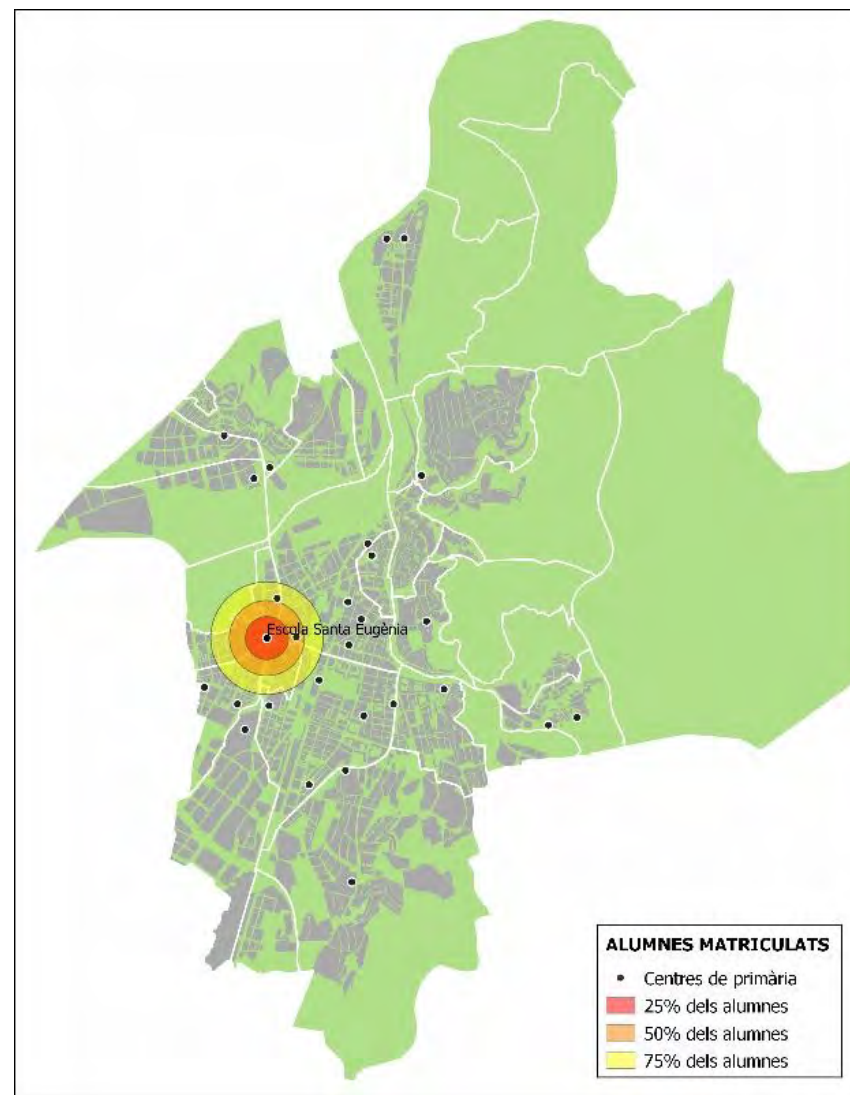
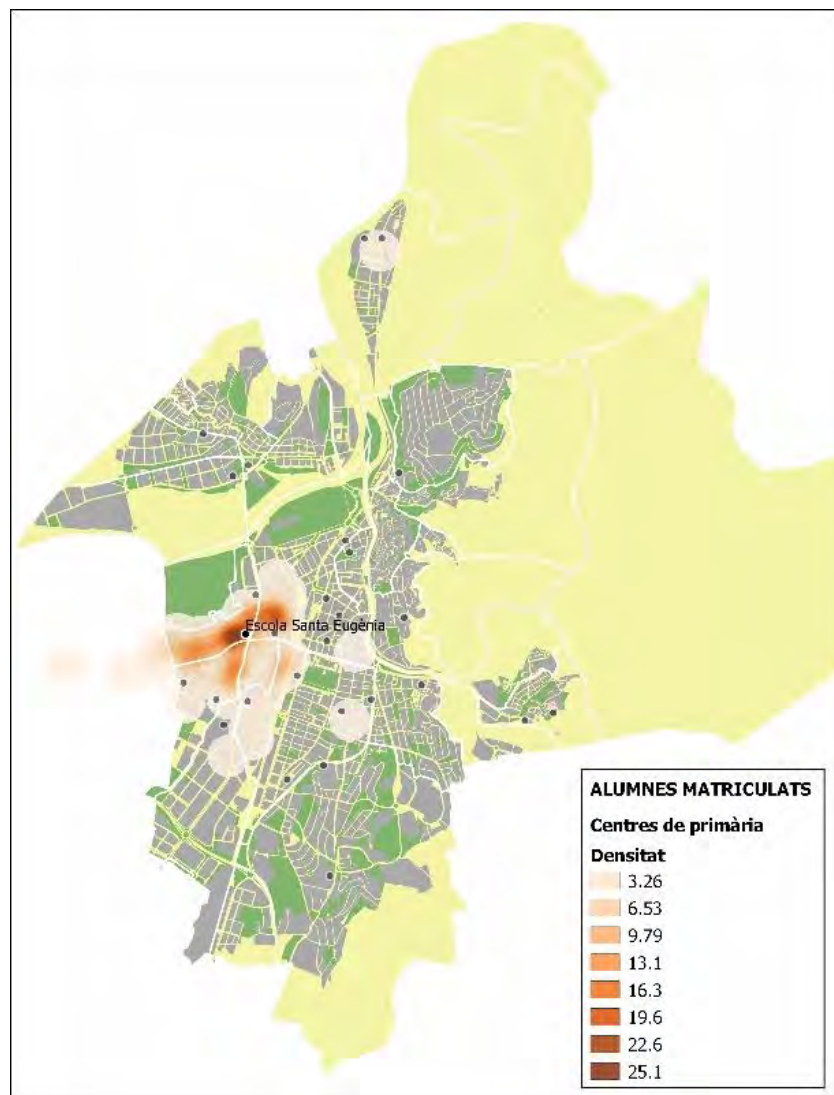

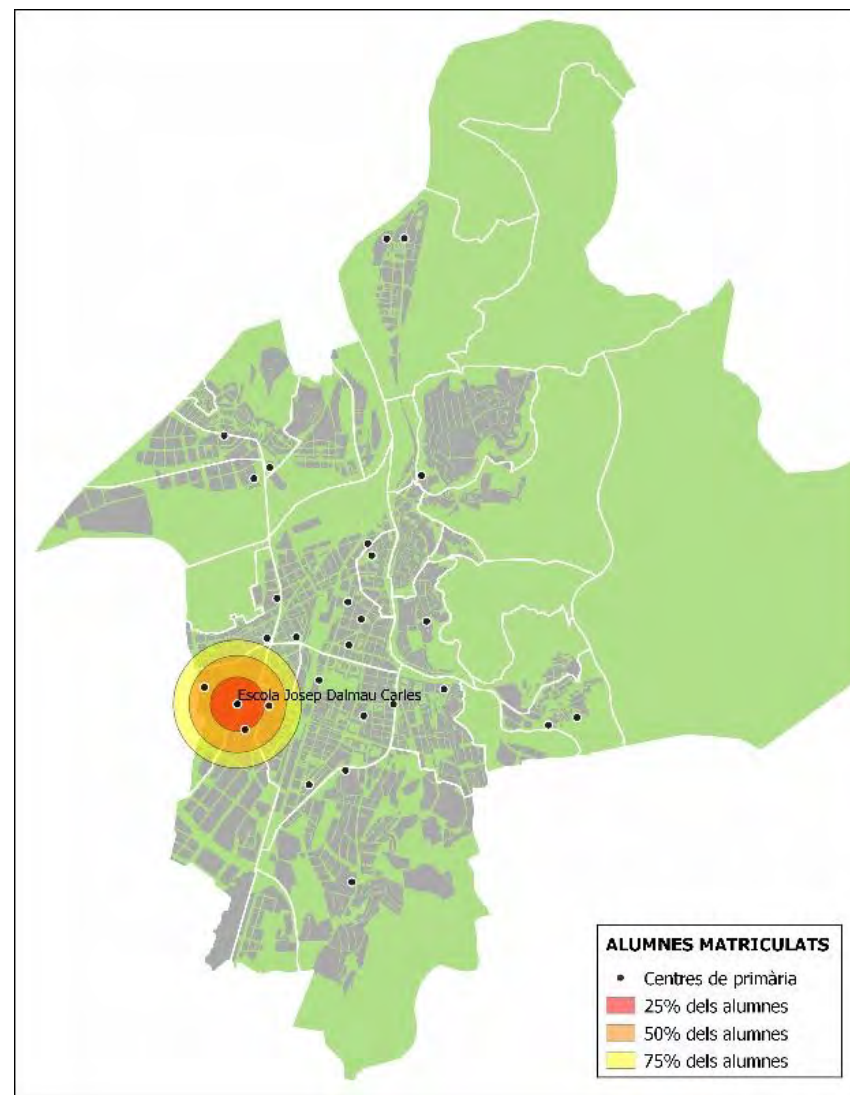
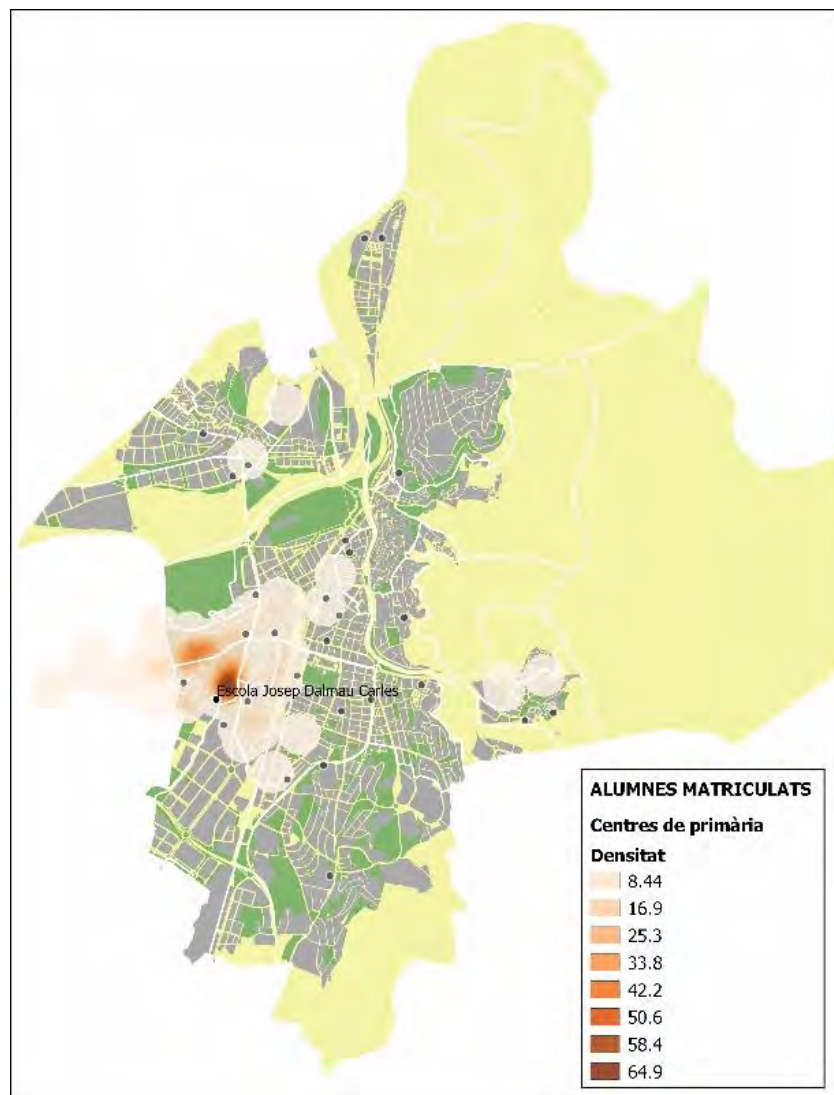

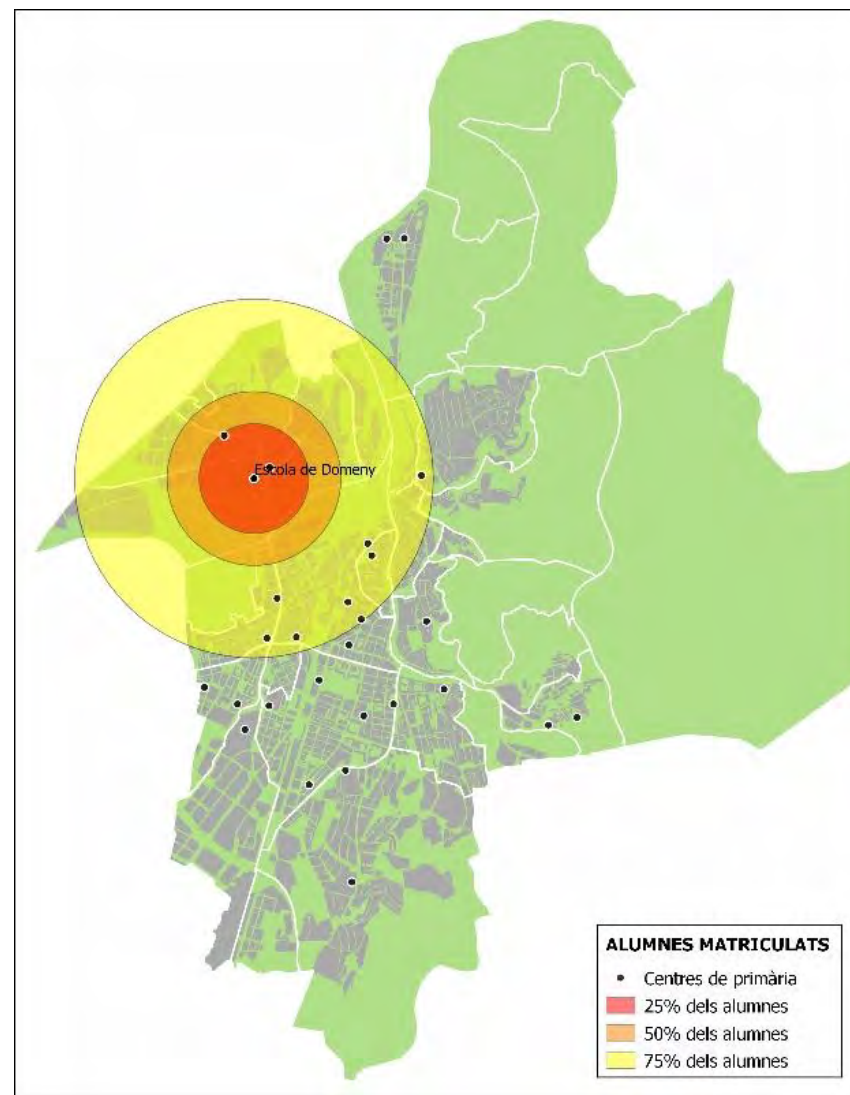
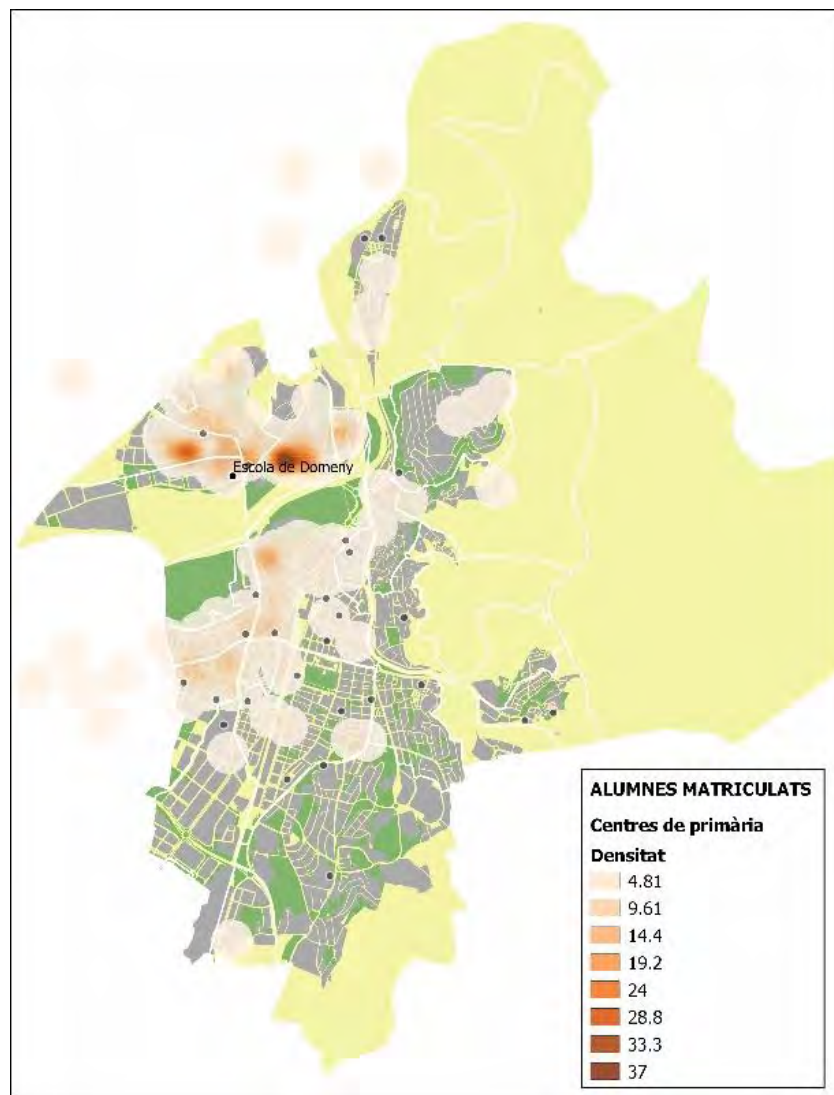

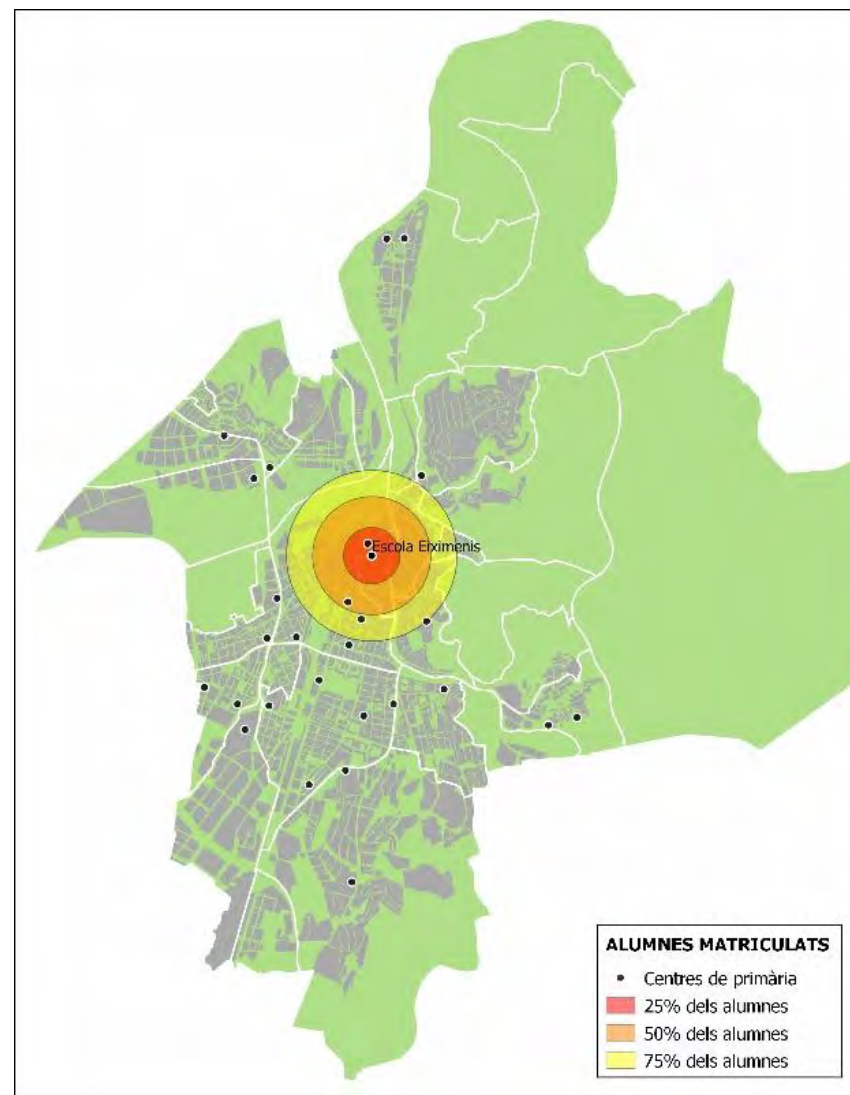
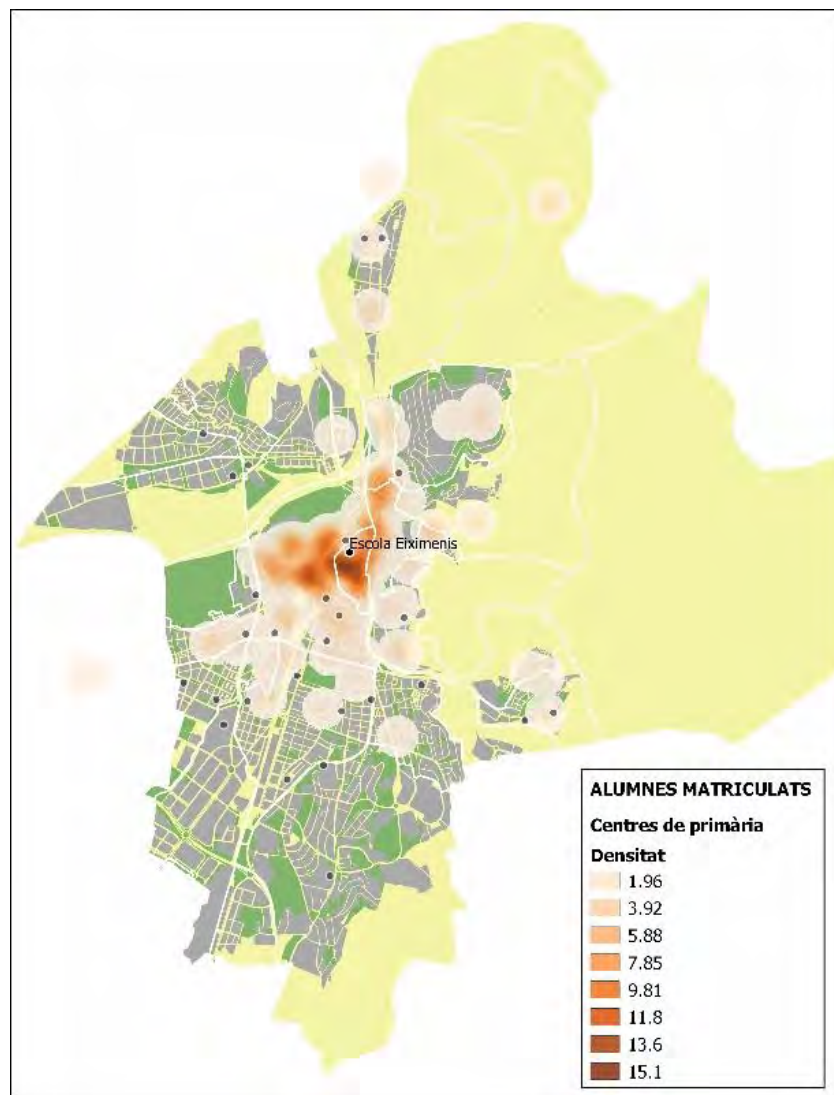

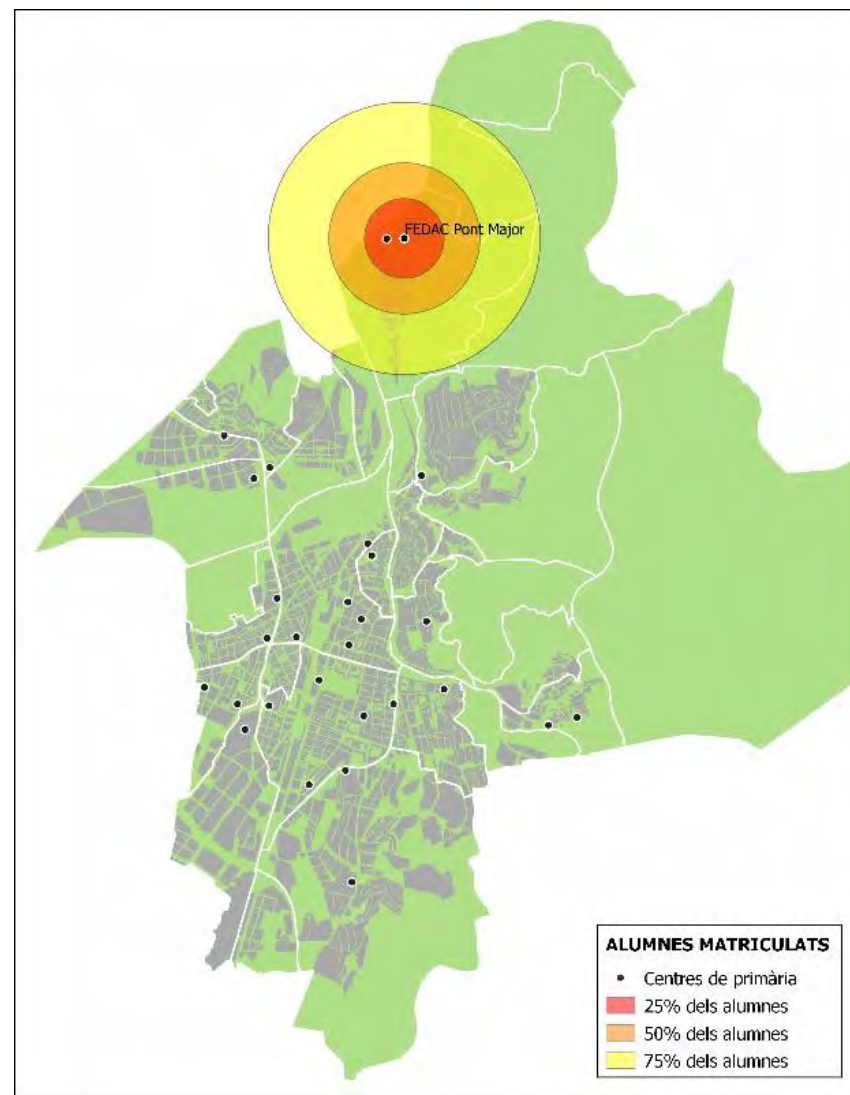
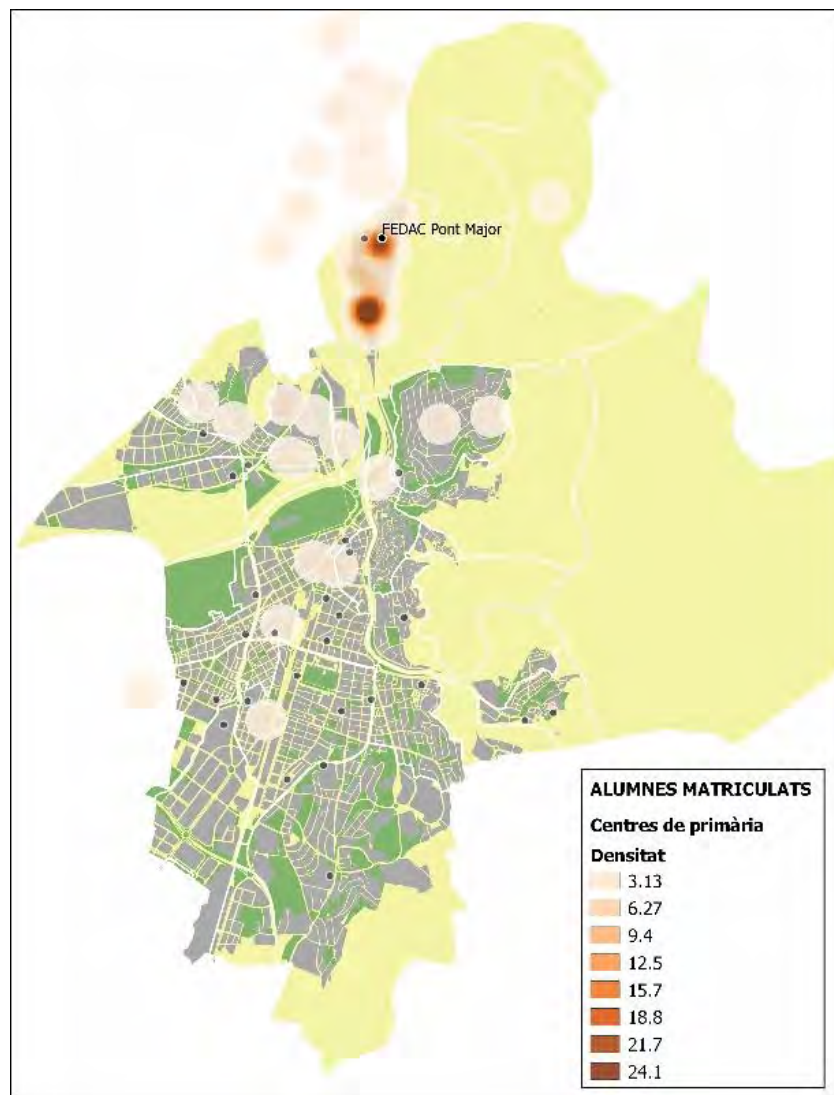

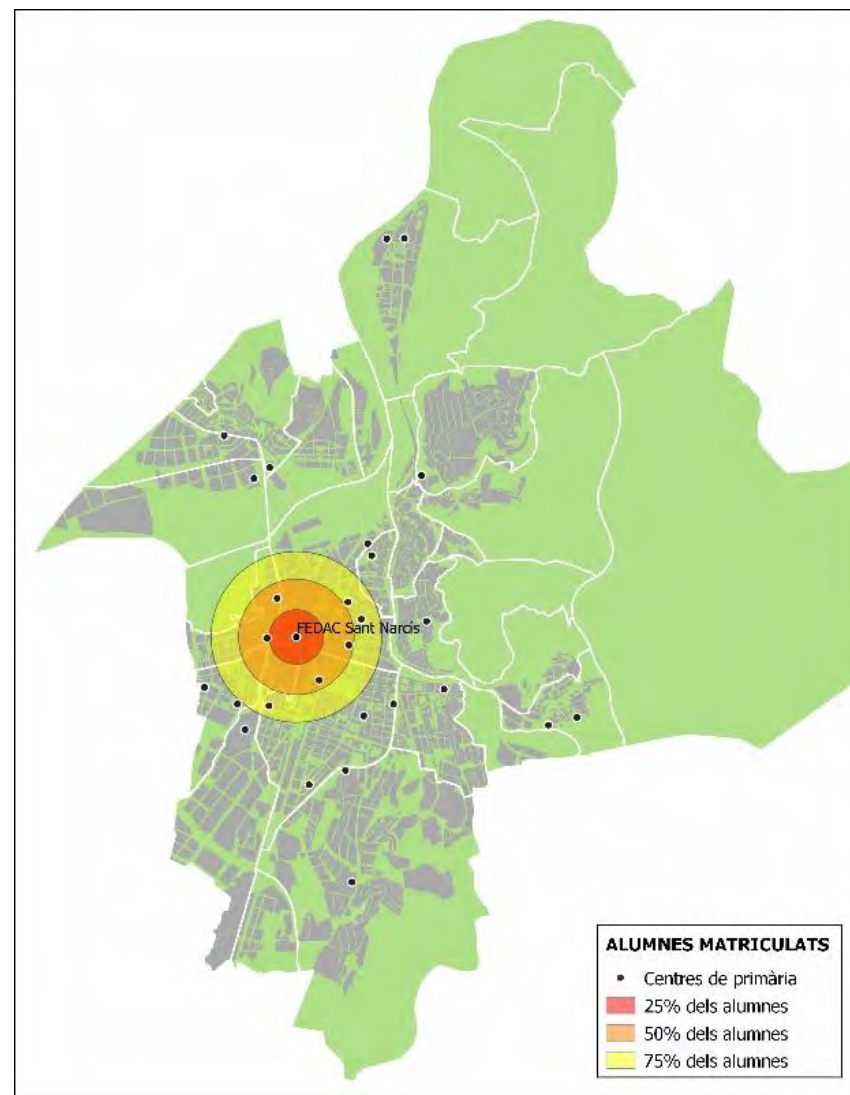
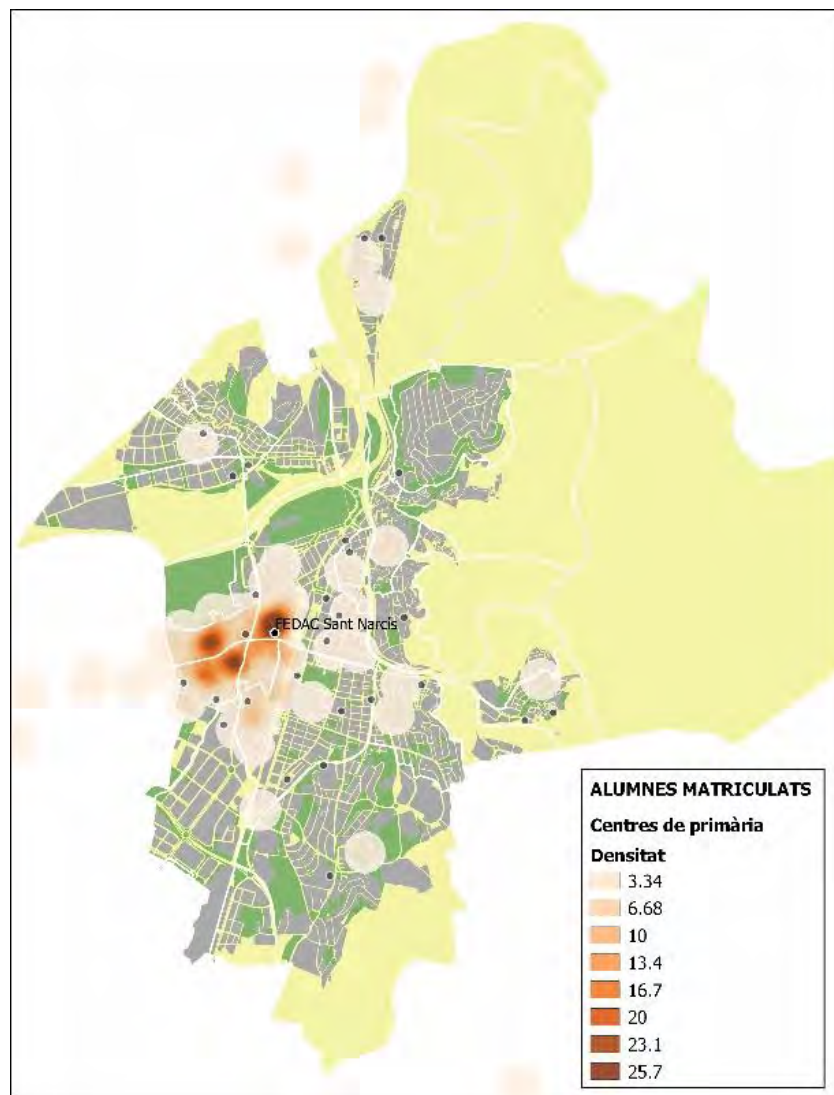

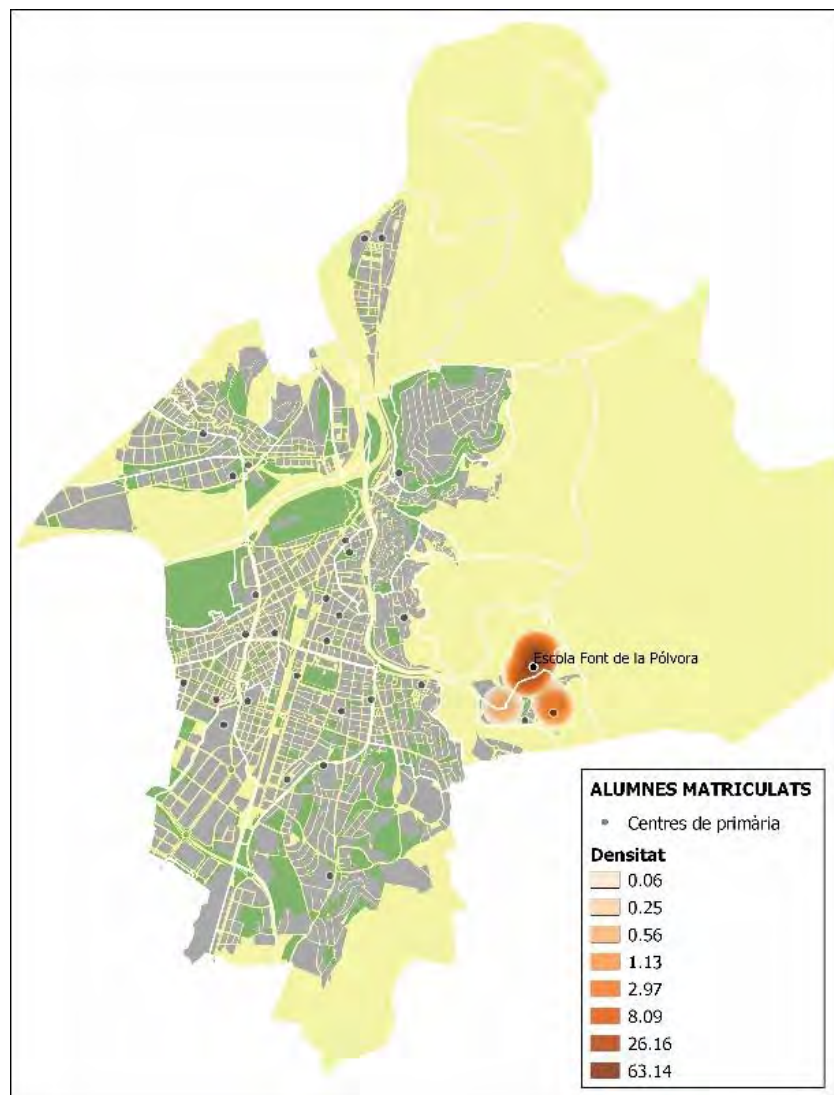

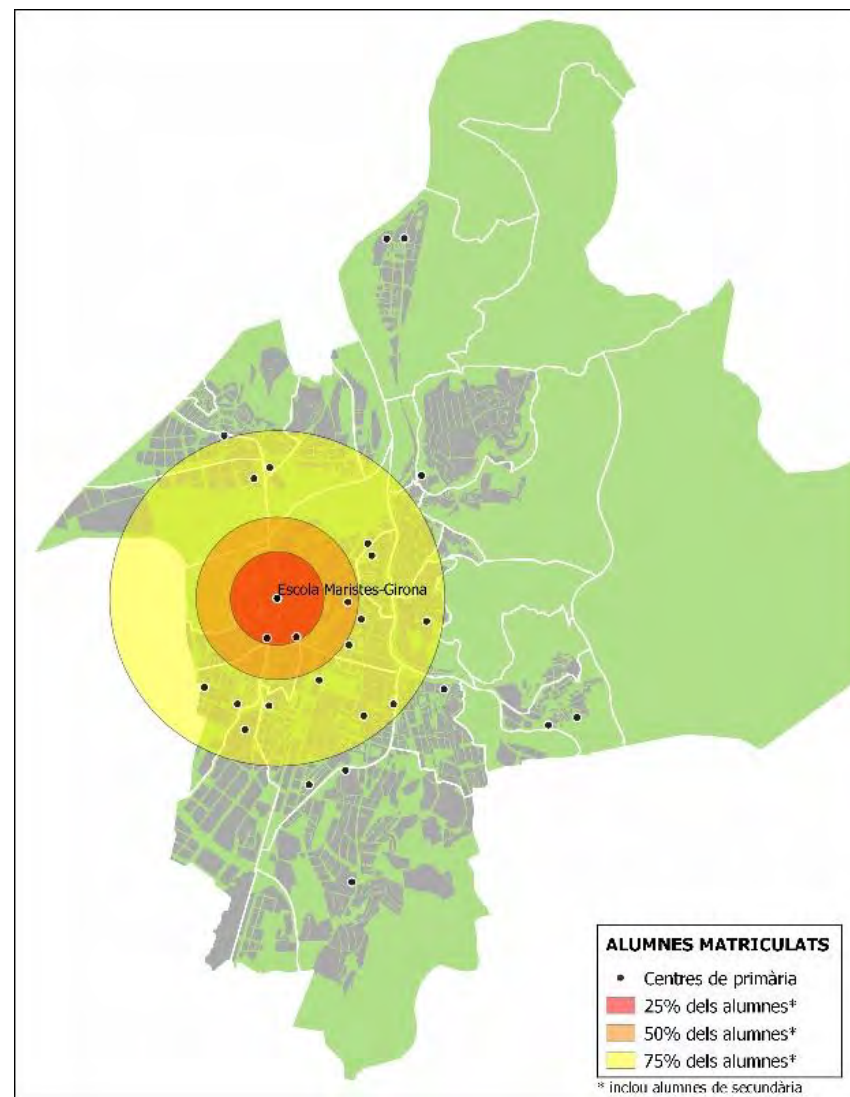
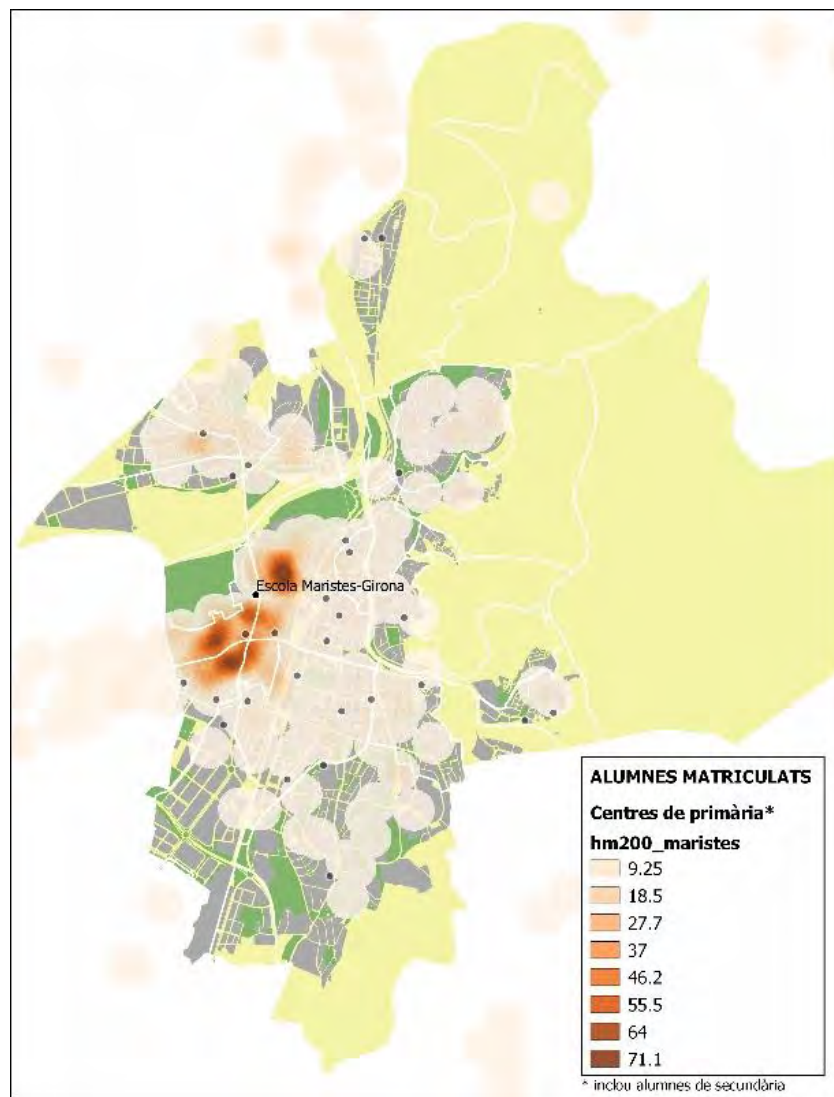

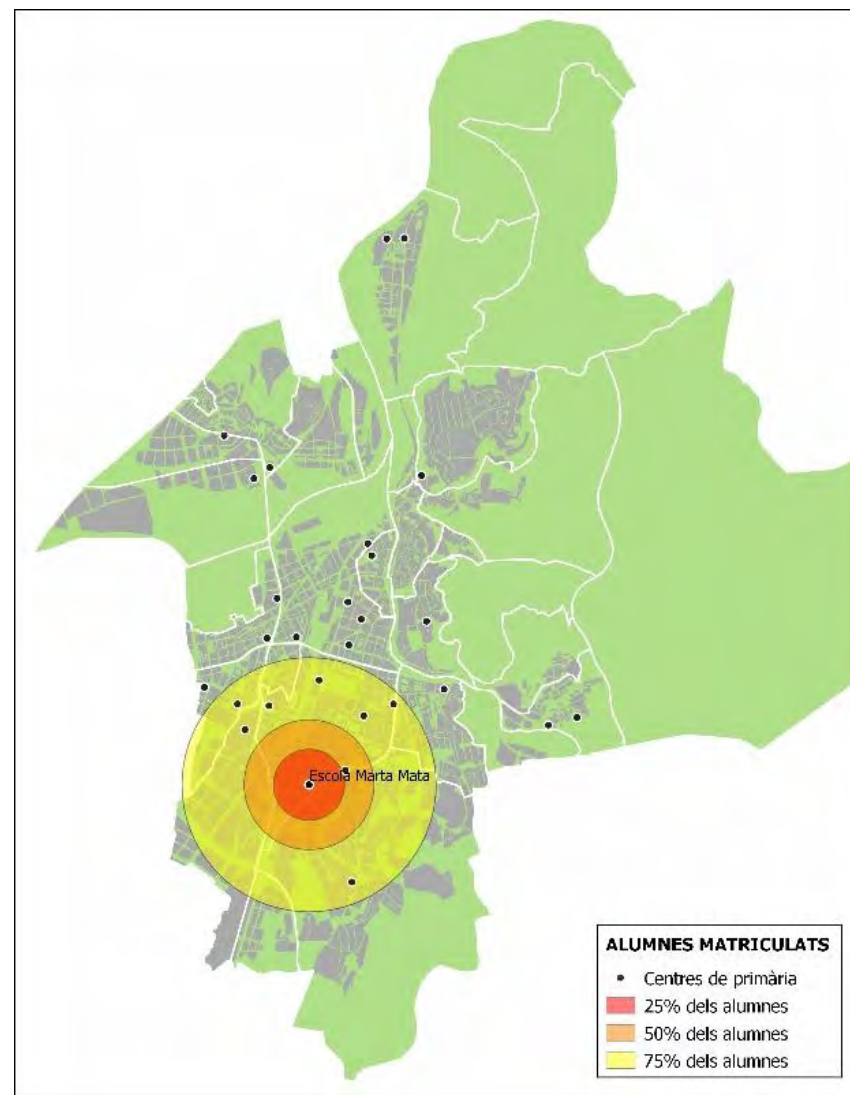
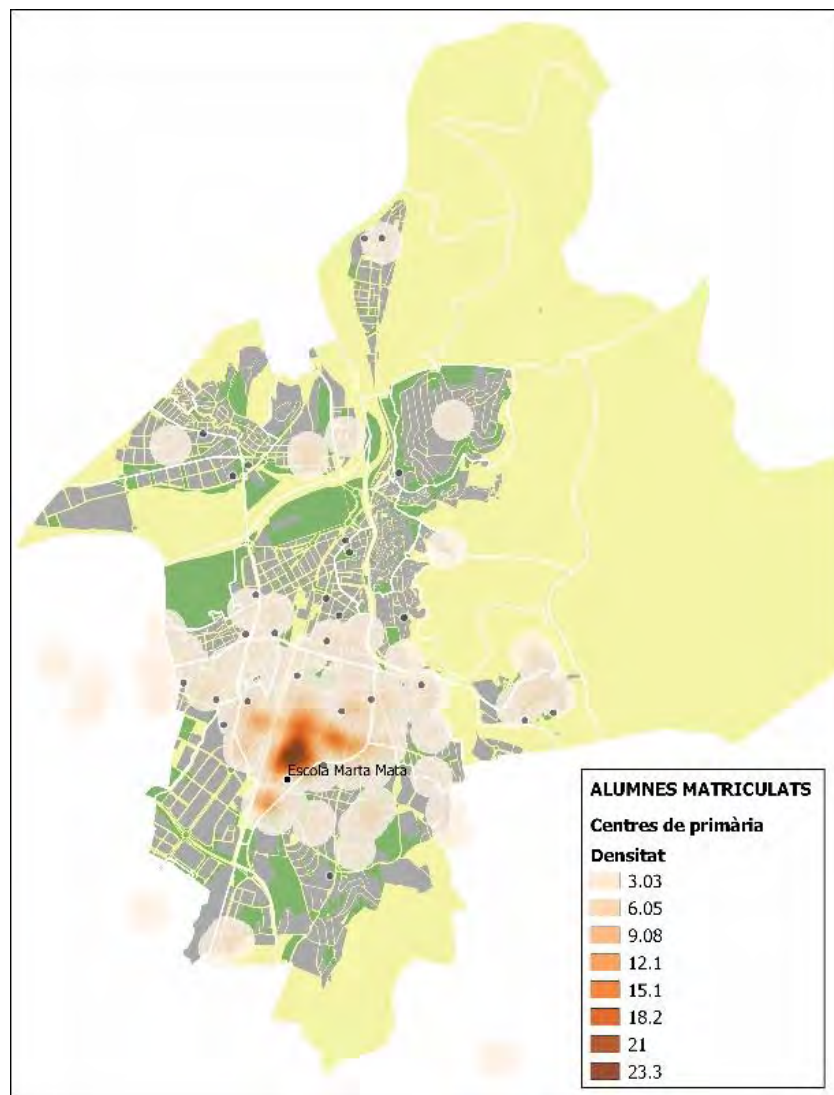

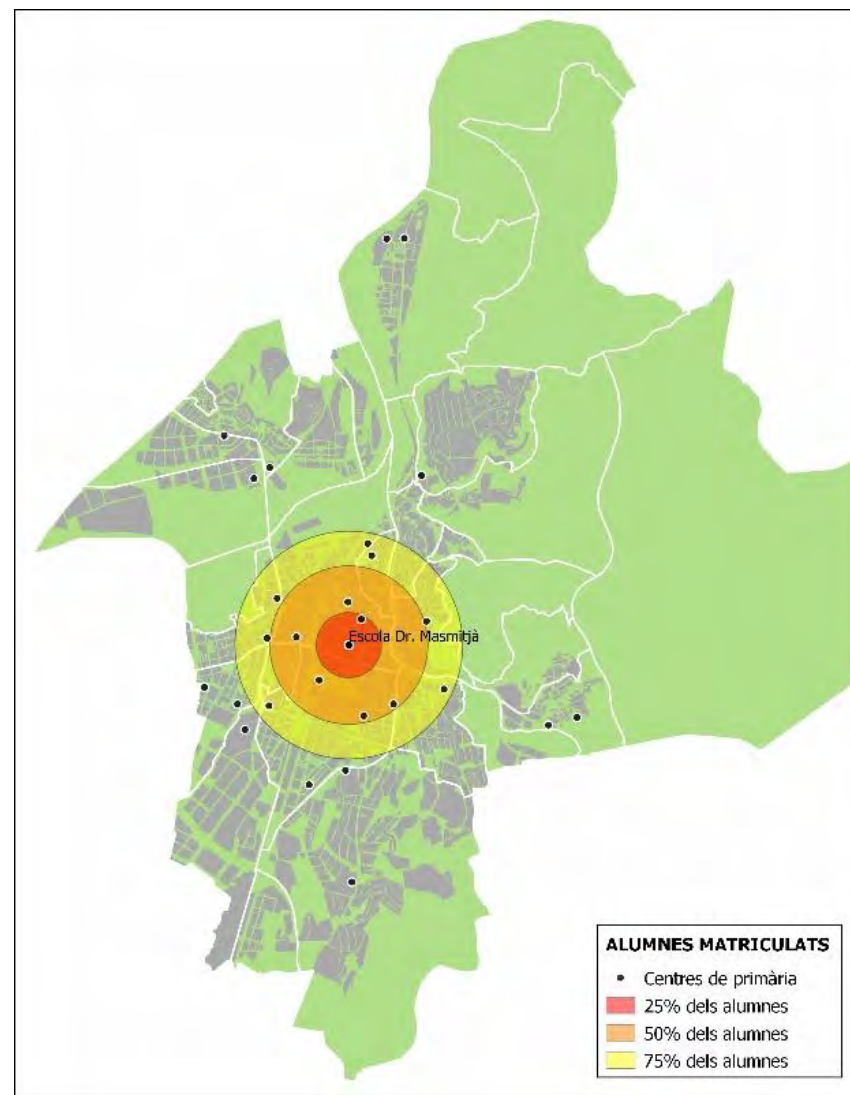
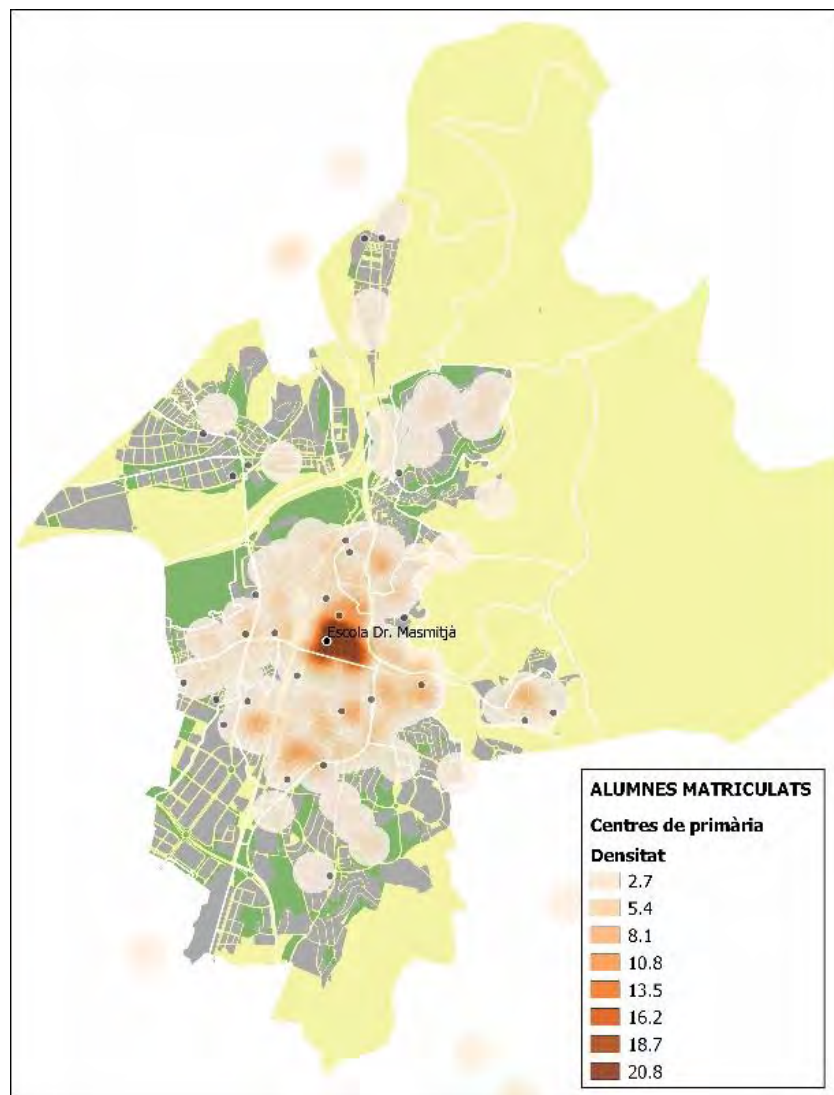

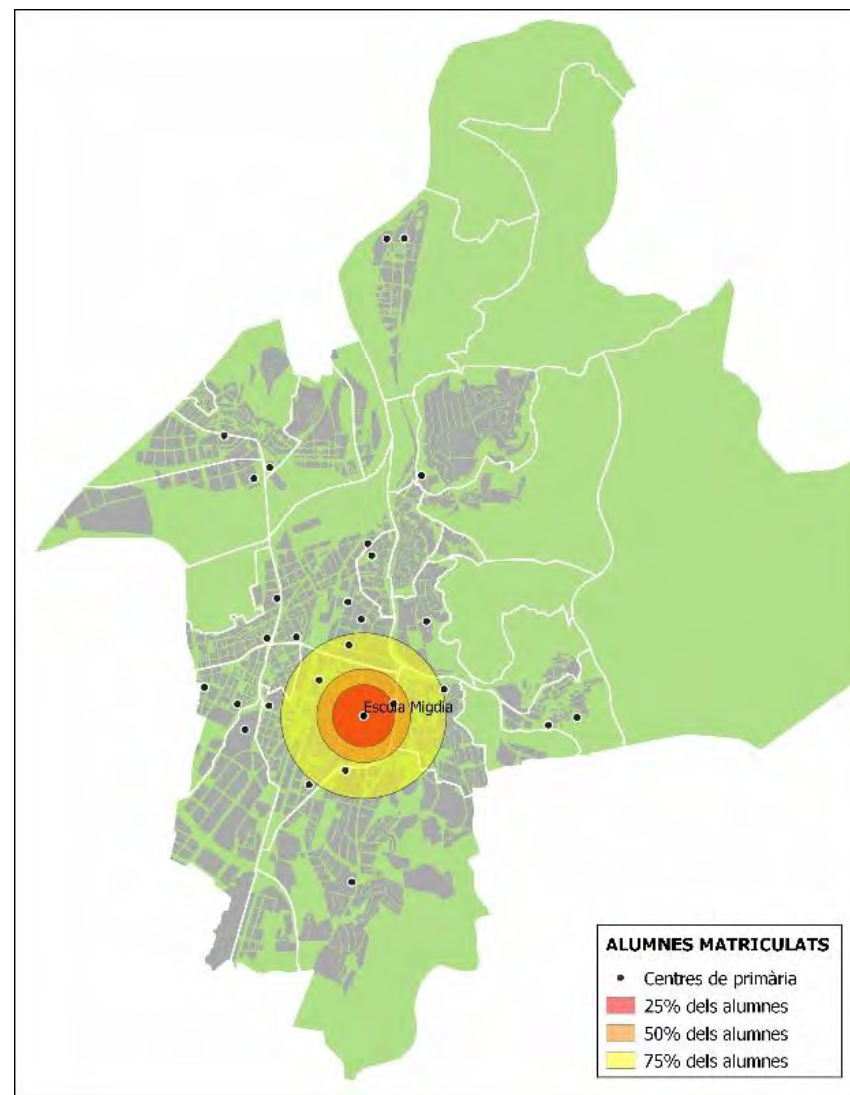
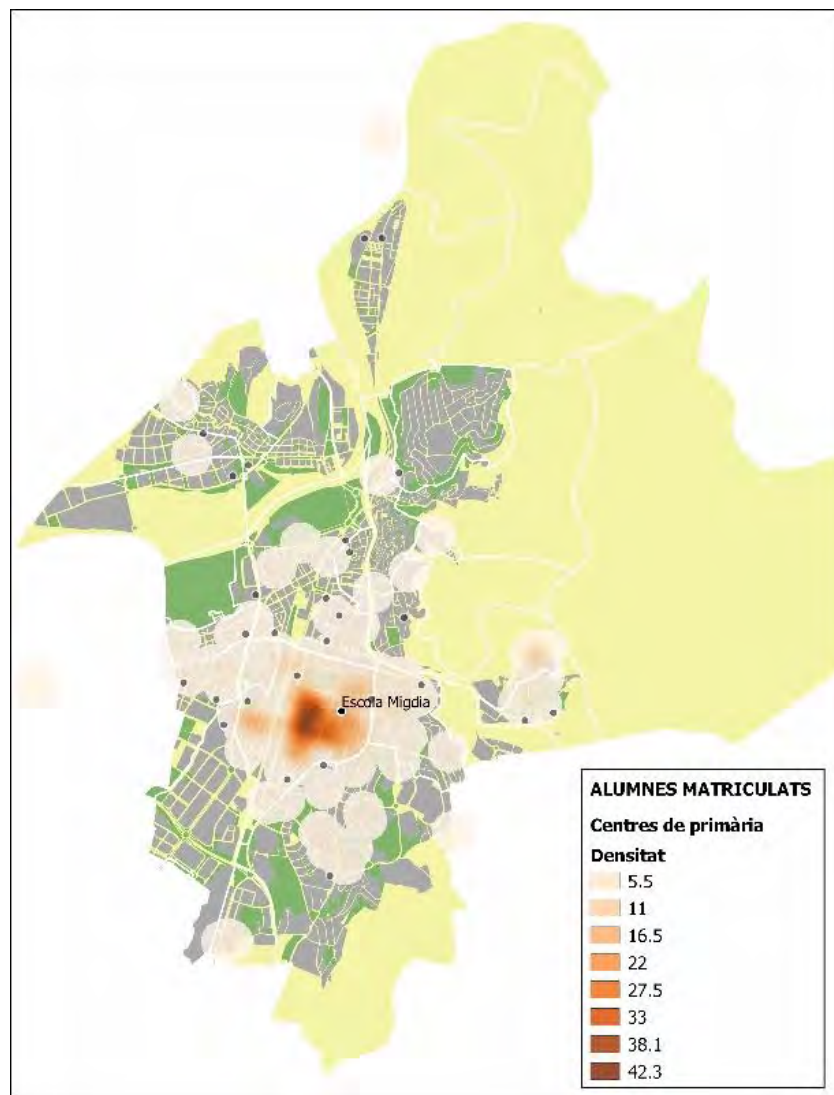

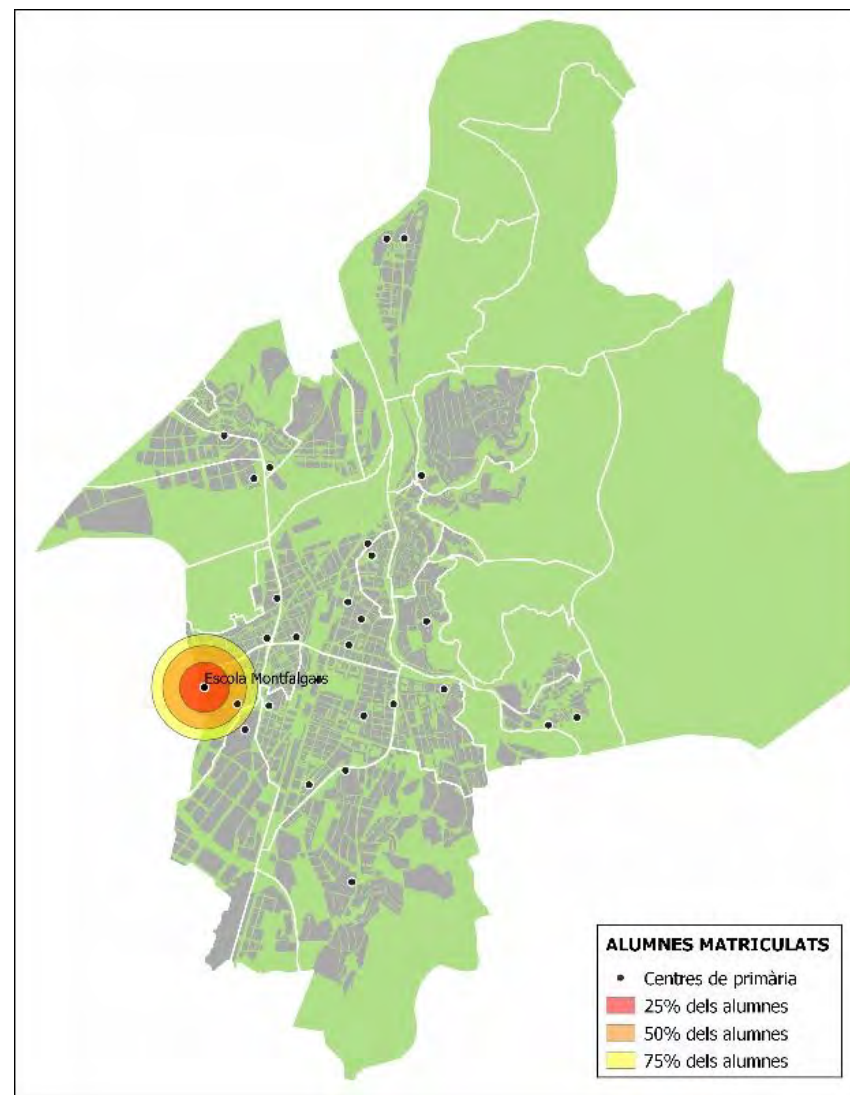
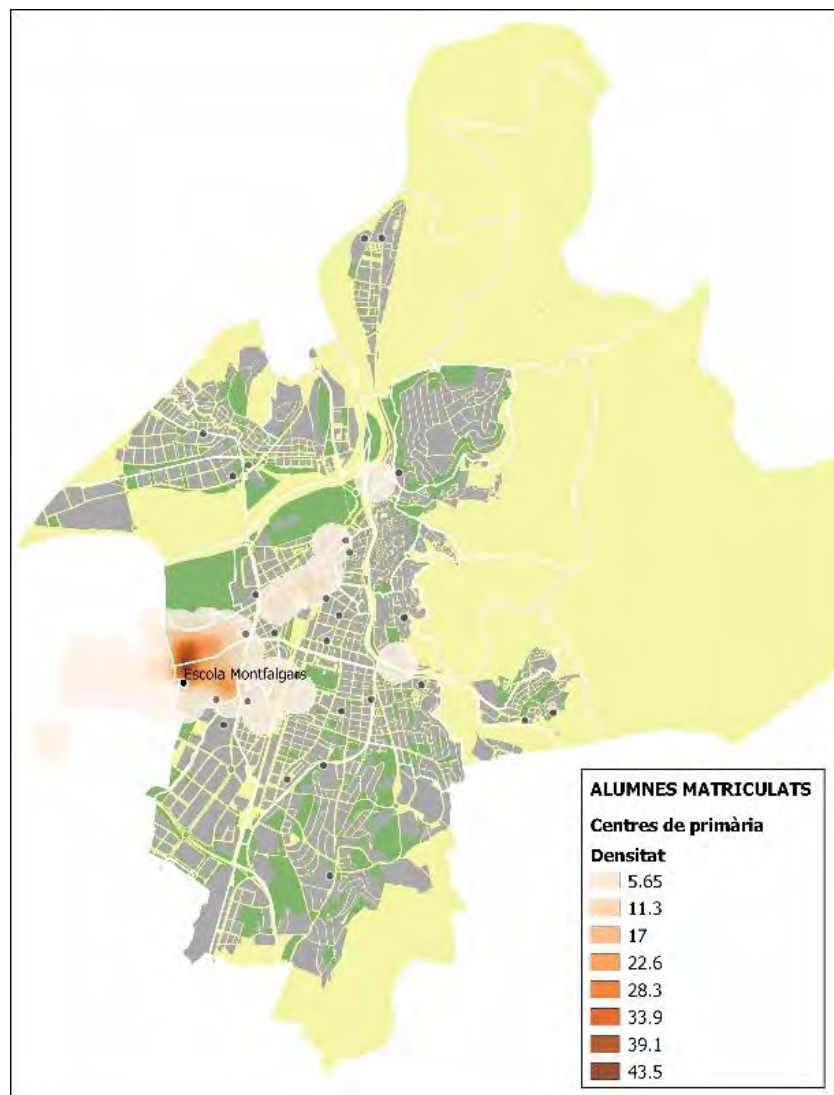

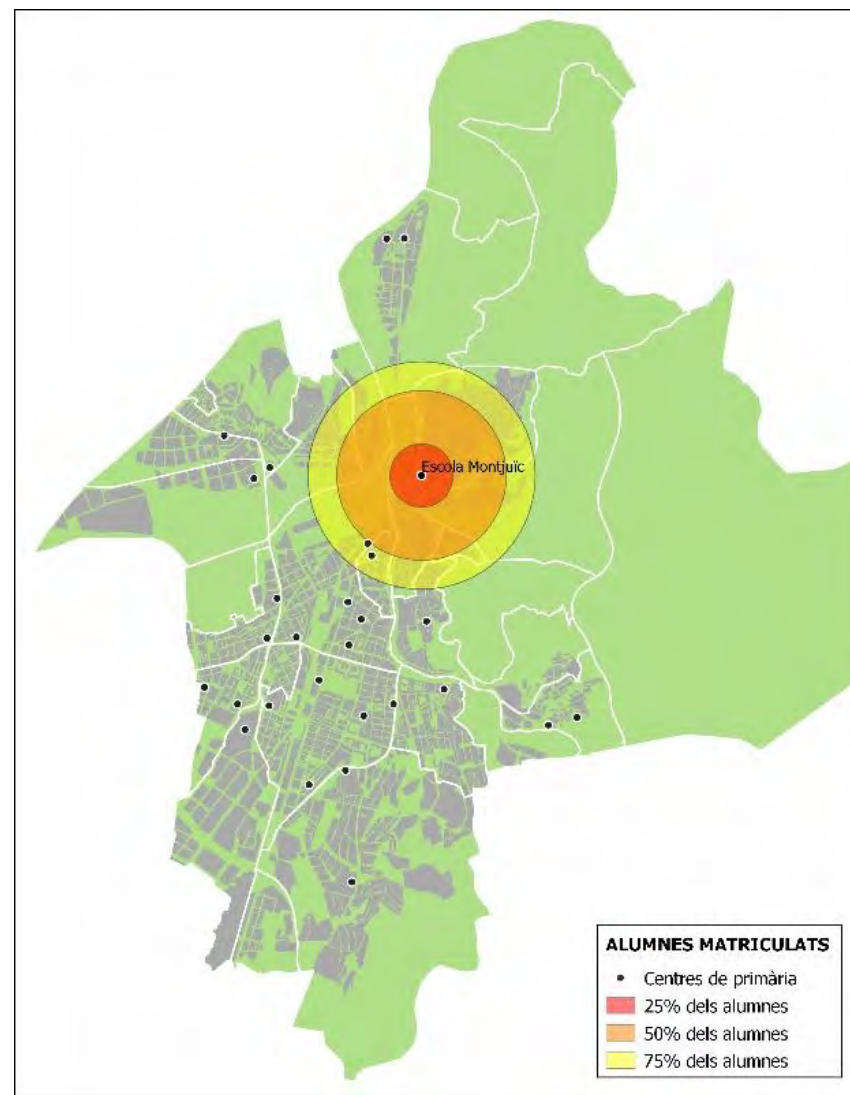
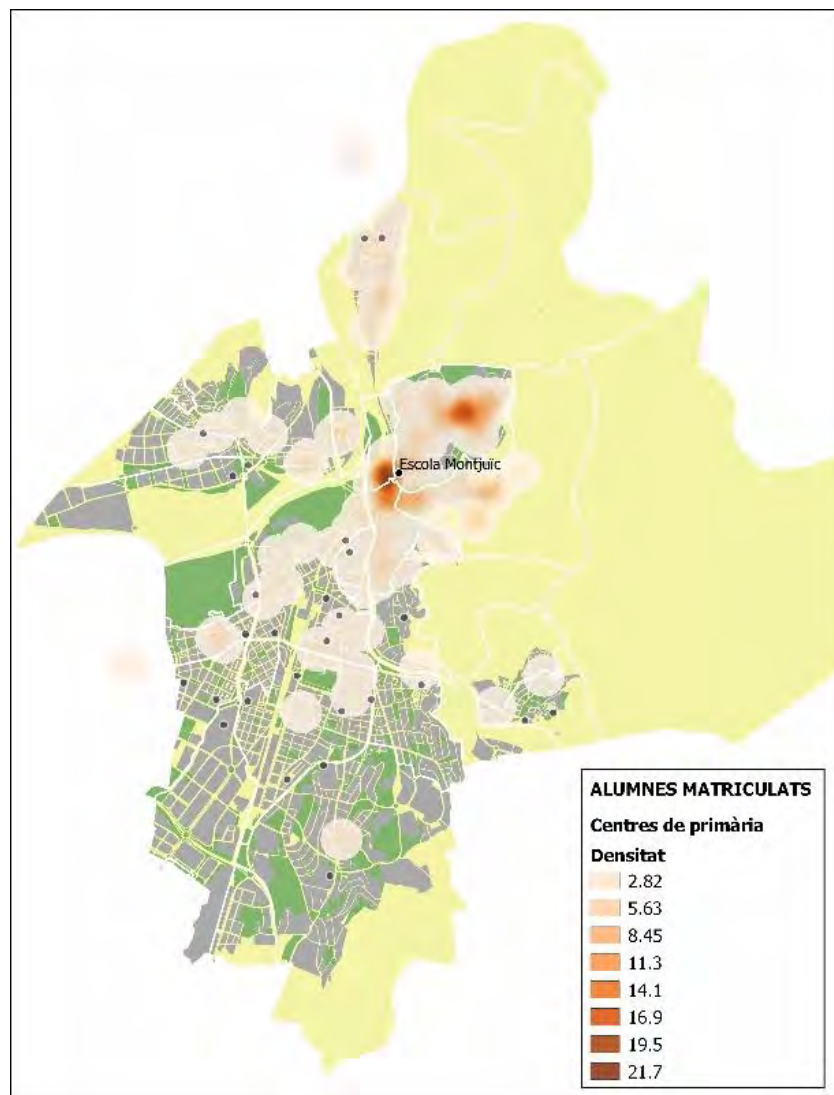

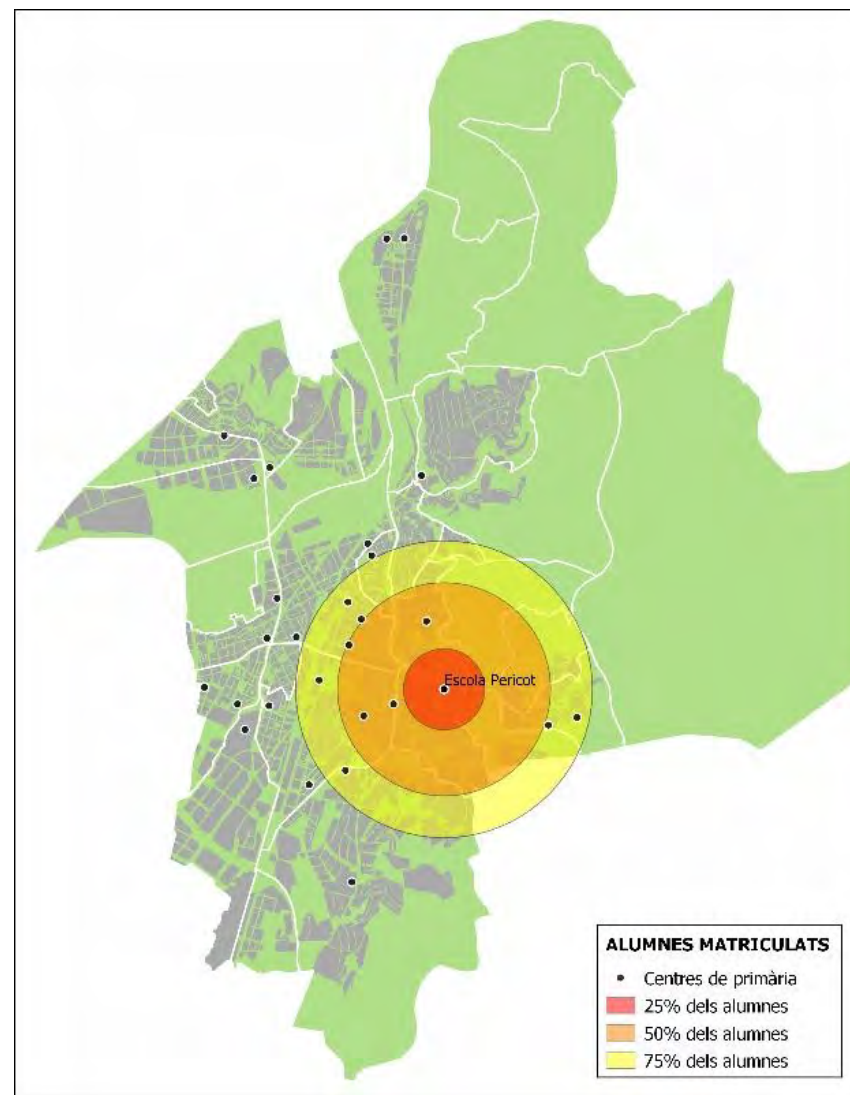
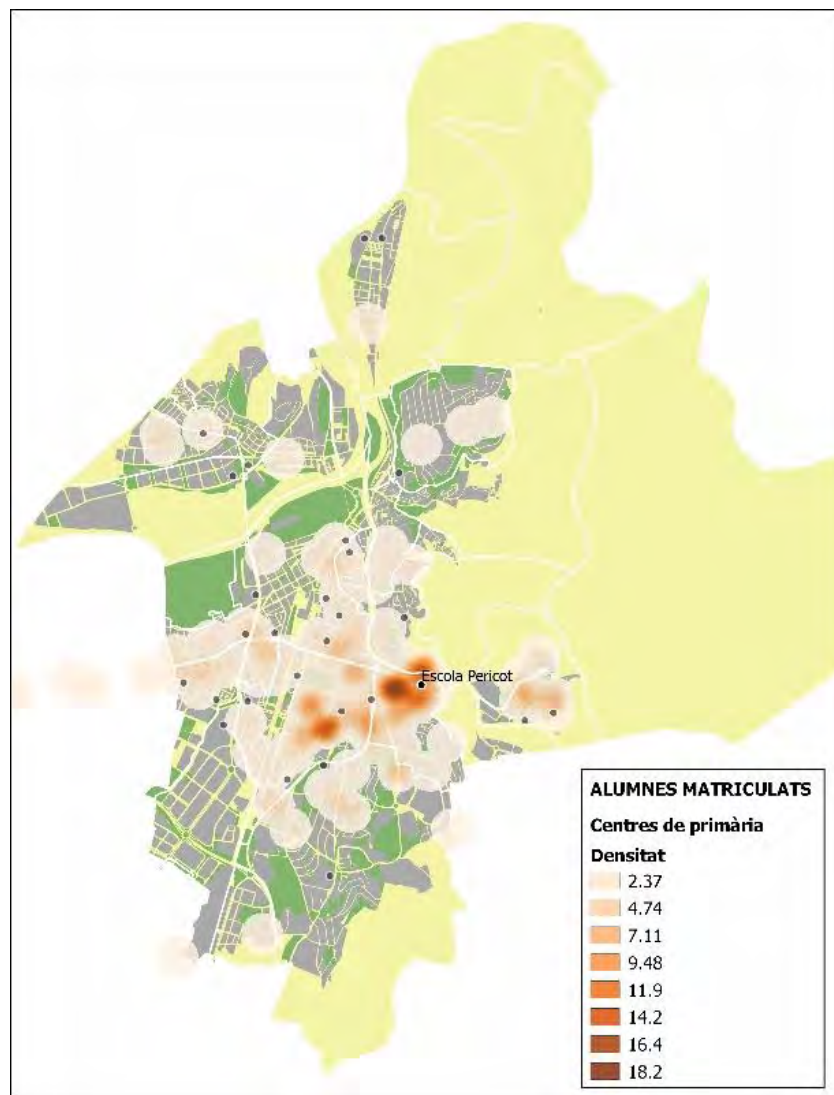

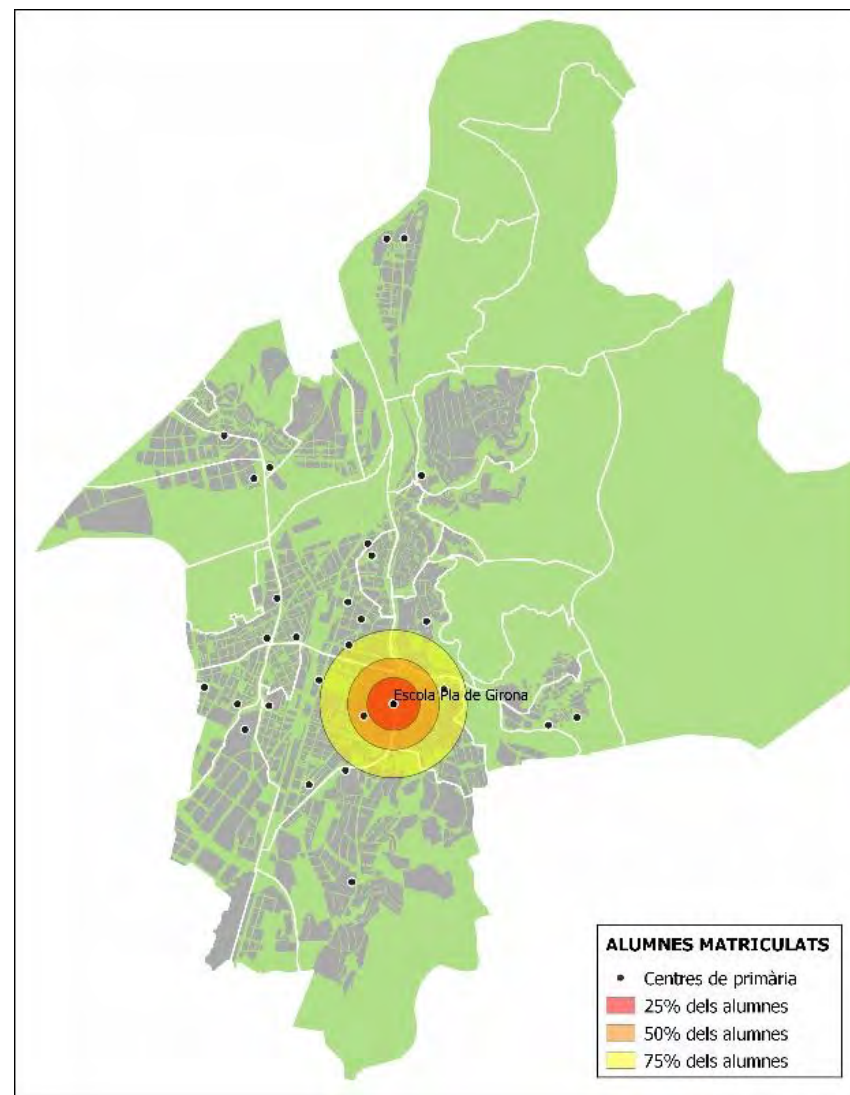
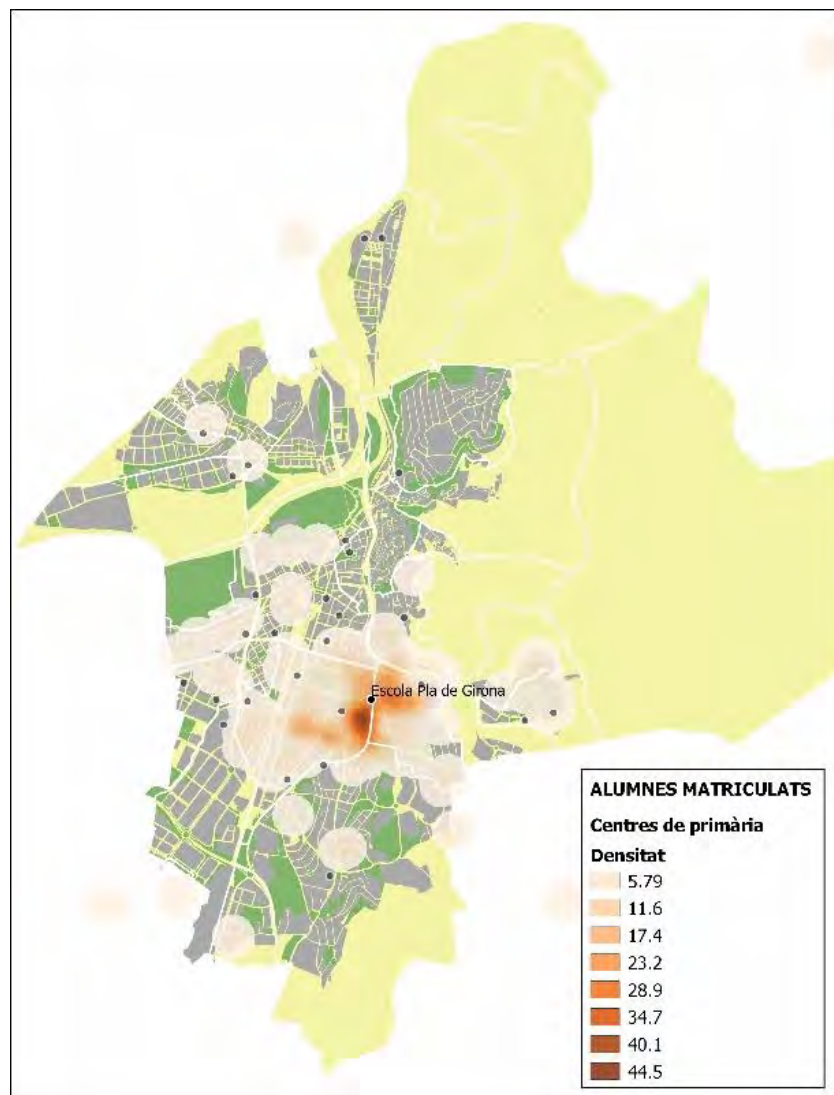

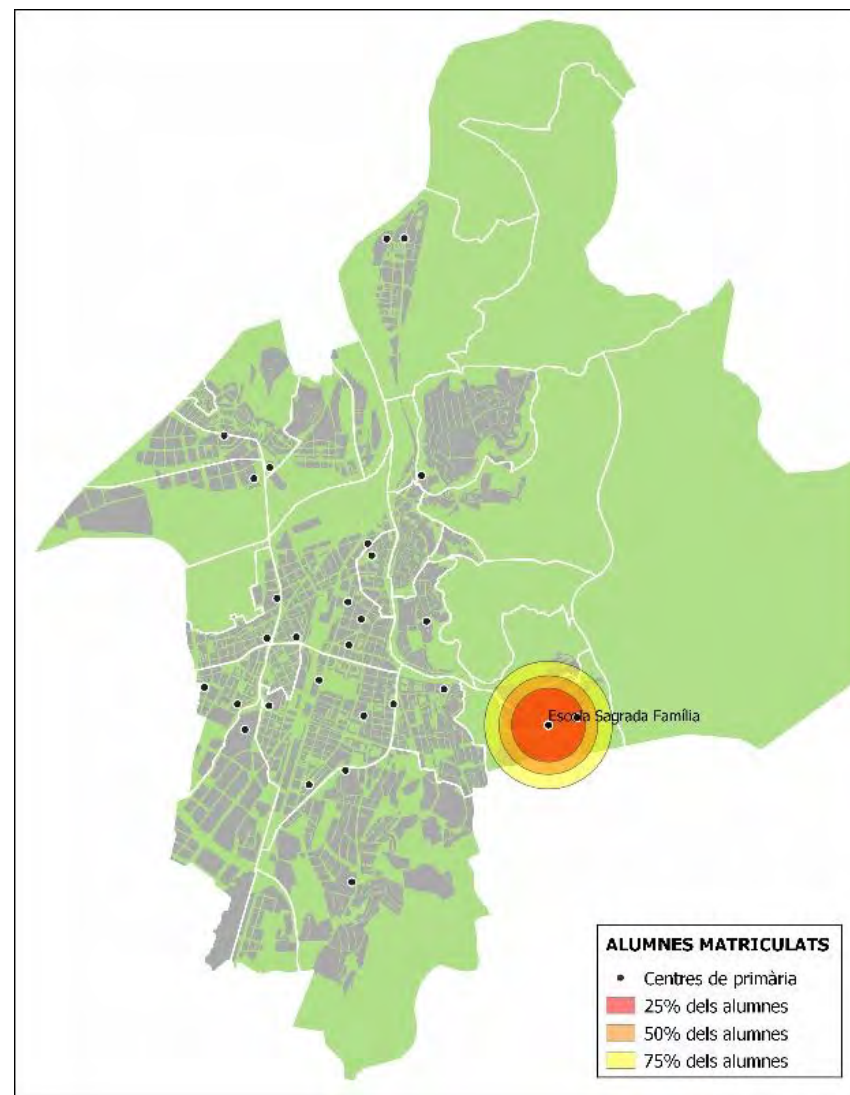
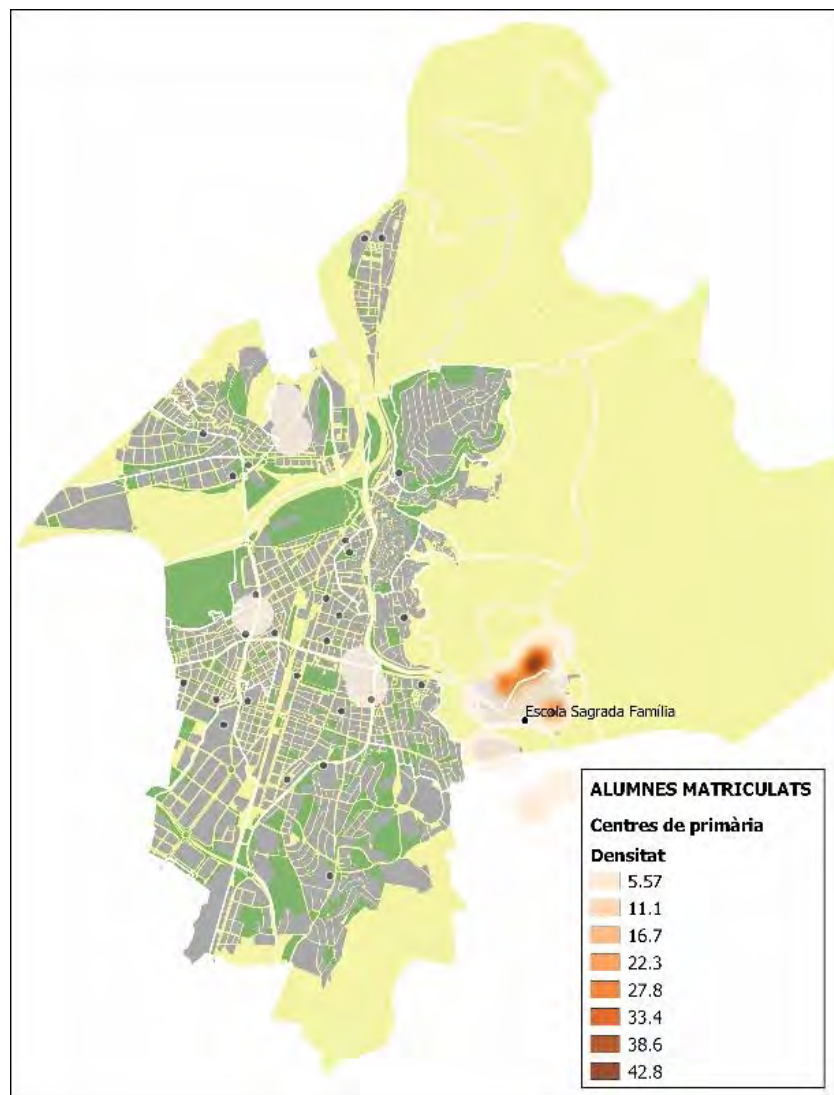

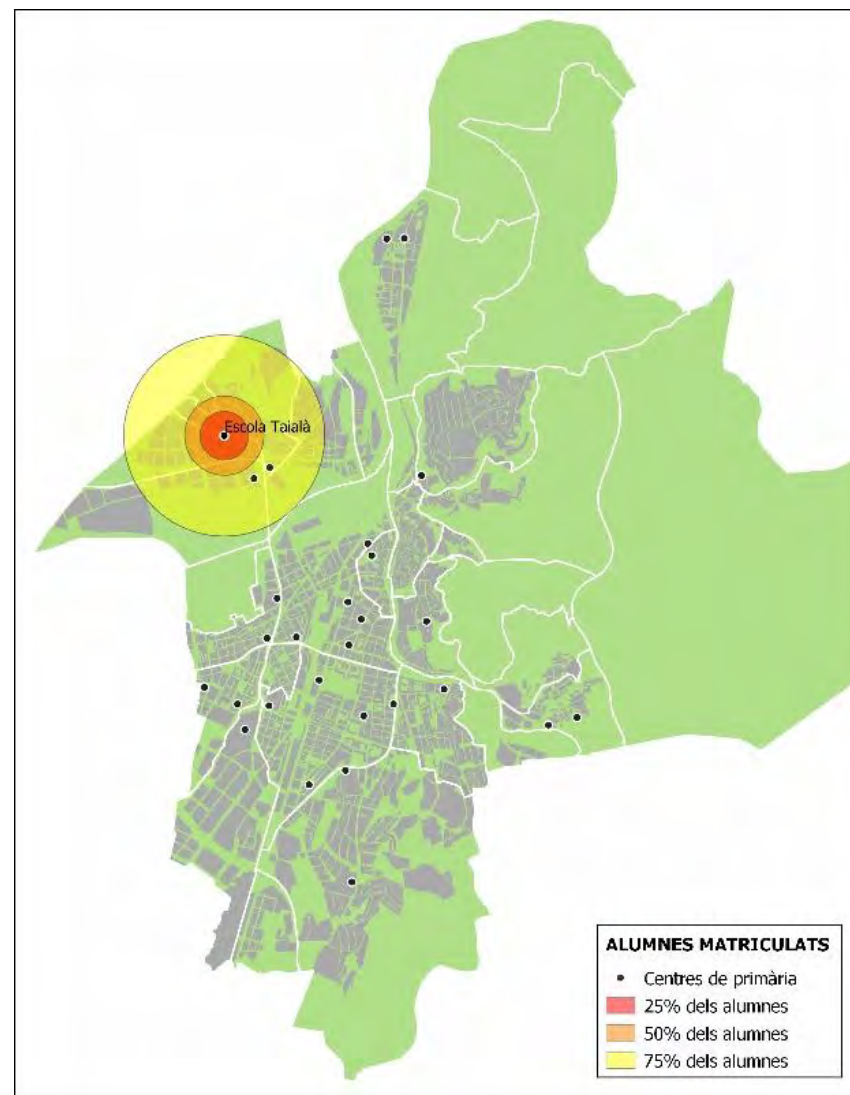
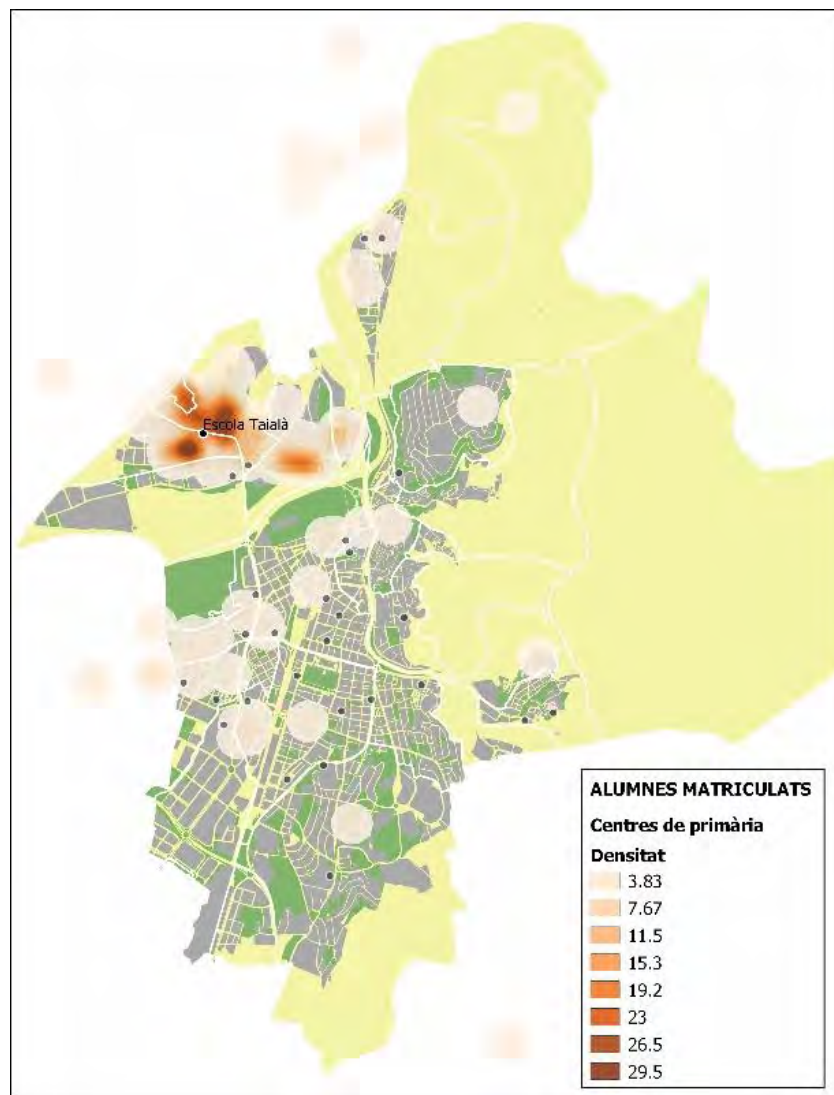

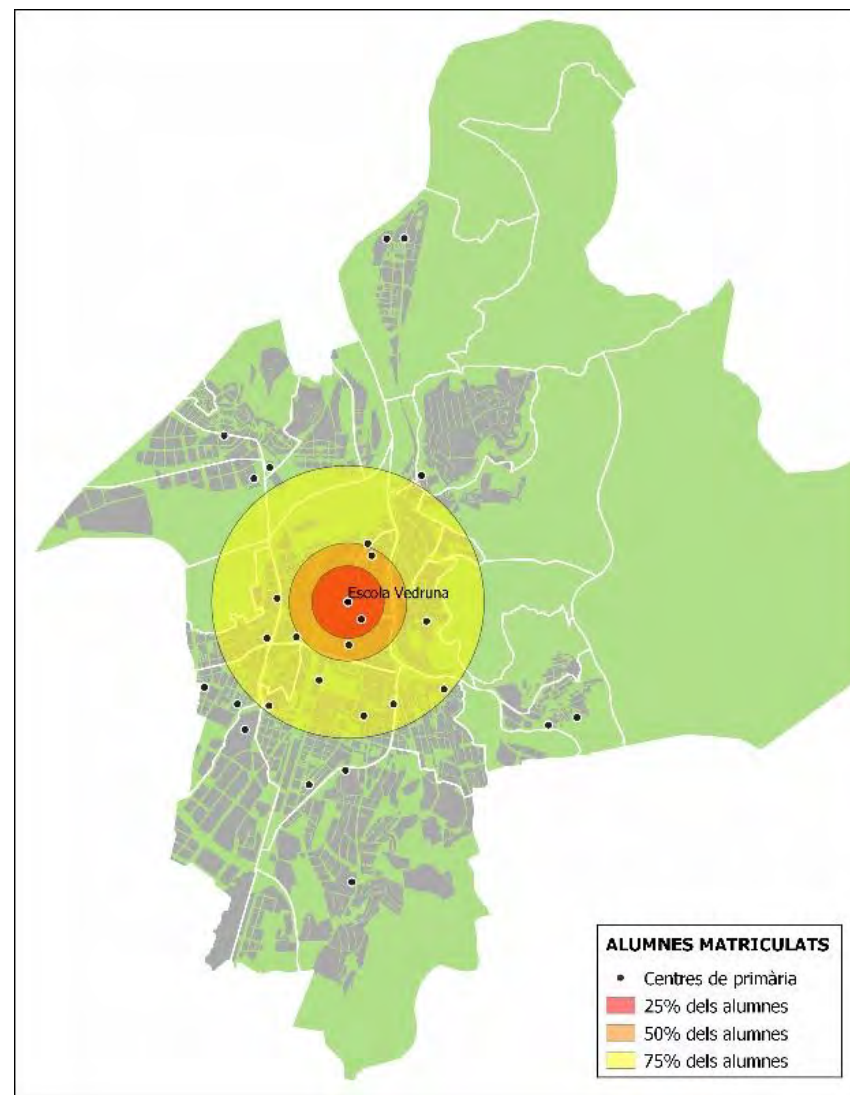
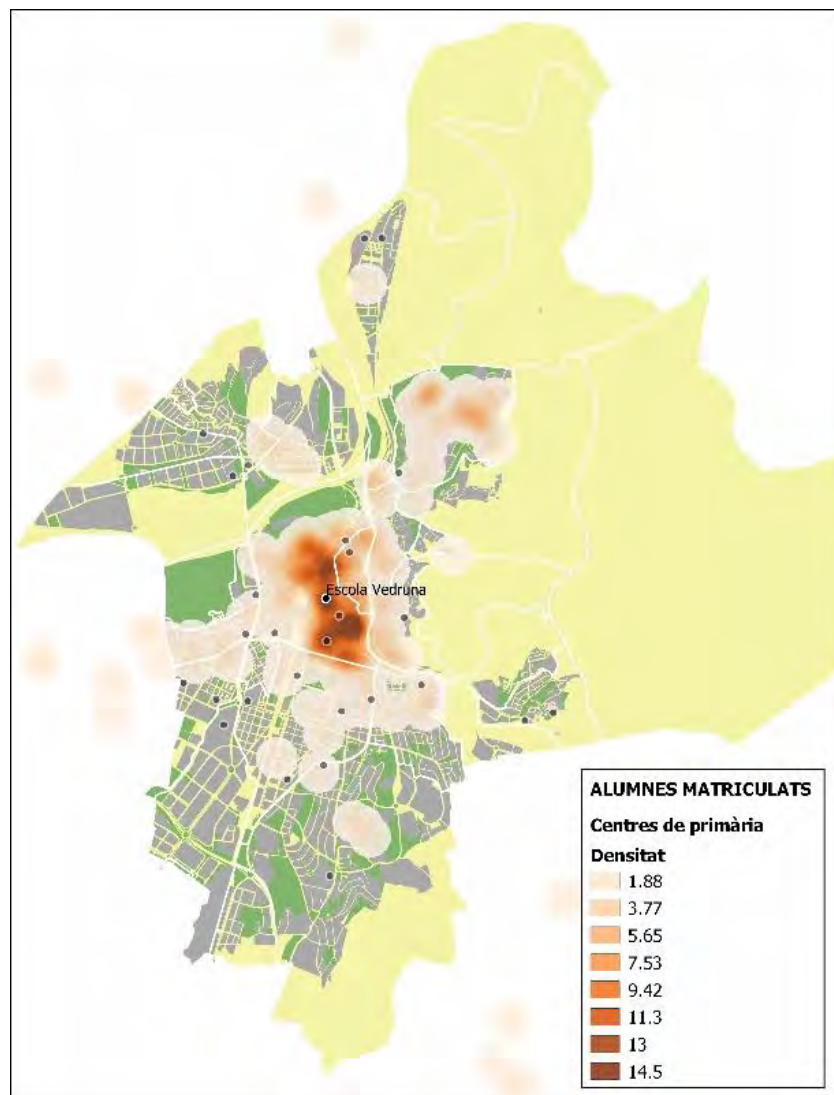

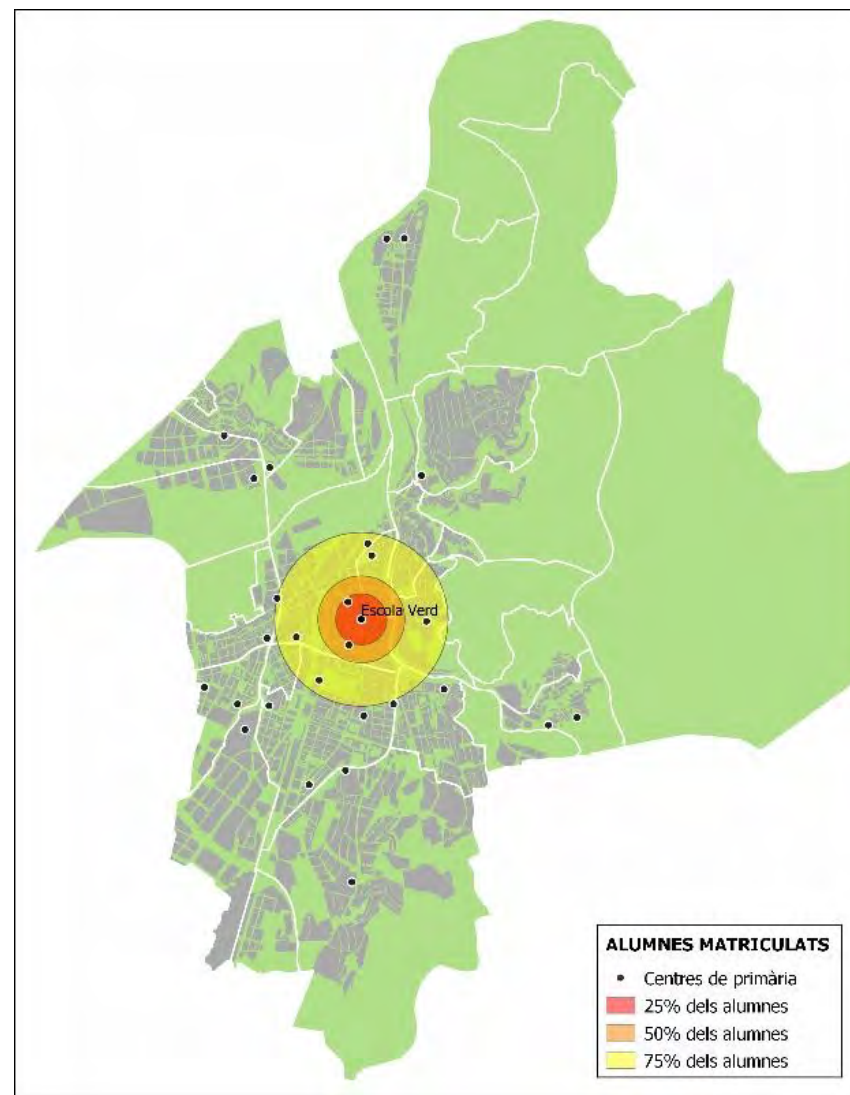
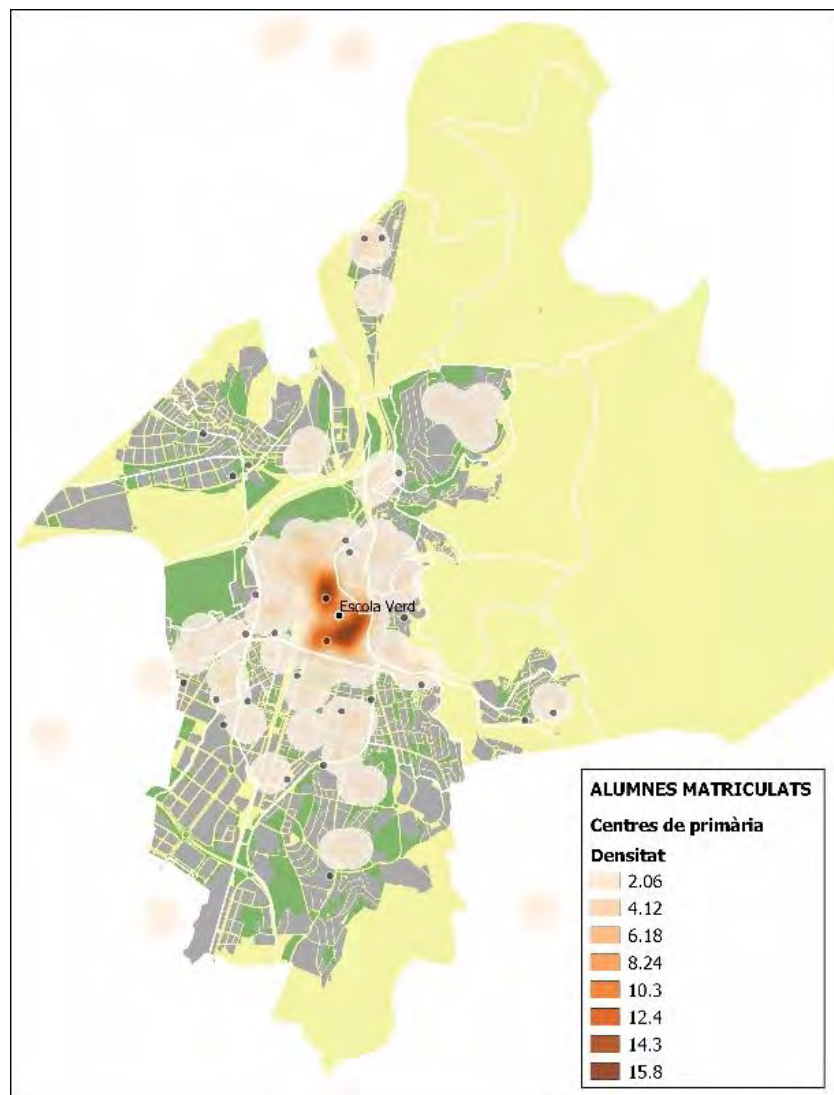

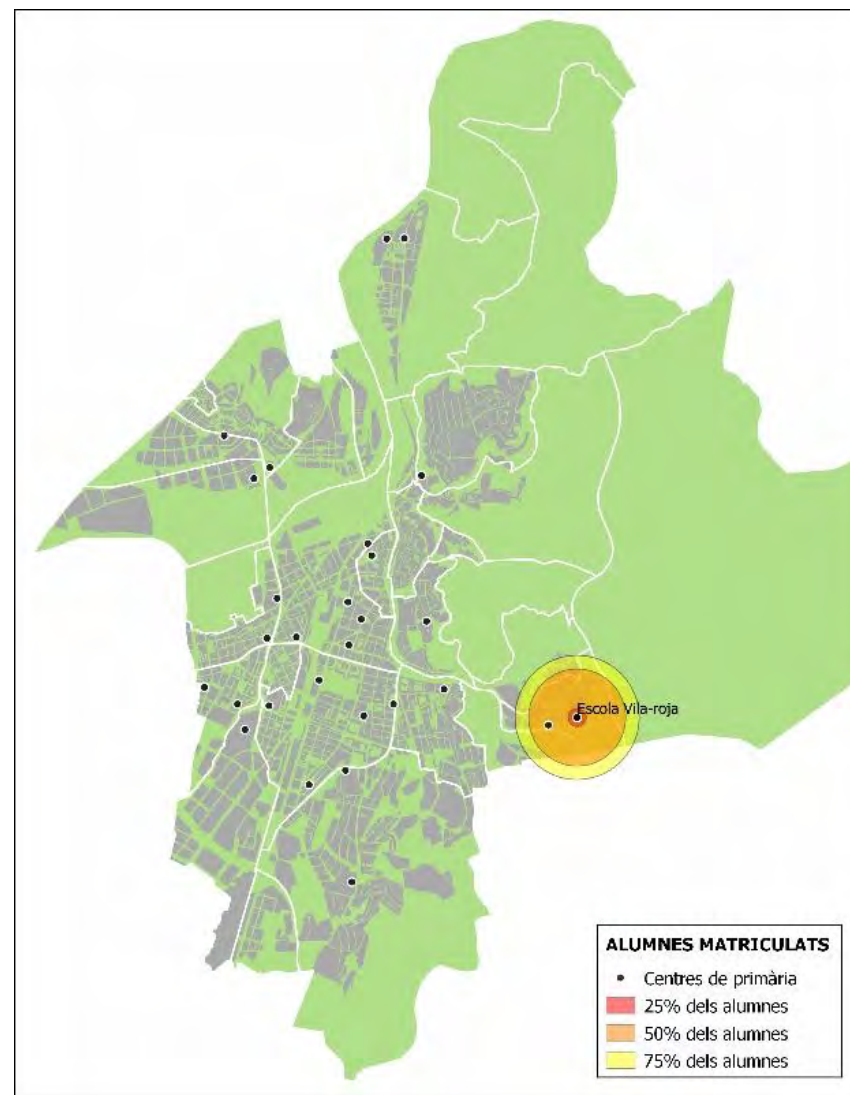
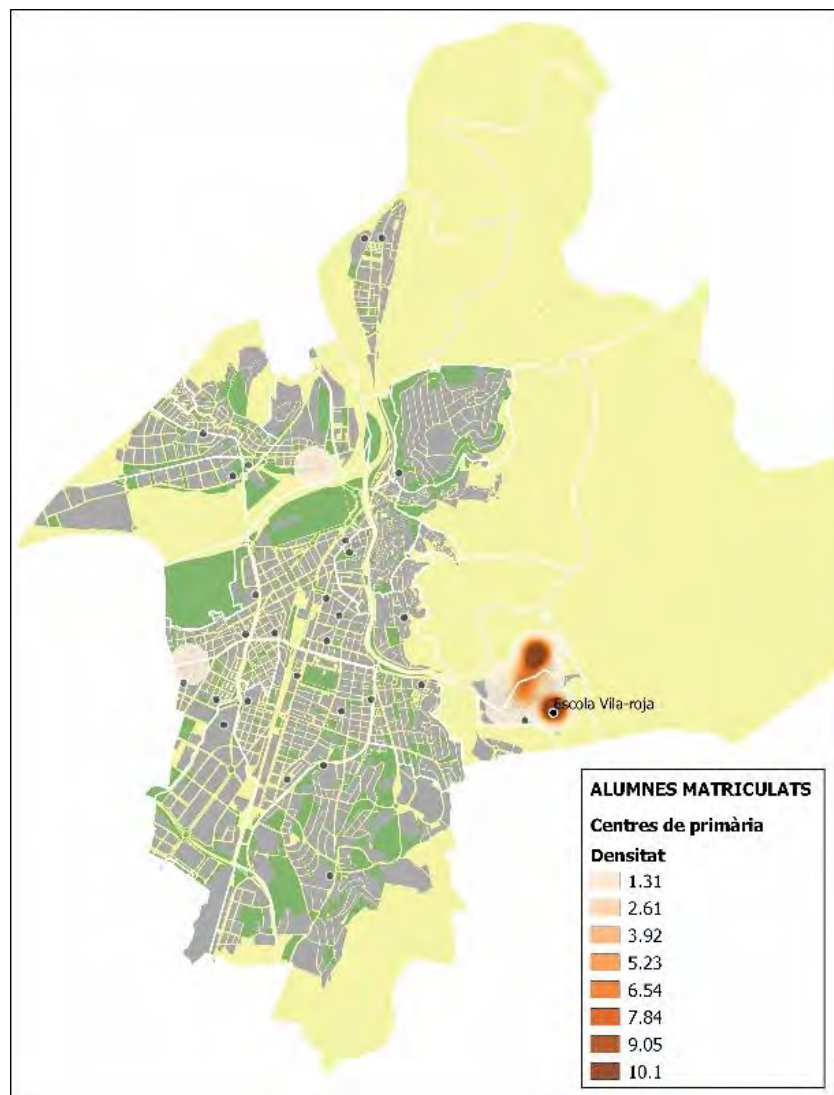

Annex 2.2 SECUNDÀRIA (ESO)

